

RIKSDAGENS PROTOKOLL.

1912. Första Kammaren. Nr 27.

Lördagen den 20 april, e. m.

Kammaren sammanträdde kl. 7 e. m.

Föredrogs och hänvisades till bevillningsutskottet Kungl. Maj:ts denna dag aflämnade nådiga proposition till Riksdagen med förslag till införande i gällande tulltaxa af vissa bestämmelser rörande förtullning från frihamn eller frilager.

Föredrogs och hänvisades till lagutskottet Kungl. Maj:ts under dagen aflämnade nådiga propositioner till Riksdagen:

1:o) med förslag till lag om vapenöfningar under senare hälften af år 1912 eller förra hälften af år 1913 för utrönande af härens krigsberedskap (mobiliseringsöfningar); och

2:o) med förslag till lag innefattande förbud i visst fall mot värnpliktigs skiljande från tjänst eller arbete.

Föredrogs och hänvisades till statsutskottet Kungl. Maj:ts denna dag aflämnade nådiga propositioner till Riksdagen:

1:o) angående anslag till vetenskapliga patologiskt-anatomiska arbeten å Sabbatsbergs sjukhus;

2:o) angående understödjande af folkbiblioteksväsendet;

3:o) angående fördelning af medel till främjande af nykterhet och motarbetande af dryckenskapens följder; samt

4:o) angående utförande under senare hälften af år 1912 eller förra hälften af år 1913 af en försöksmobilisering och därmed sammanhängande öfningar.

Föredrogs och hänvisades till jordbruksutskottet Kungl. Maj:ts under dagen aflämnade nådiga proposition till Riksdagen angående upplåtelse af mark till universitetet i Uppsala för uppförande af ny byggnad för växtbiologiska institutionen därstädes.

Föredrogs och hänvisades till bankoutskottet Kungl. Maj:ts denna dag aflämnade nådiga proposition till Riksdagen angående årligt understöd åt förra sköterskan vid Karolinska medikokirurgiska institutets pediatrika poliklinik Johanna Jansson.

Fortsattes föredragningen af jordbruksutskottets utlåtande nr 1, angående regleringen af utgifterna under riksstatens nionde hufvudtitel, innefattande anslagen till jordbruksdepartementet.

Punkten 84.

Utskottets hemställan bifölls.

Punkten 85.

Under punkterna 84 och 85 af förevarande hufvudtitel i statsverkspropositionen hade Kungl. Maj:ts föreslagit Riksdagen att dels på extra stat för år 1913 ställa till Kungl. Maj:ts förfogande, under benämning norrländska afdikningsanslaget, till understödjande medelst statsbidrag utan återbetalningsskyldighet af myrtdikningar och vattenaftappningar inom Norrland och Dalarne, vare sig ändamålet med arbetsföretaget vore uppodling af till åker eller äng lämplig jord eller minskning af frostländighet för närliggande bygd, ett belopp af 1,100,000 kronor, med företrädesrätt för sökande från Gäfleborgs län och Dalarne att af detta belopp erhålla bidrag till högst 100,000 kronor;

dels på extra stat för år 1913 ställa till Kungl. Maj:ts förfogande under benämning allmänna afdikningsanslaget till understödjande medelst statsbidrag utan återbetalningsskyldighet af myrtdikningar och vattenaftappningar inom andra delar af riket än Norrland och Dalarne, vare sig ändamålet med arbetsföretaget vore uppodling af till åker eller äng lämplig jord eller minskning af frostländighet för närliggande bygd, ett belopp af 350,000 kronor, däraf högst 50,000 kronor finge utgå till afdikning af sådan mark, hvars torrläggning afsåge endast minskning af frostländighet för närliggande bygd;

dels ock besluta sådan ändring i villkoren för erhållande och tillgodonjutande af statsbidrag från allmänna afdikningsanslaget, att bidraget för hvarje företag måtte bestämmas till högst en tredjedel af beräknade kostnaden för afdikning af till åker eller äng lämplig jord samt till högst hälften af samma kostnad för afdikning af sådan mark, hvars torrläggning afsåge endast minskning af frostländighet för närliggande bygd.

I detta sammanhang hade utskottet till behandling förehått två särskilda inom Första kammaren af herr Roos väckta motioner, nr 55 och 56. I den förra af dessa motioner hade motionären hemställt, att Riksdagen måtte besluta, att på extra stat för år 1913 ställa till Kungl. Maj:ts förfogande, under benämning »allmänna afdikningsanslaget», till understödjande me-

Om statsbidrag till utdikningar
m. m.

delst statsbidrag utan återbetalningsskyldighet af myrutdikningar och vattenaftappningar inom andra delar af riket än Norrland och Dalarne, vare sig ändamålet med arbetsföretaget vore uppodling af till åker eller äng lämplig jord eller minskning af frostländighet för närliggande bygd, ett belopp af 750,000 kronor, däraf högst 150,000 kronor finge utgå till afdikning af sådan mark, hvars torrläggning afsåge endast minskning af frostländighet för närliggande bygd.

Om statsbidrag till utdikningar m. m.
(Forts.)

I motionen nr 56 hade föreslagits, att Riksdagen måtte hos Kungl. Maj:t hemställa om sådan ändring i villkoren för erhållande såväl af lån ur odlingslånefonden som anslag ur allmänna afdikningsanslaget, att jordägare måtte kunna berättigas att utöfver det en tredjedel af kostnaden motsvarande anslaget eventuellt erhålla ett mot de två tredjedelarna svarande lån ur odlingslånefonden.

Utskottet hade i föreliggande punkt på anförda skäl hemställt,

I) att Riksdagen måtte på extra stat för år 1913 ställa till Kungl. Maj:ts förfogande, under benämning »norrländska afdikningsanslaget», till understödjande medelst statsbidrag utan återbetalningsskyldighet af myrutdikningar och vattenaftappningar inom Norrland och Dalarne, vare sig ändamålet med arbetsföretaget vore uppodling af till åker eller äng lämplig jord eller minskning af frostländighet för närliggande bygd, ett belopp af 1,100,000 kronor, med företrädesrätt för sökande från Gäfleborgs län och Dalarne att af detta belopp erhålla bidrag till högst 100,000 kronor;

II) att Riksdagen, i anledning af Kungl. Maj:ts förevarande framställning och herr Roos' omförmälda motion nr 55, måtte på extra stat för år 1913 ställa till Kungl. Maj:ts förfogande, under benämning »allmänna afdikningsanslaget» till understödjande medelst statsbidrag utan återbetalningsskyldighet af myrutdikningar och vattenaftappningar inom andra delar af riket än Norrland och Dalarne, vare sig ändamålet med arbetsföretaget vore uppodling af till åker eller äng lämplig jord eller minskning af frostländighet för närliggande bygd, ett belopp af 450,000 kronor, däraf högst 150,000 kronor finge utgå till afdikning af sådan mark, hvars torrläggning afsåge endast minskning af frostländighet för närliggande bygd; samt

III) att Riksdagen, i anledning af Kungl. Maj:ts förevarande framställning och herr Roos' förenämnda motion nr 56, måtte besluta sådana ändringar i villkoren för erhållande och tillgodonjutande af statsbidrag från

a) »allmänna afdikningsanslaget», att bidraget för hvarje företag finge bestämmas till högst en tredjedel af beräknade kostnaden för afdikning af till åker eller äng lämplig jord samt till högst hälften af samma kostnad för afdikning af sådan mark,

Om statsbi-
drag till ut-
dikningar
m. m.
(Forts.)

hvars torrläggning afsåge endast minskning af frostländighet för närliggande bygd, äfvensom

b) såväl »norrländska» som »allmänna afdikningsanslagen», att den omständigheten icke måtte utgöra hinder för bidrag, att för samma företag som bidraget afsåge åtnjötets lån ur odlingslånefonden.

Med anledning af herr Roos' omförmälda motion, nr 56, i hvad den berörde odlingslånefonden, förmålde utskottet sig komma att i annat sammanhang afgifva förslag.

Reservation hade afgifvits af herr *A. T. Odelberg*, som anförde:

»Då jag ej kan finna lämpligt eller af behovet påkalladt att med statsmedel till en tredjedel af den beräknade kostnaden understödja utdikningen af en till åker eller äng lämplig jord i södra eller mellersta delarna af landet, för hvilket ändamål utskottet föreslagit Riksdagen att bevilja ett belopp af 300,000 kronor, men däremot finner det välbetänkt att höja statsbidraget från en tredjedel till högst hälften af kostnaderna för sådana utdikningar, som afse frostländighetens minskande för närliggande bygd, och hvarigenom nu så godt som värdelösa marker göras odlingsbara för kommande generationer, får jag hemställa:

I = utskottet.

II. att Riksdagen i anledning af Kungl. Maj:ts framställning och herr Roos' motion nr 55 må på extra stat för år 1913 ställa till Kungl. Maj:ts förfogande under benämning »allmänna frostminskningsanslaget», till understödjande medelst statsbidrag utan återbetalningsskyldighet för sådana myrutdikningar och vattenaftappningar inom öfriga delar af riket, hvilkas ändamål är att minska frostländigheten för närliggande bygd, ett belopp af 150,000 kronor.

III. att Riksdagen må besluta sådan ändring i villkoren för erhållande och tillgodonjutande af statsbidrag från allmänna frostminskningsanslaget, att bidraget för hvarje företag må bestämmas till högst hälften af beräknad kostnad för afdikningen.»

Herr Odelberg: Herr talman! Jag har på förmiddagen lidit så många nederlag, att jag ej är just mycket hägad för att uppträda här igen med ett yrkande, och jag har dessutom så mycket mera skäl att tro, att jag kommer att lida ett nederlag äfven på denna punkt, som jag här till och med är ensam som reservant. Men jag skall försöka att vara så kort som möjligt.

Min reservation gäller punkt II, där det begäres ett anslag af 300,000 kronor för att med en tredjedel af den beräknade kostnaden understödja utdikningar af till åker eller äng lämplig jord i södra och mellersta delarna af landet. Som herrarna torde erinra sig, tillkom detta anslag förlidet år på grund af en motion. Den motionen hade afstyrkts af jord-

bruksutskottet, och det var då ej mera än 7 af utskottets medlemmar, som reserverade sig, däraf blott en ledamot af denna kammare. Sedan blef det i denna kammare en mycket kort diskussion, och reservanten härifrån uppträdde för motionen, men en annan ledamot af kammaren uppträdde mycket ifrigt emot densamma, hvilket dock ej hindrat, att han i år motionerat om, att detta anslag på 300,000 kronor måtte höjas till 600,000 kronor. Vi se, att tiderna ändras mycket hastigt, och att åsikterna variera mycket fort.

(Om statsbidrag till utdikningar m. m. (Forts.)

Jag skall ej alls inlåta mig i någon diskussion om den här saken. Jag skall blott be att få uppläsa en mening ur utskottets utlåtande förlidet år, däri utskottet säger, att »de södra och mellersta delarna af landet torde väl få anses vara så pass gynnsamma för jordbruksnäringen såväl i och för sig genom sina klimatiska och öfriga naturförhållanden, som genom sin allmänna kultur, särskildt sitt utvecklade kommunikationsväsen, att jorden i allmänhet själf kan bära odlingskostnaderna». Jag är fortfarande af den åsikten, att det skulle vara bra illa ställdt för jordbruket i södra och mellersta Sverige ifall, när man skulle företaga nyodlingar, staten skulle behöfva träda emellan och betala en tredjedel af kostnaden. Jag tror ej, att man är i behof af ett sådant understöd, därför yrkar jag afslag å detta förslag och ber att på samma gång få upplysa, att det i min reservation i 3:dje punkten har insmugit sig ett fel. Jag hade förgätit, att bidrag af det s. k. frostminskningsanslaget redan nu utgår med hälften af dikningskostnaderna i stället för en tredjedel och anhåller därför, herr talman, att moment III i min reservation må få följande lydelse: »att Riksdagen må besluta, att beträffande erhållande och tillgodonjutande af statsbidrag från allmänna frostminskningsanslaget skola tillämpas nu gällande allmänna villkor och bestämmelser i sådant afseende.»

För öfrigt yrkar jag bifall till min reservation.

Herr Tamm: Herr talman! Den ärade reservanten framhöll, att han lidit så förkrossande nederlag på förmiddagen, men vi slutade ju förmiddagens plenum med att han hemförde en seger i kanske det viktigaste förslag, som då var å bane, nämligen rörande understöd åt de mest betungade våghållningsdistrikten. Han har sålunda att inregistrera en seger, och jag vet ej, om han lidit mer än ett nederlag.

Nu framhåller herr Odelberg, att förslaget, sådant det i fjol framlades, blef afstyrkt af dåvarande jordbruksutskott, men antogs af Riksdagen. Det får man väl säga, att sedan Riksdagen antagit ett förslag, så är det med detta faktum man får räkna och ej med huru utskottet förut ställt sig. Och jag tycker, att det är mycket klart, att den som till äfven-

Om statsbi-
drag till ut-
dikningar
m. m.
(Forts.)

tyrs förra året opponerat sig mot förslaget, men sedan funnit, att Riksdagen vill gå in på den vägen, finner sig i de rådande förhållandena och fullkomligt afpassar sig efter dem. Det er helt naturligt, att han tar reda på, hur de verkligen äro, och därefter lägger sin motion så, att man skall i år så vidt möjligt kunna se till, att statsanslaget fyller alla de kraf som efter Riksdagens beslut kunna ställas på detsamma. Herr Roos har sålunda, så vidt jag finner, afpassat sin motion alldeles i enlighet med förra Riksdagens beslut, men utskottet har dock ej till alla delar kunnat följa honom.

Jag ber att i förbigående få påpeka, att när herr Odelberg säger, att det måtte vara bra illa ställt för oss i södra delarna af landet, om vi skola behöfva anlita det allmänna afdikningsanslaget för att få våra marker torrlagda, — d. v. s. de delar af markerna, som kunna användas till åkerjord — så tycker jag ej, att man kan säga detta med fullt fog. Ty vi skola väl ej ändå i de södra delarna af landet blifva så mycket sämre ställda vis à vis statens understöd, än hvad herr Odelberg i sin reservation föreslagit.

Här gäller det emellertid, mina herrar, att Kungl. Maj:t har föreslagit, att de tre hittills utgående anslagen skola sammanföras till två, ett för de norra delarna af landet, där villkoren äro desamma för både uppodling af god och tjänlig mark och minskning af frostländigheten, och ett för mellersta och södra delarna af landet, där Kungl. Maj:t för första gången har gått in på den fullkomligt riktiga principen, att där det är fråga om till odling tjänlig mark, där behöfver ej understödet vara så stort, som där det endast gäller att minska frostländigheten. Kungl. Maj:t har sålunda nu för första gången, sedan dessa anslag blifvit af Riksdagen beviljade, gått in på den enligt både herr Odelbergs och min åsikt fullkomligt riktiga principen i det afseendet.

Det är emellertid endast rörande de södra delarna af landet, som åsikterna divergera och således endast dem det nu gäller att yttra sig om. Beträffande dem anslog förra Riksdagen ett belopp för ändamålet ifråga, och dessutom fanns det allmänna frostminskningsanslaget. Nu äro dessa anslag af Kungl. Maj:t sammanförda till ett enda, hvaraf Kungl. Maj:t endast föreslagit 50,000 kronor till frostminskningsanslaget. Herr Roos har med siffror klart och tydligt visat, att under 100,000 kronor kan man aldrig komma, då man skall möta de kraf, som komma från de södra delarna af landet. Han har visat, att 101,000 kronor skulle hafva erfordrats förra året, däraf öfver 40,000 för ensamt de småländska länen. Sålunda har utskottet handlat riktigt, då det tillmötesgått herr Roos' motion i det afseende, att 150,000 kronor skola utgå till frostminskningsföretag. Det enda afseende, i hvilket ut-

skottet ansett, att herr Roos' motion icke borde bifallas, är rörande den återstående delen af anslaget till för odling lämplig marks torrläggning. Där har utskottet stannat vid Kungl. Maj:ts förslag, därför att det åtminstone ej är visadt, att det i de södra delarna af landet behöfves mer än hvad Kungl. Maj:t föreslagit.

Om statsbidrag till utdikningar m. m.
(Forts.)

Om, mina herrar, vi nu finge det ordnadt så, som utskottet föreslagit, nämligen ett anslag för de i klimatiskt hänseende mindre gynnade delarna af vårt land och ett annat för de södra delarna, som hafva bättre klimatiska förhållanden — och detta på villkor, som Kungl. Maj:t föreslagit — så tror jag för min del, att vi jordbrukare för en ganska lång framtid kunna vara fullt tillfredsställda med hvad här föreslagits. Läger jag så härtill, att utskottet dessutom har tillmötessgått den väckta motionen rörande villkoren för erhållande af understöd från de nu ifrågavarande anslagen och bidrag från odlingslånefonden, så att understöd från det ena hållet ej skall hindra, att man äfven kan få ett lån från det andra och vice versa, hvilket antydes i den sista passus å sid. 109 i utskottets betänkande, så tror jag, att man med fullkomligt fog kan säga, att om nu utskottets förslag bifalles, så är man förvissad, att ej blott de, som förut ha haft tillräcklig ekonomisk rygg, komma att tillse, att den del af Sveriges jord, som det äligger dem att bruka och sköta, kommer att utdikas så att den kommer i hög växtkraft, utan att äfven den, som ännu ej har haft den ekonomiska bärkraften, skall därtill kunna bidra. Jag tror bestämdt, att man i afseende på den, som hvar och en af oss jordbrukare vet, så viktiga frågan om jordens torrläggning har kommit så långt, som man kan komma i afseende på kraf på statsbidrag.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till alla tre punkterna i utskottets förevarande hemställan.

Herr Roos: Herr talman, mina herrar! Det är mig en tillfredsställelse att få konstatera, att utskottet så till vida har velat biträda det förslag, som af mig blifvit väckt, nämligen att det anslag, som bör utgå till minskning af frostländigheten, från det af regeringen föreslagna beloppet 50,000 kronor, ökats till 150,000 kr., och jag vill fullkomligt ge den första ärade talaren på Gäfleborgsbanken rätt däri, att jag vid föregående års Riksdag i min mån uppträdde emot, att anslag skulle beviljas jordbrukare inom mellersta och södra Sverige för utdikning af godartad jord. Men jag har fått den uppfattningen, att man vid träffandet af bestämmelser härom mindre har att gå ut ifrån hvad man *önskar* än från hvad de faktiska förhållandena gifva vid handen. Och det faktiska förhållandet, att Riksdagen bestämt, att jordbru-

*Om statsbi-
drag till ut-
dikningar
m. m.
(Forts.)*

kare inom södra och mellersta delarna af landet äga rätt att i viss omfattning erhålla äfven anslag för utdikning af vattenskadad jord, är enligt mitt förmenande, icke en öfvergående bestämmelse, utan en faktor att räkna med för en icke oväsentligt lång framtid. Jag tror, att den säkraste garantien för att så blir förhållandet är, att vännerna af det norrländska afdikningsanslaget hålla mycket styft på, att dessa 300,000 kronor skola utgå till jordbrukare i södra och mellersta delarna af landet, ity att de däruti se den säkraste garantien för, att de för framtiden skola hafva att åtnjuta det till minst 1,100,000 kronor uppgående anslag, som enligt herr statsrådets förslag skall stå dem till buds. Det är nu väsentligt höjdt från föregående år, och skulle år 1913 omfatta ett belopp af 1,100,000 kronor. Vid sådant förhållande har det förefallit mig, att den gamla goda regeln, att man skall göra det bästa af det man har, är den, som man härvidlag har haft att räkna med.

Att nu för norrlandsprovinserna, dit jag äfven räknar Dalarne, som ju skall ingå i den kategorien, skapa så exceptionella undantagsförhållanden — jag kan ej neka därtill — synes mig icke kunna väl motiveras. Jag föreställer mig, att de skäl, som skulle ligga till grund för en sådan undantagslagstiftning, skulle vara antingen, att jordmånsförhållandena äro synnerligen goda i jämförelse med dem i södra och mellersta delarna af landet, eller att den jordbruksidkande befolkningen i de norra delarna af landet har en svag ekonomisk basis, så att de i högre grad än befolkningen i de södra delarne är i behof af direkt understöd, eller ock att särskilda förhållanden kunna motivera en undantagslagstiftning.

Med afseende på jordbruksförhållandena tror jag, att de södra och mellersta delarna af landet kunna framvisa sådana komplex af första klassens odlingsjord, som trots någonsin de norra. Det finnes särskildt på gränsen af Kronobergs län och Halland terränger, hvilka räkna tusentals tunnland, och en här närvarande f. d. chef för jordbruksdepartementet och en äfven kammaren tillhörande förutvarande chef för domänstyrelsen som tagit dem i betraktande kan vitsorda, att egarna till dessa tiotusentals tunnland jord tariffva ett kraftigt understöd från statens sida för att kunna tillgodogöra dem. Jag vill därvidlag särskildt framhålla — hvilket enligt min uppfattning är en faktor att räkna med — att den af mig omnämnda trakten dock har ett största afstånd till järnvägsstation af 15 kilometer, och taga vi å andra sidan i betraktande de lägenheter i Norrland, som äro värda särskildt understöd, så äro deras kommunikationsförhållanden sådana, att jag tror, att man kan beteckna dem som minst sagt synnerligen otillfredsställande.

Med afseende å befolkningens förmåga att bära omkostnaderna för utdikning förefaller det mig ganska egendomligt, att under de år, som det norrländska afdikningsanslaget funnits disponibelt, hafva, innevarande år medräknadt, afdikningar ägt rum för ett belopp af c:a 4,000,000 kronor. Det vill med andra ord säga att, då anslaget beviljats till halfva dikningskostnaden, befolkningen själf kunnat bidra med ett belopp af omkring 2,000,000 kronor. Jag försäkrar herrarna, att något sådant näppeligen varit möjligt inom de småländska länen och det pekar ganska tydligt därhän, att de förmåner, som beredas de norrländska provinserna, icke äro så starkt motiverade som Kungl. Maj:t ansett.

(Om statsbidrag till utdikningar m. m. (Forts.)

Jag nämnde, att det var särskilda förhållanden, som tala sitt kraftiga språk här. Jag vill ej heller underlåta att påpeka vikten af, att i de norrländska provinserna gifva ett starkt stöd åt svensk kultur. Dessa skäl äro kraftigt talande, men jag vågar påstå, att de ej äro så kraftiga, att de kunna uppväga de förmåner som de södra provinserna i andra, här ofvan påpekade afseenden hafva.

Jag vill ej göra något yrkande, då utskottet har ansett, att erfarenheten först bör få visa huruvida det belopp om 300,000 kronor pr år, som för närvarande utgår för utdikning af godartad jord, är tillfyllest för tiden intill år 1914, men jag ser, herr talman, i utskottets uttalande ett löfte därom, att därest detta belopp icke skulle visa sig tillfyllest, en ökning däraf kommer att äskas.

Herr Odelberg: Med afseende å de två sista årade talarnes anföranden ber jag att få upplysa om, att jag aldrig någonsin protesterat mot det norrländska afdikningsanslaget, ej heller mot frostminskningsanslagets höjande till 150,000 kronor. Jag tror mig kunna smickra mig med att jag i många år arbetat för att villkoren för dessa två fonder skulle göras så liberala som möjligt. Min protest gällde blott de 300,000 kronorna till utdikning af till odling tjänlig mark i södra Sverige.

Herr Tamm sade, att han förvånade sig ej alls öfver, att herr Roos kommit med en motion i den riktning, att de 300,000 kronorna skulle höjas till 600,000 kronor. Men hvarför har ej en enda röst i utskottet höjt sig härför? Man skall väl ha någon erfarenhet först om det beviljade anslaget är för knappt tilltaget innan man motionerar om dess fördubblande. Att fördubbla anslaget på samma gång man nedsätter statsbidraget från hälften af dikningskostnaden till en tredjedel, kan ej vara välbetänkt.

Herr Roos påpekade att det äfven i andra delar af landet än Norrland, särskildt i Kronobergs län, finnes odlings-

Om statsbidrag till utdikningar
m. m.
(Forts.)

marker, som ej blifva utdikade utan statsunderstöd. Jag vet mycket väl, att så är förhållandet. Herr Roos och jag hafva ju tillsammans gått öfver sådana marker, men han vet lika väl som jag, att vederbörande ej komma att använda sig af utdikningsanslaget. Vid nämnda tillfälle ifrågasattes att staten skulle bidra med hälften af utdikningskostnaderna, ja, man föreslog till och med att staten skulle bekosta hela afdikningen och i ersättning därför taga mark, hufvudsakligast sådan, som blott lämpade sig för skogskultur, men alla förslag förkastades. Det finnes verkligen i södra Sverige marker, där det behöfves understöd för att få dem utdikade. Men ej skall man väl därför lämna ett generellt anslag, som hvilken jordbrukare som helst från Skåne upp till Dalarna skall få del af. Kan det vara lämpligt, att i Skåne och Blekinge gifva statsbidrag till en tredjedel af kostnaden för utdikning af mark, som är lämplig till åker eller äng?

Herr statsrådet Petersson: Herr talman! Jag skall gent emot herr Odelberg ännu en gång erinra, hurusom det faktiskt var Riksdagen själf, som förra året beslöt, att ett anslag på 300,000 kronor skulle utgå icke för odling af marker, såsom någon talare yttrat — jag tror, att det var herr Odelberg — utan för myrutdikning och vattenaftappning i de södra delarna af riket. Riksdagen själf fattade då det beslutet, att detta anslag skulle utgå under alldeles samma bestämmelser och villkor, som för det norrländska afdikningsanslaget gälla, och att alltså statsbidrag skulle kunna gifvas upp till hälften af kostnaden. De myndigheter, som haft att yttra sig rörande det nu föreliggande förslaget, nämligen både väg- och vattenbyggnadsstyrelsen och landbruksstyrelsen, ha hemställt om ett anslag på 300,000 kronor för de södra och mellersta delarna af riket och därjämte förordat, att statsbidraget skulle få utgå med hälften af anläggningskostnaden. Jag ansåg emellertid för min del, att denna proportion, eller hälften, kanske var något för stor med hänsyn just till de mera gynnade klimatiska och andra förhållanden, som här nere råda. Jag ansåg dessutom, att om man låte ett belopp motsvarande halfva anläggningskostnaden utgå af statsmedel, kunde man befara, att krafven blefvo så pass stora, att statsmakterna icke skulle befinnas villiga att i längden tillmötesgå dem, och det var därför som jag föreslog Kungl. Maj:t att minska proportionen därhän, att statsbidrag finge utgå med högst en tredjedel af anläggningskostnaden. Med den ståndpunkt, som herr Odelberg intager i frågan, synes det mig, att han borde i någon mån hålla Kungl. Maj:ts regering räkning för att regeringen föreslagit proportionens minskning till en tredjedel från hälften af kostnaden. Men då Riksdagen redan en gång

*Om statsbi-
drag till ut-
dikningar
m. m.*

beslutat anslagets utgående, skulle det hafva sett mycket besynnerligt ut, om Kungl. Maj:t helt och hållet afvisat myndigheternas framställning om ett anslag på 300,000 kronor för detta ändamål.

Hvad sedan anslaget till frostminskning beträffar, så har jag för min del ingenting emot, därest Riksdagen nu vill gå till mötes detta höjda kraf från motionärens och utskottets sida. Långt därifrån! Jag har dock trott, att om man strängt följde grunderna för detta anslag, nämligen att anslaget skulle utgå till afdikning af sådan mark, där frostländigheten kunde minskas, och ej till någon annan, man skulle kunna reda sig med det nu utgående anslaget, särskildt med hänsyn därtill, att det andra anslaget får användas till båda dessa ändamål, både för sådana företag, som afse frostminskning, och för sådana, som afse odling. Om jag icke missminner mig har det funnits år, som ligga oss ganska nära, då icke ens 50,000 kronor utgått från anslaget till frostminskning. För resten är det ett tämligen svårt problem, hvarom man kan tvista, nämligen huruvida frostländigheten i själfva verket minskas genom utdikning. Om man därför vore riktigt sträng, så kanske det blefve en mycket liten del af anslaget, som komme att utgå för det ändamålet.

Men jag har för min del ingenting emot — utan ser tvärtom gärna med tacksamhet — att Riksdagen höjer anslaget till minskning af frostländigheten.

Herr Roos: Gent emot herr statsrådet vill jag endast erinra, att sedan det norrländska afdikningsanslaget började utgå, ha icke några medel från frostminskningsanslaget gått till de norra delarne af landet. Jag har gjort en liten statistik öfver detta i min motion och däraf framgår, att de 100,000 kronor, som i genomsnitt utgått från frostminskningsanslaget under de sista fem åren, endast kommit de södra delarne af landet till godo. Det förhållandet att de norrländska provinserna företrädesvis begagnat afdikningsanslaget, inverkar icke alls på den bevisföring jag tillåtit mig anföra i min motion.

Sedan öfverläggningen förklarats härmed slutad, yttrade herr talmannen, att, med anledning af de yrkanden, som därunder förekommit, propositioner komma att göras först beträffande mom. I för sig och därefter rörande mom. II och III i ett sammanhang.

På gjord proposition bifölls hvad utskottet i mom. I hemställt.

Sedermera gjordes angående mom. II och III, enligt därom framställda yrkanden, propositioner, först på bifall till hvad ut-

Om statsbidrag till utdäckningar m. m.
(Forts.)

skottet hemställt samt vidare på godkännande af herr Odelbergs yrkande att kammaren skulle antaga det förslag beträffande dessa två moment, som innefattades i hans vid förevarande punkt afgifna reservation, dock med den ändring, att mom. III erhöle följande lydelse: »att Riksdagen må besluta, att beträffande erhållande och tillgodonjutande af statsbidrag från allmänna frostminskningsanslaget skola tillämpas nu gällande allmänna villkor och bestämmelser i sådant afseende». Den förra propositionen, hvilken upprepades, förklarades vara med öfvervägande ja besvarad.

Punkten 86.

Utskottets hemställan bifölls.

Punkterna 87 och 88.

Lades till handlingarna.

Punkterna 89—92.

Hvad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 93.

Lades till handlingarna.

Punkterna 94—96.

Hvad utskottet hemställt bifölls.

Ordinarie kommunalstämmons hållande å sön- eller helgdagar.

Föredrogs ånyo konstitutionsutskottets den 17 och 18 innevarande april bordlagda utlåtande nr 10, i anledning af väckt motion om ändrad lydelse af § 17 i förordningen om kommunalstyrelse på landet.

I en inom Andra kammaren väckt, till konstitutionsutskottet hänvisad motion, nr 55, hade herr Persson i Norrköping, med instämmande i motionens syfte af två af kammarens ledamöter, hemställt »det Riksdagen ville för sin del antaga följande ändrade lydelse af § 17 i förordningen om kommunalstyrelse på landet af den 21 mars 1862:

§ 17.

Tre ordinarie kommunalstämmor skola årligen hållas: — — — — — äfvensom af revisorer. Dessa ordinarie stämmor utsättas till sön- eller helgdagar.

Den, hvilken — — — — — af sagda förvaltning.

Utskottet hade i förevarande utlåtande på anförda grunder hemställt, att Riksdagen måtte hos Kungl. Maj:t anhålla, det täcktes Kungl. Maj:t låta utarbета och för Riksdagen framlägga förslag till sådan ändring i förordningen om kommunalstyrelse på landet, att därigenom tryggades de ordinarie kommunalstämornas utsättande till sön- eller helgdag, där detta befundes erforderligt för att möjliggöra ett allmänt deltagande i kommunens angelägenheter, och att därvid de små röstägarnas intressen tillgodosåges i lika mån som de stora röstägarnas.

Reservationer hade anförts:

1:o af herr *Trygger*, som dock ej angifvit sin mening;

2:o af herrar *Clason* och *von Mentzer*, hvilka yrkat, att utskottet skulle föreslå, att Riksdagen i skrifvelse till Kungl. Maj:t ville anhålla, att Kungl. Maj:t täcktes låta verkställa utredning, på hvad sätt, under tillbörligt iakttagande af söndagens helgd och af dess ställning såsom hvilodag, de ordinarie kommunalstämmorna måtte kunna så anordnas, att kommunernas röstägande medlemmar i möjligaste mån måtte beredas tillfälle att uti den deltaga; samt

3:o af herrar *Bellinder* och *Kjellén*, grefve *Hamilton* samt herrar *Jansson* i Djursåtra, *Magnusson* och *Jönsson*, hvilka yrkat, att utskottet måtte hemställa, att Riksdagen i anledning af förevarande motion ville för sin del besluta, att § 17 i gällande kungl. förordning om kommunalstyrelse på landet skulle erhålla följande lydelse:

§ 17.

Tre ordinarie kommunalstämmor skola årligen hållas: — — — — — äfvensom af revisorer.

Ordinarie kommunalstämman i december äger besluta, huruvida de ordinarie kommunalstämmorna eller vissa af dem under det nästföljande året skola utsättas till sön- eller helgdag.

Den, hvilken — — — — af sagda förvaltning.

Herr *Clason*: Den här frågan har en ganska invecklad och originell förhistoria. I följd framlades en motion i frågan, hvilken gick ut på att de ordinarie kommunalstämmorna obligatoriskt skulle hållas på sön- eller helgdagar. Konstitutionsutskottet afstyrkte motionen med alla röster mot en, utskottets majoritet hufvudsakligen på den grund, att förslaget skulle innebära ett onödigt ingripande i kommunernas själfbestämningssrätt. Frågan om hvilken dag som vore den lämpliga för kommunalstämmans hållande, kunde enligt utskottets mening bero på växlande förhållanden i de olika orterna, och utskottet förmenade, att kommunalstämmans ordförande bäst kände till dessa förhållanden. Emellertid gjorde utskottet i sin motivering ett sympatiuttalande för tanken, att kommunalstämmans ordförande borde vid utsättande af stämmorna, såvidt möjligt, tillmötesgå mera allmänt uttalade önskingar om stämmodagarna. Vid utskottets betänkande funnos emellertid fogade reservationer från icke mindre än elfva medlemmar rörande klämman samt dessutom från en tolfte rörande motiveringen. Af dessa elfva hade största delen, en grupp hufvudsakligen bestående af Andrakammarledamöter men äfven af ett par ledamöter från denna kammare, framlagt ett gemensamt förslag till lag af samma innehåll som det som i år återfinnes uti den af herr *Bellinder* m. fl. afgifna reservationen. Detta

Ordinarie kommunalstämmors hållande d sön- eller helgdagar.
(Forts.)

*Ordinarie
kommunal-
stämmors
hållande å
sön- eller
helgdagar.
(Forts.)*

förslag antogs af Andra kammaren, under det att utskottets afstyrkande utlåtande vann bifall i denna kammare.

När då frågan kom igen i år, kunde man ju hafva väntat sig att få se reformens främsta vänner på denna punkt samla sig om samna förslag, som i fjol vann Andra kammarens bifall, och det är möjligt att frågan då hade kunnat lösas. Men i stället fick man nu i utskottet se en frontförändring i denna sak. Det visade sig nämligen, att vänstersidan, som i fjol förfäktat den dåvarande reservationen, i år icke befanns vara nöjd med en sådan bestämmelse, utan den ville nu därtill lägga en bestämmelse af det innehåll, att omröstningen på decemberstämman, hvilken skulle afgöra tiderna för de följande stämmorna under det kommande året, borde ske efter hufvudtalet. Om denna punkt blef det ganska skarp strid inom utskottet, och från högerhåll drog man i tvifvelsmål, huruvida utskottet öfver hufvud hade rätt att framlägga ett sådant förslag om sönderbrytande på denna punkt af den kommunala röstskalan, då ingen motion i samband med ärendet hade framställts om ett sådant förslag. Då kastade vänstern till sist om ännu en gång, och i stället för det positiva förslag, som från den sidan påyrkats, framlades nu det skrifvelseförslag som är utskottsmajoritetens förslag. En del af högermännen däremot hafva, som herrarna finna, såsom sitt upptagit det förslag från i fjol, hvilket denna kammare då förkastade, men Andra kammaren biföll. En annan del har däremot gått andra vägar och jag skall närmast be att nu något få motivera afsikten med den reservation, som herr von Mentzer och jag gemensamt afgifvit.

Vi ha då — och därutinnan stå vi på samma ståndpunkt som de öfriga reservanterna — först och främst icke kunnat godkänna utskottets förslag. Jag för min del har haft betänkligheter redan ur formell synpunkt. Jag har icke haft det fullt klart, huruvida utskottet ens haft rätt att upptaga ett sådant yrkande, som det, som föreligger i dessa sista rader, och hvilket såsom jag nämnde, går alldeles utom motionen, i det att det afser, att omröstningen på decemberstämman skall ske efter hufvudtalet. Men vidare hafva vi reellt sedt icke kunnat vara med om ett sådant sönderbrytande på denna punkt af den för kort tid sedan genomförda kommunala röstskalan. Detta skulle nämligen betyda, att inom en kommun majoriteten, räknad efter hufvudtalet, skulle kunna bestämma tiderna för dessa stämmor på ett sätt, som vore olämpligt för den verkliga majoriteten efter röstetalet. Vi hafva, som sagdt, haft våra alldeles bestämda betänkligheter mot en sådan förändring af den nuvarande kommunala röstskalan på denna punkt. Man skulle nämligen mycket väl kunna tänka sig det förhållandet, att

på detta sätt sådana tider för stämmorna bestämdes, som vore lämpliga endast för de närboende, kanske medlemmarna i ett brukssamhälle, liggande ej långt från stämmolokalen, men som icke alls passade för den stora majoriteten i socknen med hemvist långt skilda från hvarandra och på stora afstånd från stämmolokalen. Meningen med den graderade skalan har ju varit den, att afgöranderätten icke i allt för hög grad skulle läggas i händerna på dem, som endast i mycket ringa mån bidroge till täckande af de utgifter, som genom deras åtgöranden skulle åsamkas kommunerna, men hvilka utgifter finge betalas af andra. På denna punkt stå vi således samtliga reservanter eniga mot utskottets förslag.

Emellertid finnes det äfven en annan reservation än min vid betänkandet, och jag vill då angifva, hvarför jag icke kunnat vara med om den. Först och främst anser jag, att det förslaget *formellt* icke är fullt tillfredsställande. Det kom under debatten i utskottet fram, att förslaget i själfva verket, sådant det nu är formuleradt, icke lär betyda, hvad väl de flesta vid första påseendet anse, att det betyder. De flesta anse väl, att det innebär, att decemberstämmorna skulle ha rätt att vare sig besluta att alla de ordinarie kommunalstämmorna under det följande året eller vissa af dem skulle utsättas till sön- eller helgdag *eller ock besluta att de icke skulle utsättas till sön- eller helgdag*. Men detta lär icke vara meningen med förslaget, och dess formulering lär icke heller vara sådan, att den ger detta vid handen. Formuleringen skall nämligen blott gå ut på rätt för stämman att säga, att de följande stämmorna skola hållas på sön- eller helgdag, men den skall icke ha rätt att träffa ett afgörande af motsatt innehåll. Och då ville jag säga, att en sådan formulering från dem, som hålla på kommunernas själfbestämningsrätt på denna punkt, synes mig synnerligen otillfredsställande.

För det andra är *innehållet* för mig otillfredsställande, i det att samma anmärkningar som här i kammaren framställdes i fjol, äfven kunna göras nu. Den omständigheten, huruvida en viss dag är såsom stämmodag lämplig eller icke, beror nämligen enligt min tanke i stor utsträckning dels på de ärenden, som skola afgöras, dels vidare på huruvida man på samma dag vill förena hållandet af flera slags stämmor, och slutligen äfven på, huruvida i samband med stämmorna skola hållas auktioner eller dylikt, såsom bruket är på vissa orter. Och jag tror icke, att decemberstämman kan med någon effekt afgöra, huruvida t. ex. oktoberstämman året därpå skall kunna hållas på sön- eller helgdag. Det kan hända, att den stämman får så många ärenden att afgöra, att detta alls icke blir lämpligt, och då har man bundit sig på förhand i onödan. Det är ju nämligen äfven så, att dessa stämmor, som skola

Ordinarie kommunalstämmors hållande å sön- eller helgdagar.
(Forts.)

*Ordinarie
kommunal-
stämmors
hållande å
sön- eller
helgdagar.
(Forts.)*

hållas på sön- eller helgdagar, äga mindre tid till sitt förfogande än andra stämmor, ty de få icke hållas under gudstjänsttiden, och om gudstjänsttiden då är sen, får man börja stämman sent.

Slutligen har jag för det tredje icke kunnat vara med om denna reservation, enär ett antagande af ett sådant förslag skulle vara aldeles gagnlöst. Man kunde i utskottet på förhand veta, att det förslaget icke skulle bli antaget i Andra kammaren, och nu vet man förresten, att Andra kammaren icke har antagit det. Det skulle således icke tjäna till något, om denna kammare antog det.

Med utgångspunkt från dessa synpunkter kunde man då hafva stannat för rent afslag. Att herr von Mentzer och jag icke velat göra detta, har emellertid berott på följande skäl. Det går för närvarande hos oss, synes det, fram en strömning, som syftar att göra söndagarna till *kommunala och politiska arbetsdagar*. Till söndagarna vill man förlägga landstingsmannaval, riksdagsmannaval, kommunalstämmor, kyrkostämmor o. s. v., och förmodligen kommer man efter hand att söka förlägga äfven en hel del andra kommunala göromål till söndagarna. Men det finns äfven en annan strömning i våra dagar icke blott i vårt land utan äfven i andra länder, en strömning, som går i riktning mot *ökad* söndagshvila, och som af de svenska statsmakterna vid olika tillfällen har omfattats. År 1901 skref Riksdagen till Kungl. Maj:t i saken, och en rad af förordningar utfärdades sedan under de följande åren. År 1910 skref Riksdagen också till Kungl. Maj:t. Jag har i min reservation aftryckt ett brottstycke af Riksdagens skrivelse då; den går, liksom allt detta i samma riktning, i, såsom jag sade, riktning mot *ökad* söndagshvila, och det icke blott af religiösa skäl, utan äfven i stor utsträckning på sociala grunder. Det förefaller mig då ganska underligt, att när statsmakterna intaga den ståndpunkten och gå framåt efter dessa linjer, Riksdagen nu helt plötsligt skulle kasta fram en skrivelse och säga: »nu skola vi försöka placera våra kommunala bestyr företrädesvis på söndagarna. Det synes mig, att man i stället borde undersöka, om det icke är möjligt att förena bägge önskemålen, och jag har i min reservation sökt peka på en sådan möjlighet. Man kunde ju nämligen måhända införa arbetsfria söckendagar, eventuellt genom uppoffrande af ett motsvarande antal helgdagar.

Nu är det dessutom gifvetvis så, att hithörande frågor under den närmaste tiden komma under behandling. Vi kunna exempelvis antaga, att Kungl. Maj:t ånyo tager upp frågan om gemensam valdag för landstingsmannavalen, och äfven på annat sätt lära nog dessa frågor komma under debatt. Det synes mig under sådana förhållanden synnerligen önskligt, om från deras sida, hvilka icke vilja göra företrädesvis sön-

dagarna till kommunala arbetsdagar, här gjordes ett uttalande i den riktning, min reservation afser.

Det är från dessa synpunkter, jag skall anhålla att få yrka afslag på utskottets hemställan och bifall till herr von Mentzers och min vid betänkandet fogade reservation.

Ordinarie kommunalstämmons hållande å sön- eller helgdagar.
(Forts.)

Herr Bellinder: Såsom af den föregående ärade talaren redan antyddes, hafva på de senare åren mer och mer sådana sträfvanden framträdt, som gått ut på att förvandla söndagen från en hvilodag och en religiös uppbyggelsedag till en kommunal och politisk arbetsdag, och detta är en sådan förvanskning af karaktären hos denna dag, att jag icke kan finna det värdigt ett kristet samhälle. Ett uttryck för sådana sträfvanden, finna vi också i den föreliggande motionen, hvori hemställes, att de ordinarie kommunalstämmorna borde utsättas till sön- eller helgdagar. Om genom lag blir fastslaget, att kommunalstämmorna skulle hållas på sön- eller helgdagar, så är ju detta ett intrång uti den kommunala själfbestämmanderätten, hvilket jag icke kan finna lämpligt. Utskottet har icke i allo biträdt motionärens förslag utan har inskränkt sig till en skrifvelse, hvori utskottet hemställer om sådant förslag, att därigenom tryggas, att de ordinarie kommunalstämmorna utsättas till sön- eller helgdagar, där detta befinnes vara erforderligt.

Så till vida som utskottet medgifver, att undantag kunna göras från regeln, att dessa stämmor böra utsättas till sön- eller helgdagar, skulle jag och mina medreservanter möjligen kunnat instämma i det slut, hvartill utskottet kommit, men då det skulle på decemberstämman afgöras genom omröstning per capita, huruvida det följande årets kommunalstämmor skulle hållas på söndagarna, så hafva vi ansett, att detta — liksom också den föregående ärade talaren antyddes — icke är förenligt med grunderna för den kommunala röstkala, hvilken så nyligen som år 1909 införts.

Den föregående ärade talaren har för öfrigt motiverat vår reservation genom åtskilliga punkter, i hvilka jag varmt kan instämma med honom, och därvid begagnat uttryck, som jag fullt gillar, men ej här vill upprepa. Då skulle man kunna tycka, att jag och mina medreservanter hade kunnat förena oss med herr Clason och herr von Mentzer i deras reservation. Att vi dock icke kunnat göra detta, har berott på, att dessas reservation egentligen går ut på att genom en skrifvelse till Kungl. Maj:t få utredning om, huruvida genom upptagandet hos oss af någon motsvarighet till Englands »bank holidays» man ej skulle kunna erhålla vissa arbetsfria veckodagar. Denna tanke är i och för sig ganska beaktansvärd, men jag tror, att den också är ganska främmande

*Ordinarie
kommunal-
stämmors
hållande å
sön- eller
helgdagar.
(Forts.)*

för vårt folks åskådningssätt, och att inga utsikter — åtminstone för den närmaste tiden — finnas att få den tanken realiserad. Jag och ett par medreservanter från denna kammare, liksom tre reservanter från Andra kammaren, ha nu så till vida gått till mötes motionen, hvilken ju förelåg äfven i fjol, att vi velat medgifva rätt för kommunalstämman själf att bestämma, huruvida någon eller några af kommunalstämorna skola hållas på sön- eller helgdag. Denna reservation vann i fjol så stor anslutning i Andra kammaren, att den blef af kammaren antagen. I Första kammaren funnos då tre reservanter, som uttalade sig till förmån för samma reservation, nämligen herrar Nyström, Berger och Uppström.

Det kan icke förnekas, att i en del kommuner svårigheter kunna förefinnas för de röstberättigade, när dessa äro många och till en stor del utgöres af arbetare, att så mangrant som möjligt infinna sig på stämman, om den hålles på en hvardag. Därför, och då vi ansett, att man borde söka åstadkomma ett så talrikt deltagande som möjligt i kommunalstämman, man borde öfverlämna åt kommunalstämman själf att bestämma dagarne för dess hållande. Visserligen kan man ju säga, att när, såsom nu är fallet, ordföranden i kommunalstämman har beslutanderätt i detta afseende och han, såsom varande vald af stämman, väl bör känna önskingarna i afseende på lämpliga stämmodagar, han skall kunna tillmötesgå berättigade kraf. Men den anmärkningen har gjorts, att äfven om så allmänt sker, hafva dock undantag på åtskilliga håll inträffat, hvilka göra det önskligt, att icke detta afgörande lägges i ordförandens händer.

Om man därför såsom vi föreslagit medgifver, att stämman själf får fatta beslut om dagen för dess hållande, så kan man ju icke gärna invända någonting häremot.

På dessa i största korthet uttalade skäl, ber jag, herr talman, att få yrka bifall till den reservation, som finnes vid betänkandet fogad och som undertecknats af mig, herrar Kjellén och grefve Hamilton i denna kammare samt herrar Jansson i Djursåtra, Magnusson i Tumhult och Jönsson i Slåtåker från Andra kammaren.

Herr Hellberg: Den första ärade talaren gaf ett slags återblick på denna frågas behandling och framhöll därvid bland annat, att vänstersidan hade ändrat sina positioner från i fjol. Nå det synes mig icke vara en synnerligt stark anklagelse mot denna sida, då högern, gjort precis detsamma. Det är för resten icke en ovanlig företeelse, att vänstern ena året gör ett anbud, som högern afslår; nästa år är högern villig att taga anbudet, men då har vänstern gått längre i sina fordringar. Det vore icke heller synnerligen underligt

om i detta fall inträffat något nytt efter den stora tilldragelse, som timade under förlidet år och som jag icke behöfver vidare påminna herrarna om, då den nog är i allas åtanke. Att vi ändrat ståndpunkt beror för öfrigt nog därpå, att vi allsammans kände, att den i föl intagna endast var en nödfallsutväg, ehuru man hoppades att kunna få saken igenom i Första kammaren, genom att begära det minsta möjliga. Det var nog därför man ställde anspråken så lågt, men förhoppningarna slogo fel i alla fall.

Herr Clason hade också några formella funderingar om utskottets befogenhet att framställa det förslag, som nu ligger före. Denna sida af saken skall jag icke vidare inlåta mig på. Jag tror, att den ståndpunkt, han intager, beror på hans starka benägenhet för en strängt formell åskådning. Vi andra i utskottet hafva ansett, att när konstitutionsutskottets initiativrätt så nyligen blifvit utvidgad, det vore synnerligen olämpligt att vid tolkningen af denna nya rätts innebörd och rörande dess användning förfara så restriktivt som möjligt. Då det i grundlagen står, att utskottet i anledning af till detsamma hänvisade förslag i sin ordning äger att framställa förslag, så vill det synas, att utskottet i detta fall icke gått öfver sin rätt. Jag vill också, medan jag rör mig på det mera formella, anmärka, att den tolkning herr Clason gaf af utskotts majoritetens kläm icke synes mig vara riktig, nämligen att den skulle tolkas så strängt, att kommunalstämmorna i december endast skulle äga att bestämma sig för antingen söndagar eller hvardagar, såsom blifvande stämmodagar. Här afses endast sådan ändring i förordningen om kommunalstyrelse på landet, »att därigenom tryggas de ordinarie kommunalstämmornas utsättande till sön- eller helgdag, där detta befinnes erforderligt för att möjliggöra ett allmänt deltagande i kommunens angelägenheter, och att därvid de små röstägarnes intressen tillgodoses i lika mån som de stora röstägarnas». Jag tycker icke, att denna ordalydelse på något sätt berättigar en sådan tydning, som att stämmorna måste utsättas till sön- eller helgdag å ena sidan eller å andra sidan till hvardagar, utan meningen är att, då det befinnes erforderligt och lämpligt för ett allmänt deltagande, söndag bör bestämmas såsom stämmodag, men att ock en hvardag kan användas därtill, när den är lämplig, exempelvis under julhelgen. För öfrigt är det blott fråga om en skrivelse till Kungl. Maj:t och icke om någon definitiv formulering.

Herr Clason öfver gick sedan till de reala skälen mot vårt förslag och framhöll därvid, att det kunde vara olämpligt, att kommunalstämmorna hölles på helgdagar, icke endast af lokala skäl utan äfven därför, att vid dessa stämmor kunde förekomma ärenden i sådan mängd, att söndagen icke lämpade sig. Jag vill först och främst i fråga om hans mening om sön-

*Ordinarie
kommunal-
stämmors
hållande å
sön- eller
helgdagar.
(forts.)*

*Ordinarie
kommunal-
stämmors
hållande å
sön- eller
helgdagar.*
(Forts.)

dagens olämplighet som stämmodag nämna, att han därvidlag står i motsats till andra reservanter, som antydt, att kommunalstämma mycket väl bör kunna hållas på en söndag. Men hvad sedermera hans omtanke om stämmorna beträffar, hans oro för att decemberstämman till äfventyrs kunde utsätta en sådan dag, som vore olämplig, tror jag icke herr Clason behöfver hafva bekymmer för denna sak, ty förmodligen komma de i stämman deltagande att ganska väl själfva kunna bedöma samt förutse och rätta sig efter förhållandena.

Sedan anförde herr Clason såsom ett andra och såsom jag förmodar mera vägande skäl, att vårt förslag skulle på något sätt kränka den uppfattning, som kräfver ökad söndagshvila. Ja, jag får säga, att för min del är jag så ifrig som någon kan vara för att söndagshvilan, så långt på något vis möjligt är, må komma alla till godo. Men skall man arbeta för denna sak, tror jag, att man bör börja i en helt annan ända. Då hafva vi ett helt annat och mycket större problem att lösa, ett problem af social karaktär. Det gäller då att söka förebygga det missbruk af sabbaten, som för närvarande i förfärande omfattning äger rum på grund af förhållandena inom industrien, kommunikationsväsendet o. s. v. Där föreligga verkligen mycket allvarliga missförhållanden, och jag förmodar, att den citerade riksdagsskrifvelsen afsåg just sådana missbruk af sabbaten. Den afsåg säkerligen icke alls den användning af sabbaten, som skulle kunna gälla kommunalstämmorna och eventuellt kyrkostämmorna, ty om herrarna tänka efter, är detta verkligen ingenting att göra affär af. Det gäller här de ordinarie kommunalstämmorna, således tre dagar på året. I genomsnitt hafva vi 60 sön- och helgdagar på året; om tre af dem skulle delvis — märk väl, att det är blott fråga om en del af dessa dagar — komma att användas för sådana allmänna angelägenheter, som kommunalstämmorna behandla, tror jag rakt icke man hade något att beklaga sig öfver. Har folket fått sin sabbatshvila, tror jag att för många det skulle kännas närmast såsom en omväxling att en stund, exempelvis på eftermiddagen, gå till sockenstugan och deltaga i allmänna öfverläggningar. Jag tror således icke, att då den stora frågan om söndagshelgden kommer före, vi skola göra oss mycket bekymmer öfver att, låt oss säga, allra högst en tiondedel af alla våra sön- och helgdagar till någon del skulle komma att användas för sådant här ändamål.

Men så har herr Clason i samband med detta gifvit anvisning på ett slags profana helgdagar, som lämpligen skulle kunna användas till stämmodagar. Han har tänkt sig en svensk motsvarighet till de engelska *bank holidays*. För denna tanke har jag mycket stora sympatier, men jag tror, att det är alldeles omöjligt att föra den fram i detta sammanhang, ty, såsom

herr Bellinder antydde, anser jag, att det är en framtidsfråga. Nu vill jag först *en passant* fråga: har man verkligen garantier för att om sådana svenska *bank holidays* inrättades, man skulle komma att respektera deras så att säga profana sabbatsfrid mer än den kyrkliga sabbatsfriden. Det är väl icke så alldeles säkert. Men för det andra, och det är det viktigaste, om man vill införa sådana helgdagar i Sverige, blir det nog ett ganska vidlyftigt arbete. Herr Clason själf och hans medreservant hafva antydtt, att det blefve nödvändigt att för att nå det ändamålet offra ett par andra helgdagar, och det tror äfven jag säkerligen skulle blifva nödvändigt, ty man vill icke gärna förminska inkomsten för de hundratusentals arbetare, som behöfva allt hvad de förtjäna under året. Då måste frågan hänskjutas till kyrkomötet, och det blefve nog en ganska vidlyftig procedur, innan kyrkomötet bifölle den. Med ett ord, innan man komme därhän, att vi hade svenska *bank holidays* fastslagna, torde mycket lång tid komma att förflyta, och den fråga, som nu föreligger, är en fråga, som behöfver lösas snarast möjligt. När vi kommit så långt, att vi fått sådana profana fridagar, är jag öfvertygad, att kommunalstämmorna komma att förläggas till dem; men innan vi komma därhän, måste vi redan nu vidtaga åtgärder för bestämmande af lämpliga dagar.

Nu hafva emellertid de bägge föregående talarna vänt sig däremot också af det skäl, att det förslag utskottet framställt på något sätt afser att sönderbryta den nyss träffade bestämmelsen om den kommunala röstskalan. Jag kan för min del icke finna, att detta är förhållandet. Denna skala skall väl gälla, när det blir fråga om att fatta beslut af annan art vid stämmorna, men det är icke rim eller reson, synes det mig, att den skall gälla, när beslut skall fattas, om hvilka skola få besluta vid stämmorna. Ty det är det frågan gäller härvidlag. Herrarna böra komma ihåg, att det går lika bra att i verkligheten inskränka rösträtten genom att utsätta olämpliga stämmodagar som genom att uppställa en orimlig röstskala. I realiteten är det ingenting annat än att inskränka den verkliga rösträtten, som frågan gäller, och om denna kan väl aldrig rimligtvis lämnas att besluta enligt den graderade skalan. Eller mena herrarna, att det icke skulle vara en lika angelägen sak för hvar och en, som deltagar i stämmorna, att kunna komma tillstädes? När frågan var före i fjol, tillät jag mig uttala, att det syntes mig vara en samvets sak för majoriteten i denna kammare att tillse, att icke genom den rätt, kommunalstämmans ordförande har att utsätta stämmorna på de dagar, han behagar, den rösträtt, som infördes genom den stora rösträttsreformen, mer eller mindre annulleras. Herrarna minnas nog också, att vid behandlingen af den

Ordinarie kommunalstämmors hållande å sön- eller helgdagar.
(Forts.)

*Ordinarie
kommunal-
stämmors
hållande å
sön- eller
helgdagar.
(Forts.)*

kommunala rösträttsreformen förekom en beräkning af det kommunala jämviktsläget, om man så får säga, d. v. s. en beräkning af ett sådant röstetal, att rösterna öfver och under detta tal väge upp hvarandra. Men hvad var förutsättningen för en sådan beräkning af jämviktsläget. Jo, naturligtvis att åt alla, såväl öfver som under detta röstetal, i lika mån bereddes tillfälle att närvara vid stämmorna. Om genom olämplig stämmodag deras antal, som stå under, reduceras till hälften eller till ännu mindre, under det att de, som stå öfver, så godt som mangrant deltaga, förstå herrarna, att detta jämviktsläge i realiteten förskjutes. Ett högt röstetal finge ett högre röstvärde än det enligt lagen skulle hafva.

Nu fällde herr Clason det egendomliga yttrandet, att det kunde hända, att om bestämmanderätten i detta fall finge utöfvas efter hufvudtal, skulle stämmor kunna utsättas på en sådan dag, som vore olämplig för den verkliga majoriteten. I förbigående sagdt tyder detta på, att för honom det är angelägnare, att majoriteten får sin rätt än att minoriteten för det, men jag får säga, att jag förstod icke riktigt, huru herr Clason tänkte sig, att stämmodagen skulle kunna utsättas så. Ty förhållandet är det, att det går mycket lätt att välja sådana dagar, som äro olämpliga för det stora flertalet, för de små röstägarna — de kunna hafva svårt att komma från under veckans dagar till följd af sitt arbete — men däremot är det ett stort företräde, som de större röstägarna hafva, att de äro i tillfälle att komma hvilken dag som helst. Jag kan således icke tro, att rätten att bestämma stämmodagar efter hufvudtal någonsin rimligtvis kan tänkas lända de större röstägarna till nackdel; däremot kan det bli till de mindre röstägarnes nackdel, om dessa dagar bestämmas af de högre röstetalen.

Jag tror, att den här frågan är en, som vi icke kunna komma ifrån; det är en konsekvensfråga af 1909 års reform. Herrarna må afslå, och jag tror, att herrarna äro ganska beslutna att göra det, det tviflar jag icke alls på. Men herrarna kunna vara säkra om att frågan kommer igen. Så pass starka skäl för reformen hafva anförts i motionen, att de icke låta så att säga nedvotera sig. Blott det förhållandet, som anföres af motionären, att bland de stämmor, som han händelsevis funnit annonserade i en viss tidning i ett visst län, 34 af 36 varit utsatta till sådana dagar, som bestämdt varit olämpliga för de mindre röstägarna — och det finnes absolut säkert motsvarande fakta från alla möjliga håll i landet — endast detta är tillräcklig garanti för att frågan icke kommer att afföras från dagordningen, förrän den blir löst.

Jag skall icke upptaga tiden längre utan inskränka mig till att, om jag också vet, att det har mycket små utsikter, yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr Klefbeck: Det finnes vissa sätt att resonera, som enligt min mening gifva en alldeles oberättigad tyngd åt de skäl, som framföras. Om man t. ex. anför en allmän sanning eller gör gällande ett stort önskemål och sedan tillämpar detta på ett enstaka fall, som icke precis har med den anförda principen något strängare sammanhang, så menar jag, att argumentationen för den här mindre saken har fått ett otillbörligt stöd i den sanning, som ligger i det där principiella önskemålet. Något sådant tror jag har gjorts gällande i afseende på det sält, hvarpå förevarande fråga i dag behandlats. Man har t. ex. talat om det stora önskemål, som heter ökad sabbatshvila åt vårt folk, ett önskemål, som måste ligga hvarje fosterlandsvän och hvarje kristen mycket varmt om hjärtat. Men när man sedan från detta allmänna önskemål går till det enskilda, som är före, kan man icke värja sig för den tanken, att detta stora artilleri, om jag får så säga, har användts bra mycket i onödan. Man har talat om den strömning, som gjort sig gällande att förvandla söndagen till en kommunal arbetsdag, hvarigenom söndagen sålunda skulle beröfvas den hvila och den helgd, som rätteligen bör tillkomma den. Om man något närmare ser efter, huru med denna sak förhåller sig, finner man, att visserligen det kan räknas upp en hel mängd önskemål, såsom att landstingsmannaval skola förrättas på söndagarna, att riksdagsmannaval, kyrkostämmor eller kommunalstämmor då skola hållas o. s. v., men man förgäter, att hvar och ett af dessa önskemål gäller förrättningar, som så ytterligt litet inkräkta på den söndagshvila, man vill värna. Om jag icke alltför mycket misstager mig, tror jag, att jag kan säga, att landstingsmannaval på hvarje plats återkomma hvar fjärde år, riksdagsmannaval en gång hvar tredje år och kommunalstämmor tre gånger om året samt kyrkostämmor ungefär lika många gånger. Det blir sålunda, om alla dessa saker skulle förläggas till söndagarna, icke något nämnvärdt intrång på söndagshvilan, som därigenom förorsakas.

När jag vidare ser på reservanternas motivering, så finner jag, att de under sitt intresse för söndagshvilans bevarande låtit sig hänföras till yttranden, mot hvilka de förut i år vid denna Riksdag sannolikt skulle haft mycket starka betänkligheter att göra gällande. Det står nämligen i sista stycket af herrar Clasons och von Mentzers reservation, att man, för att få sådana här stämmor utlysta till så att säga profana helgdagar, skulle vara villig att offra ett par extra helgdagar. Jag påminner därvid om Marie bebådelsedag. Jag för min del anser icke, att offret af en sådan dag, som gifvits oss i arf från den katolska Mariakulten, hvilken vi icke äro varma anhängare af, skulle vara så synnerligen betänkligt. Men då för någon tid sedan det var fråga om bestämmande af Marie

*Ordinarie
kommunal-
stämmors
hållande å
son- eller
helgdagar.
(Forts.)*

*Ordinarie
kommunal-
stämmors
hållande å
sön- eller
helgdagar.
(Forts.)*

bebådelsedag såsom ordinarie dag för landstingsmannaval, uttalades just från det håll, som nu gör sig till tolk för söndagshvilans bevarande, mycket starka betänkligheter däremot. Nu är en annan fråga före af precis samma läggning, och då förklarar man, att ingenting hindrar att offra både denna dag och en annan helgdag också. För öfrigt tror jag, att kammaren rätt snart blir i tillfälle att lägga i dagen sitt verkliga intresse för söndagshvilans bevarande. Här kommer nämligen före frågan om att t. ex. personalen på rakstugorna och personalen vid våra badinrättningar skulle kunna få litet söndagshvila, när söndagen kommer, och då icke en söndag hvar fjärde eller en söndag hvar tredje år eller tre söndagar på året, utan den ena söndagen efter den andra, sommar och vinter, hela året igenom. Jag vill då med tanke på den varma känsla för söndagshvilans bevarande, som reservanterna gifvit uttryck åt, här gifva uttryck åt den förhoppningen, att när en gång frågan verkligen kommer före att värna sabbatshvilan för sådana, som fått offra denna, sabbat efter sabbat, man måtte finna dem som energiska förkämpar för den sak, de i dag betygat sig så älska.

Med utgångspunkt från det jag sade i början af mitt anförande är en annan anmärkning att göra. Det talades om, huru man skulle se till, att kommunalstämmorna bevarades i sin rätt att besluta efter den röstskala, som infördes vid senaste rösträttsreform, att sålunda för täckande af kommunens utgifter de röster skulle blifva utslagsgifvande, hvilka voro så att säga »tyngre». Man kan från Första kammarens ståndpunkt mycket väl resonera på detta sätt, att de som betala mest till kommunens utgifter också få mest att säga vid dessa utgifters bestämmande. Frånsedt min rent personliga uppfattning i denna sak, kan jag från Första kammarens synpunkt sedt antaga, att det är en riktig mening. Men jag menar, att denna riktiga mening tillämpas här på ett fall, där den, såvidt jag kan förstå, icke bör äga tillämpning. Det gäller nämligen förslaget om att kommunalstämman i december skulle hafva rätt att efter hufvudtal bestämma, när de öfriga stämmorna om året skola hållas. Hvarför kan man då icke med rätta tillämpa ofvan angifna grundsats på detta lilla särskilda fall? Jo, helt enkelt därför, synes det mig, att det icke här gäller något beslut om den ringaste utgift, utan endast ett beslut, om hvilken tid som skall bestämmas för stämmornas hållande i syfte att den stora massan af till en kommun hörande rösträttsberättigade måtte få tillfälle att göra sin mening gällande. När sedan stämmorna hållas, de stämmor, som hafva med utgifter att göra, äro de stora röstågarne oförhindrade att göra sin mening gällande gentemot de

andra. Denna invändning synes mig därför icke heller med fog kunna göras.

Jag har icke kunnat förstå — åtminstone har jag med min ståndpunkt svårt att göra det — att det kraf, som ligger till grund för utskottets hemställan, kan i längden afvisas. Hafva vi genomfört en rösträttsreform, som åsyftar att bereda småfolket möjlighet att efter sin förmåga göra sin mening gällande i kommunens angelägenheter, synes det mig vara en alldeles ofrånkomlig konsekvens att söka ordna det på sådant sätt, att småfolket äfven blir i tillfälle att afgifva sina röster. Ty en reform, som lägges på det sätt, att man säger: »Du har rätt att afgifva din röst och din röst skall väga mer än den gjorde förut», men sedan omedelbart efter säger: »Jag skall ordna denna sak så och lysa ut stämmorna så, att du aldrig blir i tillfälle att komma dit för att afgifva din röst», kan jag omöjligt fatta vara med rättvisa och billighet öfverensstämmande; och jag tror, att om Riksdagen hade någon känsla för hvad rättfärdigheten kräfde, när den nedsatte den kommunala röstskalan, bör den taga konsekvensen af detta sitt beslut och göra möjligt att på olika ställen i vårt land de, som en gång fått rösträtt, också blifva i tillfälle att utöfva densamma.

På dessa grunder, herr talman, ber jag att på det varmaste få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr von Mentzer: Jag skall i likhet med min medreservant, professor Clason, be att något få erinra om detta ärendes förhistoria, men jag vill gå något längre tillbaka än han.

Herrarna hafva sig bekant, att 1862 års kommunalförfattning föreskrifver, att de tre ordinarie kommunalstämmorna skola icke utsättas till sön- eller helgdag. Och det utskott, som förordade detta utlåtande, uttalade sig på ett sätt, som i sanning är väl värdt att komma ihåg. Jag skall be att få läsa upp det. I utskottets utlåtande heter det: »Då det i allmänhet måste anses höra till god ordning, att ej sabbatens helgd och frid störes genom sammankomster och öfverläggningar i världsliga ämnen å helgdagar, men ett ovillkorligt förbud emot hvarje kommunalstämmas hållande å sådana dagar skulle på landet medföra betydande olägenheter, har utskottet dock ansett det lämpligen kunna stadgas, att åtminstone ej de tre ordinarie kommunalstämmorna få utsättas till dag, då gudstjänst hålles». Så var stämningen år 1859—1860, således för något mera än 50 år sedan, och det tyckes nästan, som om vi, som sägas lefva i ångans eller elektricitetens, för att icke säga nervositetens, tidevarf, hade mera anledning än den tidens människor att taga vara på sabbatshelgd och

*Ordinarie
kommunal-
stämmors
hållande å
sön- eller
helgdagar.
(Forts.)*

Ordinarie kommunalstämmors hållande å sön- eller helgdagar.
(Forts.)

söndagshvila. Men det har ju icke så skett i den motion, som här föreligger. Här yrkas raka motsatsen, nämligen att stämmorna skulle utsättas att hållas just på helg- eller söndagar. Ja, i fråga om nödvändigheten af detta, har en föregående ärad talare nyligen åberopat det förhållandet, att i Östergötlands län hafva af 36 ordinarie decemberstämmor 34 hållits på söckendag och 2 på sön- eller helgdag. Jag tycker, att det är underligt att åberopa den omständigheten till förmån för behovet af en ändring; ty när det icke förekommit, att mera än två stämmor hafva tagit söndag, måtte väl icke behovet vara så orimligt trängande som det här framhålles.

Jag, som icke vill gå med på denna motion, skall be att få framhålla tre orsaker, hvarför jag anser, att man icke bör ansluta sig till motionen.

Herr Hellberg sade nyligen, att han ville nog hafva sabbatshvila, men då skall man gå ut från sociala grundsatser och sociala kraf. Jag vill fortfarande hålla på söndagen, och jag anser lämpligt, att vårt land håller på söndagen från kristlig ståndpunkt. Jag anser de yrkanden, som framkommit i annan riktning, innebära en uppmaning att taga ett steg i riktning mot vårt lands afkristnande, och sådana steg torde vara de mest olycksbringande steg vi kunna taga.

Här har talats om att man vill förvandla dessa dagar till kommunala arbetsdagar; och det är nog säkert, att de tre stora ordinarie kommunalstämmorna lätt kunna taga karaktären af arbetsdagar. Jag kan icke på något sätt biträda den sista ärade talarens yttrande, att det så ytterligt litet skulle inkräkta på sabbatshvilan. Det är väl allmänt känt, huru långvariga sådana stämmor kunna vara, och huru mycket strider de föranleda, för att icke tala om huru på många orter på landet en viss praxis gjort sig gällande att med stämmorna förena en del åtgärder, som lämpa sig ännu mindre än själfva stämman för söndagen. Jag menar auktioner för kommunens behof m. m. sådant, som faktiskt förekommer på åtskilliga orter. Sådana auktioner ställas ofta i sammanhang med dessa kommunalstämmor. Det är således efter min tanke obestriddligt, att ett sådant påbud, som här ifrågasättes, är olämpligt. Och jag vill säga, att föreskriften därom skulle vara lika olämplig, vare sig att den står i lagen, eller den meddelas af pluraliteten på en kommunalstämma. Hållandet af en sådan stämma är ett arbete, och det kan föranleda arbete; och så länge i vår strafflag finnes stadgad, att arbete, som uppskof tåla kan, är belagdt med straff, står det icke väl öfverens eller i samklang med lagstiftningen, om man tillika inför en föreskrift, att kommunalstämmor skola hållas på sön- eller helgdagar.

*Ordinarie
kommunal-
stämmors
hållande af
sön- eller
helgdagar.
(Forts.)*

Det tredje skälet jag har mot föreliggande motion är för mig ändå det tyngsta och allvarsammaste, och det är, att detta förslag afser att lägga ett bestämdt tvång på kommunalstämmoordförandena, så att de skola ovillkorligen hålla dessa stämmor på dessa dagar. Ett sådant stadgande är både betänkligt ur mera än en synpunkt och står synnerligen illa i stil med vår lagstiftning i öfrigt, som ju går i den riktningen, att de som förvalta ämbeten och tjänster skola vara fria från arbete på söndagar. Såväl herr Hellberg som herr Belinder och hans medreservanter hafva enat sig i det, att de vilja öfverlämna åt kommunalstämman att afgöra i den saken. Herr Hellberg säger, att kommunalstämman måtte väl själf se och bedöma sakens lämplighet för hvarje särskild ort. Jag vet icke säkert, om pluraliteten inom en kommunalstämma verkligen tager hänsyn till dem, som icke vilja, att söndagen skall användas till stämma. Jag skulle vilja tillägga, att det förefaller, som om det stode illa tillsammans med proportionalismens idé att medgifva detta. Proportionalismen utgår väl från den grundtanken, att minoriteten icke skall undertryckas, utan att minoriteten alltid skall hafva rätt att få vara med och göra sig hörd. Består en minoritet inom en församling af dem, som äro samvetsömma i afseende på söndagens rätta bruk, så skulle, i fall stämmorna måste hållas på söndag, denna minoritet utestängas från deltagandet i stämmorna.

Af nu angifna grunder och på de skäl, som blifvit anförda af min medreservant, ber jag att få yrka bifall till den af honom och mig framförda reservationen.

Friherre Fleming: Då jag läste igenom utskottets betänkande, kan jag icke neka till att det väckte en viss förvåning hos mig, att det saknade alla afslagsyrkanden. Men sedan jag mera studerat herrar Clasons och von Mentzers reservation, fann jag nog, att den kunde vara en väg, som var framkomlig att gå. Då emellertid Andra kammaren redan fattat beslut i ämnet och bifallit utskottets förslag, kan det hända, att denna väg blir krånglig nog. Återstår då den andra reservationen. Men som jag har lika liten sympati för denna nu som förra året, skall jag i korthet inskränka mig till att yrka afslag såväl på motionen som på utskottets förslag.

Det som egentligen föranledde mig att begära ordet var några yttranden af talaren på värmlandsbänken, hvilka förefalla mig så öfverdrifna, att de icke böra få stå oemotsagda i protokollet. Han sade, att decemberstämman kan mycket väl bedöma, om det är lämpligt att under nästa år utsätta stämmorna till sön- eller hvardag. Jag förstår icke huru det skall vara möjligt för en kommunalstämma att ungefär ett år före

Ordinarie
kommunal-
stämmors
hållande å
sön- eller
helgdagar.
(Forts.)

bedöma hvad som i detta fall är bra eller icke. Den kan icke bedöma, hvilka frågor som komma före och icke deras mängd. Jag tror det är en mycket stor öfverdrift att säga, att stämman skall på något sätt vara i stånd att bedöma detta annat än från en alldeles ensidig synpunkt, d. v. s. om den nödvändigt vill hafva stämmorna på söndagar.

Vidare påstods det, att det finnes *mycket stora missbruk* af sabbaten dels inom industrien och dels inom kommunikationsväsendet. Jag bestrider det påståendet, att det inom industrien skulle vara ett *stort missbruk* i den vägen, Herr Hellberg vill väl icke påstå, när det är fråga om industriella verk, som fordra drift både söndag och hvardag, att den omständigheten att de drifvas på en söndag kan innebära *missbruk* af sabbatsfriden. Beträffande öfriga industrier tror jag, att missbruken äro skäligen små. Det förefaller mig vara bra mycket större missbruk att lagstifta, att söndag skall användas till arbetsdag.

Herr Hellberg sade vidare, att det skulle vara angenämt att en stund deltaga i öfverläggningarna om kommunala frågor. Men det förefaller, som om han då glömde, att det ofta icke är någon stunds öfverläggning. Det kanske blir några timmars votering. Jag har själf varit med en gång om en votering, som drog ut öfver midnatt, och att det är någonting angenämt i den saken betvivlar jag högeligen. Jag tror, att man gjort ett alldeles för stort nummer af denna fråga. Jag tror att, så länge kommunalstämman har att välja sin ordförande, den kommer att välja ordförande, så att kommunalstämmorna utsättas på de för stämmorna lämpliga dagarna.

Det anfördes såsom ett starkt skäl för motionen, att af 36 kommunalstämmor 34 skulle hafva utsatts på olämpliga dagar. Jag vill erinra därom, att i den trakt, där motionären har sitt hemvist, är det mycket små socknar. Jag betvivlar, att vare sig han eller herr Hellberg kan bedöma, hvad som i de socknarna varit lämpligast för *pluraliteten* af kommunens invånare, och det är väl icke meningen att utsätta dagen för en viss del af befolkningen, utan man skall väl välja lämplig dag, så att man får dit så många som möjligt.

Då jag sålunda tror, att ändring är obehöflig och att den föreslagna vägen icke leder till målet, ber jag att få yrka afslag på motionen och utskottets hemställan.

Herr Wavrin sky: För att icke upprepa hvad föregående talare på samma sida som jag yttrat, skall jag be att först få instämma med herr Hellberg och herr Klefbeck.

Jag vill gärna medgifva hvad friherre Fleming nyss nämnde, att det kan ligga öfverdrift däri, att decemberstämman skulle vara *särskildt* egnad att bestämma, när det är lämpligt att öfriga stämmor nästa år skola hållas. Det kan ju hända, att

det kunde göras på bättre sätt. Ur den synpunkten ensam kan man icke bedöma frågan. Allt har sina svagheter och sina sidor, och det kan hända, att det ligger *någon* svaghet äfven i det förslag, som framburits af utskottsmajoriteten. Det får ju Kungl. Maj:t pröfva. Det ligger i alla fall en väsentlig öfverdrift i det påståendet, att decemberstämman *icke skulle vara i stånd* att med fördel besluta härom, och jag understryker också att det är rättvist och lämpligt, att det sker på det sättet som här föreslagits, efter hufvudtal.

Då herr Clason kritiserade särskildt de medlemmar af Andra kammaren, som ändrat ståndpunkt i frågan från föregående år, erinrade han också om att de vid behandlingen inom utskottet i år ändrat ståndpunkt och nu framställt yrkande om skrifvelseförslag. Men det må sägas, att anledningen därtill var, att det föreligger flera ändringar i kommunallagarna, som borde behandlas i ett sammanhang, och då syntes det vara starka skäl för utskottets majoritet att nu framgå med denna fråga i form af en skrifvelse till Kungl. Maj:t.

Det skäl jag har att lägga stor vikt vid denna reform är hufvudsakligen en klagan, som jag ber att närmare få precisera. Det klagas, äfven från högerhåll, att deltagandet i kommunalstämmorna är ganska ringa från de små röstetalens sida. Om så är förhållandet, tyder det ju på att något är i olag, att något behöfver ändras. Särskildt synes det mig nödvändigt att befordra möjligheten för dessa små röstetalsinnehafvare att komma till stämmorna för att sammanföras med de andra klasserna, för att för arbetarna, jordbrukets såväl som industriens, minska okunnigheten om och likgiltigheten för kommunala angelägenheter och fostra dem till mera upplysta och mera intresserade samhällsmedlemmar. Det är därför af högsta vikt, att man icke utsätter olämpliga tider för stämmorna, så att man utestänger de mindre bemedlade från möjligheten att i samhället bevaka sina intressen. Sådana dagar måste väljas för kommunalstämmorna, att alla med minsta uppoffring af tid och pengar må kunna besöka dessa stämmor och delta i ärendenas afgörande. På det sättet tänker jag — och det är väl odisputabelt — att det bör uppstå bättre samförstånd mellan de olika folkklasserna. Det är af stor betydelse, att de olika klasserna föras tillsammans och komma till tals med hvarandra. Motarbetas detta genom att för småfolket olämpliga dagar väljas, såsom det ofta förekommer, uppstår icke blott missförstånd utan äfven bitterhet. En del af kommunens medlemmar komma då att anse sig uteslutna. Och det torde hända, att de kommunala angelägenheterna därigenom i icke ringa grad komma att te sig för dem icke såsom gemensamma angelägenheter utan såsom angelägenheter uteslutande för de stora röstetalsinnehafvarna, hvilket ju är oriktigt. Och då ju

Ordinarie kommunalstämmons hållande å sön- eller helgdagar.
(Forts.)

*Ordinarie
kommunal-
stämmors
hållande i
sön- eller
helgdagar.
(Forts.)*

dessas senare hafva det mera förmånligt stäldt ändå i ekonomiskt hänseende och genom den 40-gradiga skalan, bör icke denna skillnad, som för närvarande finnes, onödigtvis skärpas. Det anser jag vara tyngdpunkten i detta förslag, att de små röstetalsinnehafvarna få lika inflytande med de stora vid bestämmande af dag och tid för stämmorna.

Friherre Fleming menade, att på dessa stämmor förekommer åtskilligt som är mindre angenämt. Ja, det vill jag gärna medgifva: såsom långa voteringar sent på kvällarna. Det är visst icke angenämt, men det motväges i hög grad af den tillfredsställelse, som alla deltagande måste känna om inga hinder läggas i vägen för någon att bevaka sina intressen och att efter omständigheterna göra sina intressen gällande. Det är oundvikligt, att mindre angenäma saker förekomma, men det blir icke därför bättre, att för småfolket olämpliga dagar väljas. Jag tror, att denna fråga har betydligt större vikt för samförståndet mellan folkklasserna och för åstadkommande af bättre samfundsanda, än nu erkännes, för att — hvad man ofta talar om — den varma fosterlandskäreleken, samverkan och solidariteten mellan folkklasserna, som man väntar och önskar, måtte befordras.

Af dessa skäl yrkar jag bifall till utskottets förslag.

Herr Ekman, Karl Johan: Det är uppenbart, att såväl utskottets förslag som herr Bellinders m. fl:s reservation innebära ett afsteg från den princip, som uti ifrågasvarande hänseende nu gäller i vår kommunallagstiftning. Om det är välbetänkt att göra ett sådant afsteg, då meningarna om hvad som skall göras äro så delade som de äro, och då vänstern i år flyttat sin position betydligt längre åt vänstersidan än i fjol, är ovisst. Jag har i utskottet icke deltagit i den slutliga behandlingen af detta ärende, men jag deltog i behandlingen, då frågan först var före. Då var jag ehuru med tvekan benägen att göra ett sådant medgifvande, som herr Bellinders m. fl:s reservation innehåller, i förhoppning om att pluraliteten inom utskottet skulle ena sig om ett sådant förslag. Men då emellertid tillmötesgående icke visades, finner jag icke anledning frågå den ståndpunkt jag i fjol intog, utan ber att få instämma i afslagsyrkandet.

Herr Hellberg: Jag skall först be att få rätta en missuppfattning gentemot herr Clason, som jag gjorde mig skyldig till. Till följd af bristande uppmärksamhet trodde jag, att den kritik angående formuleringen af yrkandet, som han riktade mot de andra reservanternas, gällde utskottets majoritet.

Hvad som föranledde mig att begära ordet var emellertid herr Flemings anförande. Han tillhör den icke alltför sällsynta

art af politici, som äro lifligt öfvertygade om att allt är bra som det är. Han började med att förklara, att jag gjort mig skyldig till öfverdrift — eller huru uttrycket nu föll sig — då jag menade, att decemberstämman skulle kunna bedöma hvilka dagar äro lämpliga för kommande kommunalstämmor. Huru skall stämman kunna bedöma det, när den icke har någon aning om huru många ärenden som skola förekomma? menade han. Det är väl icke så besynnerligt. Det är väl icke från det ena året till det andra så stor växling af ärenden, utan litet hvar känner nog, huru mycket som förekommer på den ena eller andra stämman. Jag tror, att de äro ganska väl i stånd att bedöma den saken. Och säkert kan stämman själf i hvarje fall afgöra, hvilka dagar för flertalet äro de lämpligaste, lika bra eller mycket bättre än ordföranden ensam kan göra det.

Herr Fleming sade visserligen, att han — i öfverensstämmelse med den princip, som jag nyss antydde, att han hyllade — var öfvertygad, att stämman skulle välja en ordförande, som visste att utsätta den dag som var lämplig. Ja, det tror jag visst, att de, som välja ordförande, välja en sådan, som utsätter en för dem lämplig dag. Men hvilka välja ordförande? Det kan vara en minoritet, som vid stämman har beslutanderätt, och den minoriteten kan ju välja en ordförande, om hvilken den vet, att han utsätter stämmorna till sådana dagar, som äro lämpliga för de väljande.

Herr Fleming berörde i förbigående äfven frågan om sabbatshvilan, men han gjorde det på ett sätt, som något öfverraskade mig. Han sade, att det icke vore något intrång på sabbatshvilan, om verk, som nödgades fortsätta sin drift äfven på söndagarna, gjorde detta. Men är det icke att inkräkta på sabbatshvilan, att människor få arbeta, gå i sitt hvardagliga arbete äfven på söndagarna? Hvad menas då egentligen med att inkräkta på sabbatshvilan?

Nu skall man kunna säga, att det är absolut nödvändigt att ha verken i gång; men fastän jag icke är mycket inne i industriella frågor, har jag dock genom samtal med arbetare inhämtat så mycket att jag vet, att på otaliga ställen drifvas idustriella arbeten utan hänsyn till söndag, ehuru de skulle kunna utan skada för driften inskränkas högst betydligt och uppehållas medelst en mindre del af personalen. Men denna hänsyn visas icke, och det är flere arbetare, som besvurit mig att, när frågan om bättre skydd för sabbatshvila kommer före i Riksdagen, jag då måtte göra hvad jag kan för att få Riksdagen att taga hänsyn härtill. Men samtidigt som herr Fleming var djupt obekymrad för denna svåra kränkning af sabbaten, samtidigt yttrade han stora farhågor för det lilla kommunala arbete, som skulle komma att för-

*Ordinarie
kommunal-
stämmors
hållande å
sön- eller
helgdagar.
(Forts.)*

Ordinarie kommunalstämors hållande å sön- eller helgdagar.
(Forts.)

rättas på kanske högst eu söndag i kvartalet. Det kan man säga är brist på sinne för proportioner.

Så yttrade herr Fleming, att jag har gjort för stort nummer af denna sak. Men det är icke jag som gjort det, det har framkommit motion på motion efter den nya rösträttsreformens införande, och af de yrkanden som framställts framgår oförtydligt att, såsom också herr Klefbeck framhållit, det ligger en obeveklig konsekvens uti den reform, som nu föreslås. Saken är den, att alla böra hafva lika rätt att få utöfva sin rösträtt; det bli väl herrarne ändå tvungna att erkänna vara både riktigt och rättvist, och då måste man också taga följdatsen, att den dag, som är lämpligast för rösträtts utöfvande, kan icke bestämmas af dem som hafva de högre röstetalen. Det finnes då icke något annat sätt än att låta flertalet bestämma den. Detta är icke något fullkomligt sätt, men jag tror att det icke finnes något annat att tillgripa, alla andra äro sämre.

Jag är öfvertygad, och jag upprepar det, att huru benägna herrarne än må vara att afvisa våra yrkanden, den dag kommer då dessa yrkanden eller med dem likvärdiga komma att gå fram till seger.

Herr Berglund, Jan Erik: Jag har blifvit i åtskilligt förekommen sedan jag begärde ordet, hvarför jag icke skall upptaga tiden så synnerligen länge. Jag begärde ordet med anledning af herr von Mentzers yttrande, då han framdrog ett uttalande som konstitutionsutskottet gjorde år 1862. Jag förmodar väl ändå att vi få erkänna, det förhållandena blifvit betydligt ändrade sedan dess. Ett femtioårsjubileum firas i dessa dagar af våra kommunalförfattningar, och vi behöfva väl ej draga oss så långt till minnes för att veta att röstcensus var på den tiden af sådan art, att det spelade ingen roll vid hvilken tid kommunalstämma afhölls, då menige man ej kunde få något inflytande på dessa stämmor.

Sedan var det ett annat yttrande, som fälldes af herr von Mentzer. Han talade om söndagshvilan ur kristlig synpunkt; jag kom då att tänka på hur många af våra arbetare som arbeta hvarenda söndag året om, t. ex. serveringsflickorna och andra med dem likställda. Kan det vara kristligt att hålla på och arbeta hela söndagarna året om, så kan det väl ej vara okristligt att gå på en kommunalstämma. Jag tror att jag skulle vilja beteckna detta såsom att »sila mygg och svälja kameler».

Ett sista skäl, som herr von Mentzer framdrog, var att man skulle utöfva ett tvång på ordförandens själfbestämmanderätt i fråga om fastställande af tiden för kommunalstämmornas hållande. Jag är af den mening, att stämman

bör hafva rätt att besluta om tiden, och att icke en ordförande skall kunna vara mer bestämmande än stämman själf. Jag vet visserligen att ordföranden för närvarande i allmänhet är det, men det är ju däri det gäller att söka få en ändring. Här är för öfrigt blott fråga om en skrifvelse till Kungl. Maj:t för att få fram ett förslag till det bättre i den riktning motionen afser och därför anser jag mig vara fullt befogad att yrka instämmande uti utskottets förslag.

Till sist vill jag, i anledning af ett par andra yttranden som här fällts angående söndagsarbete inom industrien konstatera ett par fakta. Jag kan intyga, att jag här i Stockholm varit med om söndagsarbete åtta söndagar i följd (äfven under gudstjänst). Ännu i dag förekommer å denna plats, såväl som annorstädes i Stockholm mycket söndagsarbete, isynnerhet under sommaren. Å de platser jag här åsyftar finnas ej maskiner eller annan verksamhet som är att jämnställa med t. ex. en masugn, det är uteslutande handarbete som utföres, på sin höjd kan en ångare få vänta på sin last en dag om ej arbete utföres på söndag.

Man har sagt att af denna fråga göres ett alldeles för stort nummer. Jag menar, att det göres för stort nummer af den på högerhåll, då man kan tala om störande af söndagshvilan, när det blott gäller några få tillfällen under ett helt år. Det är också märkvärdigt att man icke här dragit in frågan om prästval, som alltid förekomma på söndagen. Jag nämnde nyss att man »silar mygg och sväljer kameler», jag tror att jag kan upprepa detta ännu en gång, då jag anser, att det här blott är fråga om en småsak, mot hvilken man uppställer de obotfärdigas förhinder för att man skall slippa ifrån att se de personer gå fram till valurnorna, hvilka nu erhållit rösträtt och vilja få tillfälle att utöfva densamma.

Herr talman, jag ber att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr Olsson, Olof: Herr vice talman! Jag skall icke gå i debatt om denna fråga något vidlyftigare, då jag för min del anser att hvad utskottet här begärt, är af den beskaffenhet, att det icke behöfver diskuteras och jag dessutom icke kan finna att den omständigheten att man på sina håll har sympatier för bank holidays på något vis kan ändra saken. Dessa bank holidays äro för mig ännu de många fåglarna i skogen, som man egentligen icke byter ut någonting emot.

Att jag begärde ordet berodde hufvudsakligen på ett yttrande, som herr Clason fällde, och som antagligen föranledts af dessa de sista orden i utskottets hemställan: »därvid de små röstägarnes intressen tillgodoses i lika mån som de stora röstägarnes». Han ville säga, att dessa ord bakom sig

*Ordinarie
kommunal-
stämmors
hållande å
sön- eller
helgdagar.
(Forts.)*

gömde förslag att på den stämma där det gällde att utse dagarna för det kommande årets stämmor man skulle rösta efter hufvudtal, och han fann uti detta ett sönderbrytande, som han sade, af den kommunala röstskalan. Jag för min del kan icke förstå, att man kan hafva någonting emot att stämmorna utlysas på sön- eller helgdagar. Men om det skulle vara på det viset, att denna förmodade percapitaomröstning skulle utgöra ett sönderbrytande af den kommunala röstskalan i den mening herr Clason ville göra gällande, då kan jag förstå att man på det håll, som han representerar, blifvit betänksam; och det är för att i någon mån gifva ett uppslag till att denna senare fråga klargöres som jag ber att få yttra dessa par ord.

Det är väl i alla fall så, herr Clason, att man bevisar kommunalstämmorna icke i förhållande till röstetalen — man släppes ju icke in genom dörren till kommunalstämman i mån af större eller mindre röstetal. Det förefaller mig som om den frågan på sätt och vis redan vore afgjord och besvarad. Det är ju nu så att ordföranden själf bestämmer de dagar, då kommunalstämman skall hållas, och naturligtvis har han skyldighet att därvid taga vissa hänsyn. Nu förefaller det mig, som om de hänsyn ordföranden är skyldig att taga, liksom toge mandom d. v. s. liksom marscherade fram i skepnad af de olika kommunalstämmodeltagarne. Med ett ord, ordförandens rätt utminuterar så att säga genom en percapitaomröstning, och jag kan icke förstå att detta är att sönderbryta den kommunala röstskalan.

Herr vice talman! Jag ber att på grund af detta och med anledning af annat som blifvit yttrad såväl här som i utskottets motivering få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr Clason: Jag skall be att få svara på en del anmärkningar som här gjorts.

Jag tror att, i trots af hvad som yttrats från motsidan, man dock får medgifva, att söndagens lämplighet eller olämplighet såsom stämmodag är i hög grad beroende på de ärenden som å stämman förekomma. Det är ju exempelvis såsom redan påpekats så, att på vissa kommunalstämmor pläga förekomma auktioner; och jag tror, att äfven de ledamöter af kammaren, som förfäktat utskottets mening, skola medgifva, att det ej kan vara lämpligt att hålla auktioner på söndagen. Men decemberstämman kan ju icke veta, om sådant skall komma före i oktober följande år, eller veta, hvilka mångskiftande ärenden då kunna komma fram. Ordföranden där- emot vet det ju före stämman, men han behöfver ej utsätta stämmodagen, förrän han ungefärligen har reda på, hvilka ärenden som skola förekomma.

Man har vidare sökt bagatellisera saken och sagt, att det bara gäller landstingsmannavalen, och så kyrkostämmor tre gånger om året och kommunalstämmor tre gånger, och det är, säger man, alltså tämligen få dagar årligen. Men det ligger dock där bakom en tendens att flytta till söndagen äfven andra kommunala göromål. Och är det då så, att man skulle kunna få äfven dessa nu närmast ifrågavarande söndagar, låt vara att de icke vore så många, fria, förefaller det mig, som om äfven ifrån herr Klefbeck's ståndpunkt detta skulle kunna vara ett önskemål.

Herr Hellbergs och äfven den siste talarens resonemang synes i fråga om röstskalan och dagarnas lämplighet gå ut därifrån, att de tänka sig att vissa dagar väl kunna vara olämpliga för de små röstägarne eller för dem, hvilkas intresse de i främsta rummet anse sig här böra förfäktas, men som om de icke alls kunde tänka sig, att vissa dagar också kunna finnas, som äro olämpliga för en del andra grupper. Sådant beror emellertid kanske icke blott på arbetsförhållanden o. d., hvilket väl de närmast afsett, utan det kan äfven bero på distansen mellan sockenmännens bostäder och stämmokalen o. s. v. Sättes t. ex. stämman ut en kväll, som lär ske på vissa håll, kan det betyda, att jordbrukare ej kunna komma dit, hvilka bo långt borta, men som möjligen kunna vara majoriteten i kommunen. Jag tror för öfrigt, att svårigheterna åtskilligt överdrivas. Ty om jag ej är illa undermåttad, står det numera i de flesta moderna arbetsaftal att arbetarne skola ha rätt att lämna sitt arbete för att deltaga i dylika stämmor; alltså möter det icke ur denna synpunkt något bestämdt hinder för dem att närvara. Men är det så, som jag nyss antydde, att det kan finnas dagar och tider, som äro absolut olämpliga för majoriteten efter röstetalet, förstår jag icke annat än att ett sönderbrytande af röstskalan vid beslut om utsättande af stämmodagen blir en oegentlighet emot denna majoritet.

Men då vill jag också påpeka, att genom det förslag jag tänkt mig, försvinner all anledning till dessa tvister. Då har man vissa arbetsfria dagar på förhand utsatta; då saknas alltså hvarje anledning till tvist om omröstningssättet för att utsätta dagen; och då behöfver man icke heller tvista om val af ordförande från synpunkten af det sätt, på hvilket han kan antagas komma att utsätta dag för stämmorna. Alla veta i stället att på ifrågavarande, förut bestämda dagar komma kyrko- och kommunalstämmorna att hållas, och på det viset är man alltså ifrån alla dessa tvister och missförstånd, hvarom här åtskilligt talas.

Herr Hellberg sade sig vara mycket intresserad för ökad söndagshvila, men menade, att man skulle börja med den saken

*Ordinarie
kommunal-
stämmors
hållande å
sön- eller
helgdagar.
(Forts.)*

*Ordinarie
kommunal-
stämmors
hållande å
sön- eller
helgdagar.
(Forts.)*

i en annan ända, man skulle börja med större frågor. Jag för min del skulle ock tagit upp frågan i större omfattning, om det ej varit så, att Riksdagen senast år 1910 skrifvit om söndagshvilan i allmänhet; den saken är således redan bragt under utredning, och när förslag i den riktningen komma, skall jag nog icke underlåta att stödja dem. Men när nu här framtråda strömningar, som gå stick i stäf mot de förra, behöfva de bemötas. Jag skulle gjort det på samma sätt i fjol, då nämligen jag var den förut omnämnda reservanten mot utskottets motivering, men jag blef då förhindrad att närvara vid frågans behandling i kammaren. Annars hade frågan säkerligen kommit upp redan då, och jag hade under sådana förhållanden kanske undslupit det klander, jag nu fick ifrån herr Klefbeck på grund af den ställning jag tidigare vid denna riksdag intagit till frågan om landstingsvalens utsättande till Marie bebådelsedag. Men efter han bragt denna sak på tal, så vill jag säga, att min ståndpunkt däri betingas däraf att, då en lag, i detta fall kyrkolagen, för hvilken jag dock antager att herr Klefbeck har någon hänsyn, bestämmer att vissa dagar skola firas som söndagar, så bjuder det mig emot att sätta ut i en annan lag, att på den dagen skola alla tvingas upp att deltaga i afgörandet af kommunala värf. Men jag har från denna synpunkt naturligtvis ingenting att invända emot att utbyta helgdagen mot en annan dag på sätt här ifrågasatts.

Herr Hellberg hade, sade han, mycket stora sympatier för dessa arbetsfria söckendagar, men hade en bestämd invändning däremot, och den var att de voro en framtidssak; han kunde därför icke tänka därpå. Det förvånar mig att från hans mun få höra en dylik invändning, att man ej skall taga en sak, därför att det är en framtidssak, och det är verkligen tillfredsställande för mig att i det här fallet stå på en position, som enligt hans eget erkännande står framtiden närmare, än den som han står kvar på. Jag tror också, att denna fråga om vissa för kommunala och andra värf arbetsfria söckendagar verkligen är en framtidsfråga, och därför tror jag ej det är olämpligt att, fastän Andra kammaren antagit utskottets förslag, denna kammare, om den vill gå åt det håll vår reservation afser också gör det genom att taga reservationen. Huruvida det kan blifva någon sammanjämkning, det vet jag ej, men man har dock i allt fall understrukit en tanke, som synes mig böra på allvar upptagas vid en utredning af denna fråga.

Herr Olsson, Valerius: Man har här talat många vackra ord om betydelsen af sabbatens helgd och söndagshvilan, men det har ock sagts, att det här förslaget icke alls afser att

träda denna princip för nära. Så har den siste talaren på stockholmsbänken yttrat att det är märkvärdigt att man kan tala om söndagshvila, då det gäller blott några få tillfällen om året. En talare på värinlandsbänken har sagt att det gäller ju blott en kort stund under tre söndagar, och den förste talaren på stockholmsbänken, att det är det felet med oss mången gång — jag minns ej verba formalia, men det var väl ändå för såvidt jag förstod honom rätt — att det är det felet med oss att vi ibland kunna stirra oss nästan blinda på en princip, så att vi icke ha syn för, att en hel del saker, som skenbart komma i strid med denna princip, icke äro annat än småsaker, så att man genom att vara med om de där småsakerna i verkligheten icke behöfver träda den stora principen för nära. Det där är ju allt mycket bra, blott det vore så att den här frågan gällde en obetydlighet. Men det är det märkvärdiga med sådana där småsaker, att när man sedan behöfver motivera ett förslag af ojämförligt större räckvidd, då är det så bra att ha de där småsakerna till hands. Här har t. ex. uti ett utlåtande, som vi hafva att behandla i afton, konstitutionsutskottet yttrat, i fråga om pastors själfskrifvenhet som ordförande i skolrådet, att utskottet funnit denna själfskrifvenhet böra upphöra. I samband härmed har utskottet erinrat om att enligt lagen om folkskoleväsendet i vissa städer, i skolstyrelsen där är så ordnad, att pastor ej längre är själfskrifven ordförande. Jag kommer ihåg ifrån diskussionen i pressen, när det var fråga om denna lags antagande, hur då framhölls att det ju blott var en småsak det gällde, det vore visst icke fråga om att taga ifrån prästen själfskrifvenheten som ordförande i skolrådet i allmänhet, det var endast på ett och annat ställe, där det visat sig förenadt med mycket stora olägenheter, att han var ordförande, som det skulle vara bra att hafva en sådan lag. Denna s. k. småsak får nu tjäna såsom stöd för krafvet på en lagändring i stort. Jag undrar, om det icke skulle kunna gå på samma vis med nu föreliggande frågor. Det är ju en småsak, säger man, och man träder ej den stora principen om söndagshvila för nära. Det fanns fordom ett parti, som hade mycket att göra med det religiösa, och som intog just den stämning till sabbatsbudet som här så skarpt har kritiserats — jag menar fariseerna. Mot anklagelsen att följa detta parti i spåren vill jag erinra, att då man sagt, att det gäller blott tre stämmor en liten stund på tre söndagar, och att detta är en ren obetydlighet, så är det icke så. Vi hafva ju andra stämmor, vi hafva extra stämmor, och i den ort jag tillhör förekomma ofta sådana. Jag har en ganska rik erfarenhet af att man med förkärlek förlagt viktigare frågor till just dessa extra stämmor. Då kan man lätt tänka sig att, om man tager föreliggande förslag,

Ordinarie kommunalstämmons hållande å söndag eller helgdagar.
(Forts.)

Ordinarie kommunalstämmons hållande å sön- eller helgdagar.
(Forts.)

skall det ej dröja så länge förrän man inser att målet med motionen ej är vunnet, då en stor del af viktigare ärenden förläggas till extra stämmor, som icke hållas på söndagen. Men om det blir föreskrifvet, att ordinarie stämma skall hållas på söndag, hvarför ej då äfven förlägga dit extra stämmor? Därför är det ingen småsak, det här gäller, då vi, om vi nu taga detta förslag, därmed skapa ett mycket godt stöd för krafvet att få våra söndagar i allmänhet förvandlade till kommunala arbetsdagar. Då jag ej kan vara med om något, som är ägnadt att skada sabbatens helgd och söndagshvilan, hvilken är af en så oändligt stor betydelse för vårt folk, ber jag att på det varmaste få instämma uti friherre Flemings afslagsyrkande.

Herr von Mentzer: Herr Berglund yttrade mot mig, att man icke hade så stor anledning att fästa afseende vid uttalanden, som förekommit för något mer än femtio år sedan. Förhållandena hade, menade han, ändrat sig så mycket sedan dess, att nu stode saken på en helt annan punkt. Jag försökte i mitt första anförande att framhålla, att, efter min syn på saken, förhållandena ändrat sig i den riktningen, att behofvet af söndagshelgd och sabbatshvila är större nu än för femtio år sedan. Men jag kan icke heller underlåta att i detta sammanhang säga, att det bud, som det i detta fall är fråga om att kränka, har visat sig äga bestånd under årtusenden; och det lär väl också ha en sådan varaktighet uti sig, att det budet ej ändras af ett femtiotal år eller några människors tankar om det budet.

Sedan menade herr Berglund, att det väl ej kan förnekas, att kommunalstämman skall hafva så stor rätt, att den har att befalla öfver ordföranden, så att denne icke godtyckligt skall kunna få afgöra denna sak. Jo, jag menar att, om så kommunalstämman stode enig som en man, skall ändå icke kommunalstämman ha rätt att bestämma öfver ordföranden, för så vidt han säger och allvarligt uttalar den mening, att hans samvete bjuder honom något annat. Stifta vi någon ny lag här, som sätter makten i händerna på kommunalstämman mot dess ordförande i detta stycke, kränka vi en viktig grundlagsbestämmelse, den herrarne alla känna, och den lagen lyder så, att man skall icke någons samvete tvinga eller tvinga låta. Det är icke att sila mygg och svälja kameler, om man vill värna om den lagen. Hvad för resten angår frågan om sabbatshvilan och söndagens helgd på andra områden, säger jag precis som herr Clason, att när den frågan förekommer, vill äfven jag ställa mig på deras sida, som värna om söndagens och sabbatens helgd och göra det i hvarenda punkt. Men att nu skjuta undan frågan med hänvisning till andra till-

fallen och icke göra hvad man nu kan, synes mig något påminna om hvad man kallar de obotfärdigas förhinder.

Herr Hellberg sade, att det icke finnes något annat sätt än att låta kommunalstämman bestämma tiden. Ja, det är just frågan, om det icke finnes något annat sätt. Här stå mot hvarandra tvenne kraf, å ena sidan står de s. k. små röstägarnes kraf på att hafva stämman utsatt på sådan tid att de i största möjliga utsträckning måtte kunna bevista stämman, och på andra sidan står det krafvet, som framhålles till förmån för söndagens helgd och sabbats-hvilan och till förmån för samvetsfriheten. Jag vill visst icke på något sätt säga, att nyss nämnda röstägare äro någon kejsarlig myndighet, men jag kan icke underlåta att därjämte säga: finnes det icke något sätt här att gifva kejsaren hvad kejsaren tillhör och Gud det Gud tillhör? Jo, det finnes det efter mitt förmenande, och det sättet är antydt i herr Clasons och min reservation, till hvilken jag alltså fortfarande anhåller att få yrka bifall.

Herr Steffen: Herr talman, mina herrar! Genom herrar Clasons och von Mentzers reservation och genom herr Clasons inlägg i debatten hafva de engelska bank holidays blifvit ställda i förbindelse med ifrågavarande ärende, och af herr Clasons senaste yttrande framgår, att han icke betraktar det såsom någon alltför aflägsen möjlighet att i vårt land skapa motsvarigheter till dessa engelska institutioner. Af denna anledning ber jag att med några ord få angifva hvad som är mig bekant om dessa bank holidays och att få ställa dem i jämförelse med våra svenska helgdagar.

Englands bank holidays äro genom lag i viss mån garanterade arbetsfria söckendagar. De äro till antalet sex, nämligen: långfredagen, annandag påsk och annandag pingst samt första måndagen i augusti, juldagen och första helgfria dagen efter juldagen. Vi hafva, om jag räknat rätt, här i Sverige nio helgdagar. Bland dessa finna vi fyra eller fem af Englands bank holidays. Att England inrättade sina bank holidays, berodde till stor del därpå, att det icke hade några annandagar alls och icke heller sådana dagar som långfredagen och juldagen såsom helgdagar och följaktligen hade ett allt för ringa antal hvilodagar på året, utom söndagarna.

Skulle vi nu inrätta dylika i lag garanterade arbetsfria söckendagar, synes det mig, åtminstone om vi jämföra våra förhållanden med de engelska, vara oundvikligt, att vi taga bort vissa af våra helgdagar. Det är ju ej nödvändigt, att vi förlägga de nya arbetsfria dagarne till samma tider på året, från hvilka vi skulle taga bort helgdagar, men det torde dock vara nödvändigt att taga bort ett motsvarande antal helgdagar; och då vill jag fråga herr Clason, om han tror, att detta vare

Ordinarie kommunalstämmons hållande å sön- eller helgdagar.
(Forts.)

Ordinarie
kommunal-
stämmors
hållande å
sön- eller
helgdagar.
(Forts.)

en sak, som synnerligen snabbt kunde förverkligas i vårt konservativa land? Jag tror, att herr Hellberg hade ett visst fog för sin mening, att denna idé har naturen af en from framtidsönskan. Däremot äro det i motionen framställda förslaget och det mål, som utskottet här förklarar sig vilja främja, ett önskemål, som synes kunna omedelbart förverkligas. Vi få närmast tänka på att använda vissa helgdagar, sådana de äro, till de offentliga göromålen i fråga. Men detta skall alls icke hindra, att åt frågan om inrättande af legalt garanterade arbetsfria hvardagar för de stora och viktiga medborgarfunktionernas uppfyllande, (såsom val till Riksdagen, val till landstinget, val till kommunalstyrelser o. s. v. samt arbetet i kommunalstämmorna) ägnas tillbörlig uppmärksamhet och att en i den riktningen gående reform snarast genomföres.

För själfva den fråga, som här föreligger, har jag de allra varmaste sympatier. Jag vill ej upprepa de skäl, som från denna plats redan anförts för reformen i fråga. At de medborgare, som äro bundna i arbetet alla söckendagar och äro afhängiga af arbetsgifvare för erhållande af frihet från detta arbete, måste vi skaffa garantier för deras frihet att utöfva sin medborgarerätt, så att de utan ekonomisk risk, utan obehag och utan alltför stor uppoffring få deltaga i kommunalstämmorna såväl som i allmänna val.

Jag anser, att här föreligger för oss icke blott skyldigheten att värna en rätt, de röstägandes *rätt* att deltaga i kommunalstämmorna, utan jag anser, att här föreligger något mer att beakta. Samhället måste fordra af dessa röstägande inom kommunerna, att de betrakta det såsom sin ovillkorliga *plikt* att deltaga i de ifrågavarande stämmorna. Vi beröra här en allmän princip, nämligen den, att när samhället medgifver vissa rättigheter, hvilka innebära rätten att fylla *offentliga värf*, samhället också i och med detsamma uttalar, att uppfyllandet af dessa värf är en *plikt* för den enskilde, hvilken han icke får undanskjuta. Vi hafva därför att sörja för, att de röstägande verkligen *kunna* fullgöra den plikt, som vi ålagt dem.

Denna synpunkt är ju tillämplig icke blott på det här föreliggande området, utan på alla liknande områden, så t. ex. också på den politiska rösträttens område; och jag vill med hänsyn till denna sida af saken be att få erinra herrarne om, att i denna kammare af min ärade kollega professor Kjellén väckts en motion om den politiska *rösträttens* utveckling till *röstplikt*. I denna motion finna vi, att en medlem af kammarens högerparti har precis den uppfattning om medborgarrättens på detta område sammanlänkning med en ovillkorlig medborgarplikt, som jag här nyss sökt antyda. Herr Kjellén yttrar i denna motion bland annat följande:

»Således, icke blott ur den praktiska synpunkten att till-sätta partiutvecklingen en broms, utan framför allt af principiella grunder — som ett rent *korollarium af valrättens allmänlighet* och ett *korrektiv mot folkviljans förfalskning* — önska vi särskilda anstalter för att föra äfven de tredskande och flyktande valmännen till val. Vi utdraga därmed endast en i demokratien själf inneliggande konsekvens, hvarförutan den förr eller senare ururtar till *demagogiens* farliga villa eller rena humbug».

På ett annat ställe yttrar han:

»*Rösträtt utan röstplikt urartar allt för lätt till maktutöfning utan ansvars känsla*».

Detta är ord som jag vill understryka; och jag tror icke att det kan förnekas, att den princip, som ligger bakom dem, har sin fulla tillämpning äfven i det föreliggande fallet. Det är uppenbarligen en ovillkorlig plikt för Riksdagen att på det ena eller andra sättet, men omedelbart, utan onödiga omvägar, sörja för, att de röstägande i kommunalstämmorna verkligen kunna fullgöra de betydelsefulla medborgerliga plikter, som vi hafva ålagt dem genom att tillerkänna dem rösträtten.

Herr talman, jag ber att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Rop på proposition hördes nu.

Herr Pers: Jag skulle eljest icke hafva förlängt debatten, men ett anförande från kalmarbanken var af den beskaffenhet, att jag ansett mig böra säga några ord i denna fråga.

Det talades om småsaker och stora saker, och talaren ville häfda, att det skulle vara en småsak, som här förts fram. Jag kan icke finna, att det är så, utan jag anser tvärtom, att det är en ganska viktig sak för många stora medborgarklasser, att det blir möjligt för dem att deltaga i medborgarvärfven på kommunalstämmorna. Man behöfver blott tänka sig förhållandet i en kommun, t. ex. en industrikommun, eller en kommun, där jordbruksarbetarnes antal är mycket öfvervägande. Om stämman utsättes till en hvardag, till en olämplig dag, är allra största delen af kommunens innevånare, icke absolut i detta ords strängaste mening, men praktiskt taget förhindrade att deltaga däri. Det är dock så viktiga medborgerliga frågor, som afgöras där, så viktiga förhållanden, som bero på, huru dessa stämmor äro befolkade, och om denna befolkning kan vara med om dem, att det icke kan sägas vara en småsak, om största delen af de röstberättigade äro afskurna från att deltaga i stämmorna.

Det förhåller sig så, att, där den kommunala lifaktig-

Ordinarie kommunalstämmors hållande å sön- eller helgdagar.
(Forts.)

Ordinarie kommunalstämors hållande å sön- eller helgdagar.
(Forts.)

heten kommit i gång denna fråga anses vara af en sådan vikt, att den är hufvudfrågan vid val af stämμοordförande. Man vill tillförsäkra sig möjligheten att få vara med på stämmorna och man söker därför efter en ordförande, som är villig att tillmötesgå denna önskan. Man får medgifva, att, när ordförandevallet skall ske efter en sådan linje, det lätt kan förryckas, och det är åtskilliga andra förhållanden också, som kunna förryckas härigenom.

Jag vill icke säga, att missförhållanden råda å alla håll. Jag vet tvärtom, att det är rätt vanligt, att det finnes ordförande, som foga sig efter skåliga önskningsar — och det vore bäst, om det alltid lagades efter lägligheterna — men när man har tillräckligt många bevis på, att det på många håll ännu icke är fallet, tycker jag, att kammaren skulle kunna bifalla utskottets hemställan. I realiteten finner jag icke, att det är så synnerligen stor skillnad mellan utskottets hemställan och herrar Clasons och von Mentzers reservation. Utskottet betonar, att det bör göras någöt i den här riktningen, utskottet säger icke, att det ovillkorligen skall vara söndag, och äfven reservanterna hafva hållit ordalagen i sin reservation tämligen vida, så att jag hemställer, om vi icke skulle kunna förena oss om utskottets hemställan.

Herr Bergqvist: Jag skall försöka fatta mig kort. Det var en ärad talare, som sade, att det för principen om söndagens helgd icke har så särdeles stor betydelse, om stämmorna förläggas till sön- och helgdagar. Jag tror dock, att man måste hysa en annan uppfattning af saken än han. Det är ju fråga om först och främst tre ordinarie kommunalstämmor. Vidare är samma framställning gjord betråffande de ordinarie och vissa extra kyrkostämmor. Så är det ju blott en tidsfråga, när landstingsmannavalen utbrytas från kommunalstämmorna, och slutligen komma riksdagsmannavalen. Det blir således ett stort antal söndagar under året, som på detta sätt skulle komma att användas för kommunalt och politiskt arbete. Nu säges, att det gäller blott en stund på söndagen. Ja, men då är det endast de små kommunerna man fäst sig vid; om man åter tänker på kommuner sådana som Skellefteå församling, som har 25,000 invånare, eller Piteå landsförsamling med 22,000, Gellivare med 17,000, Neder-Luleå med omkring 14,000 människor o. s. v., då ställer sig saken helt annorlunda. En enda omröstning på kommunalstämmorna i dessa kommuner tager en mycket lång tid.

Jag skall be att få illustrera hvad nyssnämnde ärade talare sade med några konkreta exempel. Vid den första ordinarie kommunalstämman i Neder-Luleå år 1910, då landstingsmannaval förråttades, började man efter gudstjänstens slut

och höll på till kl. 5 påföljande morgon. Vid första ordinarie kommunalstämman år 1912 i samma socken, då likaledes landstingsmannaval förrättades, började man efter gudstjänstens slut på söndagen och höll på till kl. 10 f. m. påföljande dag. När man i Gellivare församling beslöt om stämmans förläggande från Gellivare kyrkoby till Malmberget, höll man på från någon timme strax efter middagen till — jag vill minnas — kl. 6 påföljande morgon. Är det icke ändå för dem, som skola delta i så långa stämmor, ett verkligt arbete, som får utföras på helgdagen? Och jag vill fråga: kunna deltagarna verkligen vara arbetsdugliga dagen därpå? Det vore väl då förnuftigare att få börja sådana dryga stämmor på en förmiddag och kunna sluta dem i någorlunda dräglig tid.

Det har också anförts, att, då det förekommer söndagsarbete inom industrier och på många andra områden, det väl icke bör vara så farligt, om vi också förlägga kommunalstämmorna till söndagarna. Men den omständigheten, att söndagen redan användes till arbete, är väl ändå icke något skäl för att ytterligare belasta den med nytt arbete.

Det har talats om prästvalen, som också skulle utgöra ett skäl för, att stämmorna skulle förläggas till söndagar, eftersom prästvalen äga rum på söndagar. Jag vill fästa uppmärksamheten på, att prästvalen dock äro af en annan beskaffenhet än stämmorna, och att de på ett helt annat sätt stå i samband med församlingens gudstjänst än kommunal- och kyrkostämmor. Men jag vill dessutom säga, att, om det skulle komma fram förslag att förlägga prästvalen från söndagarna till hvardagar, jag näppeligen tror, att ett sådant förslag skulle möta något motstånd från kyrkligt och kristligt håll.

Så har man slutligen gjort sig all möda med att söka bevisa, att det icke är något genombrytande af den kommunala röstskalan, när man yrkar, att bestämmandet af stämmans förläggande till helgdag skall ske genom omröstning per capita. Det är ju dock alldeles uppenbart, att det är ett sönderbrytande, och det hjälper icke att komma med det påståendet, att det här är ett alldeles säreget ärende, där den kommunala röstskalan icke nödvändigt behöfver hafva tillämpning. Jag vill fästa uppmärksamheten på, att vi här i dessa uttalanden från konstitutionsutskottet, hafva de påtagligaste bevisen på, att så är. Det finns nämligen ett annat ämne, som är fullt likställt med frågan om tiden för kommunalstämmas hållande, och det är frågan om platsen för dess hållande. Nu veta vi ju, att kommunalstämman äger rätt att besluta om platsen för kommunalstämmas hållande, men icke fattas detta beslut per capita, utan efter den vanliga röstskalan. Kanske man nu vill säga, att detta väl är riktigt, men att konstitutionsutskottet icke anser dessa båda saker

*Ordinarie
kommunal-
stämmors
hållande å
sön- eller
helgdagar.
(Forts.)*

Ordinarie
kommunal-
stämmons
hållande d
sön- eller
helgdagar.
(Forts.)

likställda. Jo, det gör konstitutionsutskottet; ty i dess utlåtande om kyrkostämman på sid. 27 i utlåtandet nr 12, är det fråga om bestämmandet icke blott af tiden, utan äfven af platsen för stämman's hållande, och äfven där yrkas det, att det skall ställas så, att de små röstägarnes intresse tillgodoses i lika mån som de stora röstägarnes. Härigenom anser jag det vara till fullo bevisadt, att det är fråga om ett genombrytande af den kommunala röstskalan.

Jag skall ej upptaga tiden längre, utan anhåller ytterligare blott att få yrka bifall till herr Clasons m. fl. reservation.

Herr Kjellén: Jag har blifvit direkt uppfordrad att säga några ord i afseende å en punkt, men jag vill då äfven yttra några få ord i ett par andra punkter.

Först vill jag fria mitt samvete som statsrättslärare genom att ytterligare understryka de formella betänkligheterna mot att konstitutionsutskottets majoritet med utgångspunkt från en motion, som gäller frågan om *tiden för kommunalstämmors hållande*, har tagit sig anledning att komma med förslag om *sättet för röstberäkningen* därvid. Hur liberalt man än tolkar bestämmelsen i mom. 2 af § 38 riksdagsordningen, att konstitutionsutskottet har att »afgifva förslag i anledning af» remiss till detsamma af frågor rörande bl. a. kommunallagarna, så kvarstår dock alltid en skillnad mot dess obetingade och själfständiga rätt enligt mom. 1 att »hos riksdagen föreslå» ändringar i grundlagarne; men skall detta föreliggande förslag anses lojalt föranledt af remissen, då vet jag verkligen icke hvar skillnaden går. Då synes mig gärdet vara fullkomligt upprifvet.

I realiteten måste jag naturligtvis stå på deras sida, som anse, att här föreligger ett attentat mot den kommunala röstskalan. Vi hafva visserligen här sett två borgesmän framträda och säga, att det ej är så farligt. Det är förmodligen deras ärliga mening, att de ej skola komma sin hand vid den gradeerade röstskalan vidare, blott de få detta igenom nu. Den ene karaktäriserade vår ståndpunkt så, att vi skulle vilja »utminutera» ordförandens rätt. Jag vill därpå bara svara, att det förefaller mig, som om hans ståndpunkt snarare skulle afse en affär i *parti* än i minut.

Herr Bellinders m. fl. reservation har sin styrka bl. a. just i det afseende, som den näst föregående talaren omnämnde, nämligen däruti, att den ger öfverensstämmelse mellan kommunallagens §§ 15 och 16, då den vill låta stämman afgöra både om *tid* och *rum*, låt vara att den satt vissa villkor för kommunalstämmans bestämmande i fråga om tiden. Detta innebär ett uppenbart företräde framför konstitutionsutskottets

förslag, som vill att tiden skall bestämmas genom röstning per capita, men rummet alltjämt genom röstning efter den gamla graderade skalan.

Vi hafva framlagt vårt förslag framför allt därför, att det anknyter sig till en reformlinje, som redan visat sig fruktbarande i medkammaren. Då vi framlade det, var det följaktligen ett försök att åstadkomma ett Riksdagens beslut. Nu säger den ärade talaren på värmlandsbanken i sitt första anförande, att om vänstern ändrat sig i frågan, så har högern också gjort det. Ja, men det är den skillnaden, att högern ändrat sig för att åstadkomma ett Riksdagens beslut, vänstern har ändrat sig för att *icke* åstadkomma ett Riksdagens beslut. Samme talare framställde vänsterns nuvarande ståndpunkt som en »oundviklig konsekvens» af reformen år 1909. I följd var den ståndpunkt vi reserverar nu intaga den oundvikliga konsekvensen, nu anser han klausulen om de små röstägarna såsom en oundviklig konsekvens; jag undrar, hvad den oundvikliga konsekvensen skall vara år 1913?

Vår reservation har ett företräde gentemot den andra reservationen däri, att den i allt fall innehåller ett positivt yrkande. Den är en utsträckt hand, som alltjämt är räckt till medkammaren, för så vidt man där skulle vilja återvända till en mera reel politik. Jag skulle därför särskildt beklaga, om denna kammare stannade i rent afslag, därför att det skulle gifva vatten på den kvarn, där man vill mala misstro till denna kammars reformvänlighet öfverhufvud.

Och nu kommer jag till hvad som föranledde mig att begära ordet. Min ärade vän och kollega på stockholmsbanken konfronterade min ståndpunkt i denna fråga med min ställning till röstplikten och tycktes finna en motsägelse. Jag tager hans uttalande i denna sak med tillfredsställelse och tacksamhet, såsom ett första tecken till, att mitt arbete för den allmänna röstplikten börjat bära frukt. Det må ju ej väcka alltför stor förvåning, om den första frukten kommit att falla ett stycke från trädet. Den allmänna röstplikten vill samla *alla*, vänner och ovänner, kända och okända, fattiga och rika, utan undantag. Det är en demokratisk reform, som har vinstkonto, men *intet förlustkonto*. Däremot innebär den söndagspolitik, som ligger bakom detta ärende, att stora massor skulle vinnas, men *samtidigt har den ett förlustkonto*, ty åtskilliga skulle med densamma gå förlorade, nämligen de, som af inre skäl ej vilja eller kunna använda söndagen till sådana göromål, hvarom här är fråga. Det är denna skillnad, som bestämt min ståndpunkt här. Då nu herr Steffen vill vara med om den mindre utprägladt demokratiska reformen, den som balanserar ett förlustkonto, gör jag mig desto angenämare räkning på hans värdefulla bistånd, då det gäller

Ordinarie kommunalstämors hållande å sön- eller helgdagar.
(Forts.)

*Ordinarie
kommunal-
stämmors
hållande å
sön- eller
helgdagar.
(Forts.)*

den rena och klara demokratien i min motion om allmän röstpplikt. Först där torde han igenfinna något af den rationellt demokratiska åskådning, som han i sitt författarskap efterforskar.

Jag vidhåller det yrkande, som framställts i herr Belinders och min m. fl. reservation.

Herr Rosén: Jag skulle icke ha förlängt denna debatt, om jag icke uppkallats af herr Bergqvist.

Det heter i utlåtandet, att det »i Norrland blifvit vanligt, att åtminstone en kommunalstämma, nämligen decemberstämman, oftast förlägges till 3:dje dag jul». Hvarifrån utskottet fått denna uppgift, känner jag icke. Det är mycket möjligt, att den har lämnats af herr Clason, som under debatten i februari om förändring i förordningen om landsting yttrade: »Det är i åtskilliga norrländska kommuner sed, att man vill ha stämmorna förlagda till lördagen. Man reser då ned till kyrkan mot veckans slut, och man vill ha stämman utsatt till denna dag, ty man vill ha söndagen fri». Det där är saker, som jag för min del icke alls känner till från Norrland. I Västerbotten finnes det icke mer än en kommun, där stämmorna hållas på en söckendag. Men väl finnas två eller tre kommuner af 24, där man håller decemberstämman på nyårsafton, eljest annandag, men icke 3:dje dag jul. Och förhållandena äro temligen likartade i öfriga norrländska län. Om man, såsom jag gjort med anledning af hr Clasons uppgift, under de senaste två månaderna i de norrländska tidningarna följt med kungörelserna om kommunalstämmorna, har man funnit, att dessa stämmor nästan undantagslöst hållits Marie bebådelsedag eller söndagen därefter. Ja, i herr Bergqvists förutvarande församling, Gellivare, där höll man till och med kyrkostämman på själfva påskdagen. I Västerbotten hållas i regel *alla* stämmor på söndagarna. I Fredrika församling förrättades landstingsmannaval på Marie bebådelsedag, då stämman för öfrigt hade en hel massa ärenden att behandla, hvilka togo hela dagen i anspråk. Och följande dag hade landtmannaföreningen sin stämman, hvilken också räckte hela dagen. Det är icke heller ovanligt, att vägstämmor förekomma på söndagar. Det är tvärtom tämligen vanligt där uppe. Befolkningen har alltså visat att den vill, att stämmorna skola hållas på sön- eller helgdag.

Man har talat om, att det skulle vara ett sönderbrytande af den kommunala röstskalan, om det bestämdes, att afgörandet, huruvida stämman skall hållas på söndagarna, skall ske genom omröstning per capita. Men jag undrar om inte detta sönderbrytande skedde redan 1865, ty då bestämdes det — och detta gäller fortfarande — att om ordföranden och

vice ordföranden äro förhindrade att infinna sig, skall stämman förrätta val per capita af ordförande.

Jag ber att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Ropen på proposition förnyades.

Herr Hellberg: Jag skall säga ett ord till herr Kjellén. Jag skall icke alls fästa mig vid hans ord om tillmötesgående — jag ville bara fråga, hvarför kom icke det tillmötesgåendet i rol? Jag skall icke heller tala om hans yttrande om det sant demokratiska i förslaget, ty de orden från hans sida kan jag icke ta på allvar. Men jag skall göra den enda anmärkningen, då han talade om ett sönderbrytande af den kommunala röstskalan, att det icke finnes något bättre sätt att sönderbryta den än att envist hålla på dess användning, när denna användning är uppenbart orimlig.

42.

Herr Clason: Med anledning af yttrandet af talaren på västerbottensbänken skall jag endast be att få nämna, att det icke är jag som lämnat den uppgiften till konstitutionsutskottet, att det skulle vara vanligt att hålla decemberstämman 3:dje dag jul. Den uppgiften lämnades, om jag icke minnes orätt, redan i föl i utskottet af personer, som vore hemmastadda med norrländska förhållanden.

Öfverläggningen ansågs härmed slutad, hvarefter herr talmannen yttrade, att i afseende å förevarande utlåtande framstälts följande yrkanden: 1:o) att utskottets hemställan skulle bifallas; 2:o) af herr Clason, att kammaren skulle antaga det förslag, som innefattades i den af honom och herr von Mentzer vid utlåtandet afgifna reservation; 3:o) af herr Bellinder, att kammaren skulle antaga det förslag, som innefattades i den af honom m. fl. vid förevarande utlåtande afgifna reservation; och 4:o) att kammaren skulle afslå utskottets hemställan.

Härefter gjorde herr talmannen propositioner i enlighet med dessa yrkanden och förklarade sig anse propositionen på bifall till herr Bellinders yrkande vara med öfvervägande ja besvarad.

Votering begärdes, i anledning hvaraf herr talmannen upptog hvart och ett af de återstående yrkandena med hemställan, huruvida kammaren ville antaga detsamma till kontraposition i den förestående hufvudvoteringen, och förklarade herr talmannen sig finna de härå afgifna svaren hafva utfallit med öfvervägande ja för deras mening, som ville till kontraposition antaga bifall till utskottets hemställan.

Jämväl om kontrapositionens innehåll äskades emellertid votering, i anledning hvaraf och sedan till kontraposition

Ordinarie kommunalstämmorehållande å sönd- eller helgdagar. (Forts.)

*Ordinarie
kommunal-
stämmors
hållande å
sön- eller
helgdagar.
(Forts.)*

därvid antagits afslag å utskottets hemställan, uppsattes, justerades och anslogs en så lydande omröstningsproposition:

Den, som till kontraposition i hufvudvoteringen angående konstitutionsutskottets utlåtande nr 10 antager bifall till utskottets hemställan, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej.

Vinner Nej, har till kontraposition i nämnda votering antagits afslag å utskottets hemställan.

Omröstningen företogs, och vid dess slut befunnos rösterna hafva utfallit sålunda:

Ja — 49;

Nej — 59.

Härefter uppsattes, justerades och anslogs för hufvudvoteringen en omröstningsproposition af följande lydelse:

Den, som vill, att Kammaren skall antaga det förslag, som innefattas i den af herr Bellinder m. fl. vid konstitutionsutskottets utlåtande nr 10 afgifna reservation, röstar

Ja;

Den det ej vill, röstar

Nej.

Vinner Nej, afslås utskottets hemställan.

Vid slutet af den häröfver anställda omröstningen befunnos rösterna hafva utfallit sålunda:

Ja — 69;

Nej — 41.

*Om upphö-
rande af pas-
tors själf-
skrifvenhet
såsom ordfö-
rande vid
kyrkostämman.*

Föredrogs ånyo konstitutionsutskottets den 17 och 18 innevarande månad bordlagda utlåtande nr 11, i anledning af väckt motion om skrifvelse till Kungl. Maj:t angående upphörande af pastors själfskrifvenhet såsom ordförande vid kyrkostämman.

I en inom Andra kammaren väckt, till konstitutionsutskottet hänvisad motion, nr 131, hade herr *Widlund*, med instämmande i motionens syfte af fyra af kammarens ledmöter, hemställt, »att Riksdagen ville i skrifvelse till Kungl. Maj:t anhålla, det Kungl. Maj:t täcktes låta utarbета och för Riksdagen framlägga förslag till lagändringar i ändamål, att pastors själfskrifvenhet såsom ordförande i kyrkostämman må upphöra.»

Utskottet hade i detta utlåtande på åberopade grunder hemställt, att Riksdagen ville, i anledning af hr *Widlunds* motion nr 131 i Andra kammaren, besluta att i skrifvelse till Kungl. Maj:t anhålla, det Kungl. Maj:t täcktes låta utarbета och för

Riksdagen framlägga förslag till ändringar i förordningen om kyrkostämman samt kyrkoråd och skolråd den 21 mars 1862, i ändamål att pastors själfskrifvenhet såsom ordförande i kyrkostämman måtte upphöra.

Reservation hade afgifvits af herrar *Trygger, Clason, Bellinder* och *Kjellén*, grefve *Hamilton* samt herr *von Mentzer*, hvilka ansett, att utskottet bort afstyrka motionen.

Om upphörande af pastors själfskrifvenhet såsom ordförande vid kyrkostämman. (Forts.)

Herr Clason: Jag skall i denna sena timme icke yttra mig länge i denna sak, men kommer att sluta med det afslagsyrkande, som redan framställt i reservationen.

Det synes mig tydligt, att om man tager kännedom om de ärenden, som förekomma på kyrkostämman, dessa äro sådana, som hafva den största betydelse för det kyrkliga lifvet öfver hufvud taget. Om de därjämte också hafva en ekonomisk sida, så veta vi ju alla, huru nära en institutions verkningsförmåga sammanhänger med dess ekonomiska grund. Det ligger under sådana förhållanden i sakens natur, att den, som är kyrkoherde i en församling, måste ha det största intresse för dessa ärenden. Och när då utskottet och motionären vilja framställa det så, som om det här skulle vara fråga om att befria kyrkoherden från en börda och öfver hufvud från dessa stämmogöromål, för att därigenom sätta honom i stånd att mera sysselsätta sig med sin rent kyrkliga verksamhet, vågar jag säga, att jag alls icke tror på detta. Jag är tvärtom öfvertygad om, att hvarje duglig kyrkoherde skulle anse som sin plikt att äfven sedermera deltaga i kyrkostämmorna. Det skälet duger alltså icke.

Dessutom tillkommer den omständigheten, att kyrkoherden är och väl fortfarande skall vara själfskrifven ordförande i kyrkorådet. Där skall han således sitta och förbereda alla ärenden för stämman, och på sådant sätt kommer han också mera in i ärendena än någon annan. Men då vore det bra onaturligt, om han sedan på stämman skulle öfverlämna ledningen åt en annan. Detta strider för öfrigt mot det yttrande, med hvilket motionären inleder sin motion, där det inledningsvis talas om, att »en genomgående sträfvän gör sig i vår tid gällande att på alla verksamhetsfält i största mån tillgodogöra sig specialutbildningen och fackkunskapen». Ty efter dessa förberedande förhandlingar i kyrkorådet blir väl just kyrkoherden den, som siter inne med den största fackkunskapen.

Jag har icke heller kunnat finna, att några andra egentligen bärande skäl anförts för denna förändring.

Till sist skall jag be att få påpeka att, sedan genom lagstiftning i fjol införts möjlighet att välja vice ordförande för kyrkostämman, som i vissa fall skall träda i ordförandens ställe, det ju är tydligt, att ifall ordföranden, kyrkoherden, till följd af

*Om upphö-
rande af pas-
tors själf-
skrifvenhet
såsom ord-
förande vid
kyrkostäm-
ma.*

Forts.

ålder eller annorledes inte skulle vara fullt lämplig, att leda en stämman, vice ordföranden finnes till för att ersätta honom.

Jag skall icke uppehålla tiden längre utan be att få yrka afslag på utskottets hemställan.

Herr Hagström: Krafvet på upphörande af pastors själf skrifvenhet såsom ordförande i kyrkostämman och i skolrådet är icke någon nyhet. Detta kraf framställdes i Riksdagen första gången redan i slutet af 1860-talet och början af 1870-talet, och det har sedan mångfaldiga gånger under den därpå följande tiden varit före här i Riksdagen i form af motioner, såsom äfven framgår af den redogörelse, som utskottet lämnat i förevarande utlåtande äfvensom i utlåtandet nr 13, som förekommer längre ned på föredragningslistan. Den fråga, som här beröres, nämligen pastors själfskrifvenhet som ordförande i kyrkostämman, är således en fråga, som fallit många gånger, och jag tviflar icke på, att den faller äfven i dag. Men jag tror också, att den hör till de frågor, som visserligen kunna falla, gång på gång, men likväl alltjämt komma tillbaka, tills de slutligen kunna afskrifvas såsom nöjaktigt lösta. Denna min visshet grundar jag därpå, att det nuvarande samhället icke gärna kan förlika sig med själfskrifvenhetsprincipen, en princip som också står illa tillsammans med själfstyrelsens princip. Denna själfskrifvenhetsprincip verkar ju också såsom ett obehörigt förmynderskap, den uppväcker reaktion och den verkar så, att man gärna vill bli kvitt densamma. Såsom belysande exempel härpå ber jag att få erinra om de stridigheter, som på sin tid förekommo med anledning af öfverståhållarens själfskrifvenhet såsom ordförande i Stockholms stadsfullmäktige. Dessa stridigheter känna vi till. De ledde slutligen därhän, att öfverståhållarens själfskrifvenhet afskaffades. Jag undrar om det finnes någon i denna kammare, som skulle vilja vara med om att åter införa nämnda ordning, hvilken dock på sin tid ansågs vara så naturlig och nödvändig.

Men det finnes äfven andra skäl för ett upphörande af pastors själfskrifvenhet såsom ordförande i kyrkostämman än blott och bart den känslöstämning, som har svårt att förlika sig med nämnda själfskrifvenhet. Dessa skäl ber jag att få antyda och förtydliga med några exempel. Det torde vara litet hvar bekant, hurusom den unge, nyblifna prästmannen ofta såsom vice pastor skickas ut till en församling, där han måhända icke kommer att stanna länge. I hvarje fall kan det dock hända, att han i denna församling såsom själfskrifven ordförande i kyrkostämman får tillfälle att handlägga många ärenden, om hvilka han har liten kännedom, och för hvilka han kanske icke har det ringaste intresse. Och kanske är han därtill utan erfarenhet om eller utan vana att leda förhandlingarna å en kyrkostämman. Det kan icke vara synnerligen lämpligt, att i ett sådant fall

själfskrifvenheten får göra sig gällande. Å andra sidan förekommer icke heller så få fall, där församlingsherden af ålder eller till följd af försvagade kropps- och själskrafter är föga skickad att sköta en kyrkostämмоordförandes åligganden. Hvilka anledningarna än må vara till hans större eller mindre oförmåga i detta hänseende, blir resultatet i alla fall, att det är i det närmaste oinjligt att undkomma de mer eller mindre menliga följderna däraf. Nu är det visserligen min öfvertygelse, att våra präster i allmänhet såsom ordförande i kyrkostämman sköta sig på ett utmärkt sätt, och att i regel mot dem icke någon berättigad anmärkning kan göras. Jag tror också, att de i allmänhet iakttaga den grannligheten och klokhet, som måste betingas af deras ställning såsom själfskrifne ordförande. Men vi få också medgifva, att ett och annat undantag finnes. Därom vittna t. ex. de stridigheter mellan kyrkostämman och ordförande, som då och då komma till synes i våra tidningar, och i hvilka stridigheter antagligen båda parterna ha sin del. Slutligen förekomma också fall — det får säkert också medgifvas — då kyrkostämmans ordförande utan skäl blifvit utsatt för trakasserier. Men för en sådan ordförande måste det kännas obehagligt att på grund af ämbetsplikt behöfva sitta kvar. För honom vore nog en sådan ordning önskvärd, som utskottet här föreslår, och hvarigenom möjlighet skulle uppstå för honom att undandraga sig denna skyldighet, som han måste känna såsom en olidlig och tung börda. Nu har den föregående ärade talaren såsom skäl, hvarför det borde få förbli vid det gamla, framdragit det, att de ärenden, som förekomma å kyrkostämman, i alla fall röra det kyrkliga lifvet. Ja, jag har sökt i mitt minne efter hvad som brukar förekomma på kyrkostämman, men jag får öppet bekänna, att jag icke kan erinra mig något, som jag kan peka på såsom intimt berörande det kyrkliga lifvet. Det är väl i allmänhet så, att på kyrkostämman förekommer: i maj hufvudsakligen redovisning för föregående årets utskylder och hvad därmed står i sammanhang, i oktober hufvudsakligen budgeten för det kommande året och i december val, förutom en del smärre ärenden, som höra till rent världsliga och ekonomiska angelägenheter.

Den föregående talaren påpekade också, att kyrkoherden eller hans ställföreträdare är ordförande i kyrkorådet och bör fortfarande vara det — hvilket jag icke vill bestrida — och att han såsom ordförande i kyrkorådet har att tillsammans med detta bereda de ärenden, som förekomma på stämman. Detta är icke något skäl, hvarför icke ordförande i kyrkorådet och å stämman kunna vara skilda personer. Detsamma förekommer i det borgerliga samhället, där vi hafva olika ordförande å kommunalstämma och i kommunalnämnd, hvilken sistnämnda bereder ärendena för stämman. Och i analogi därmed förekommer i

*Om upphö-
rande af pas-
tors själf-
skrifvenhet
såsom ord-
förande vid
kyrkostämman.
(Forts.)*

*Om upphö-
ran de af pas-
tors själv-
skrifvenhet
såsom ord-
förande vid
kyrkostämman.
(Forts.)*

stadssamhället särskilda ordförande i stadsfullmäktige och i drättselkammaren. De skäl herr Clason anført för pastors självskrifvenhet i kyrkostämman anser jag sålunda ej hålla streck eller kunna tillmätas afgörande betydelse.

Det har gifvetvis funnits en tid, då kyrkoherden i församlingen har ansetts och verkligen också varit den naturlige ledaren såväl af församlingens andliga lif och utveckling som å kyrkostämman af dess ekonomiska och världsliga angelägenheter. Jag tror emellertid, att tiden nu när som helst är inne, att kyrkoherden eller prästen i församlingen befrias från det tvång, som ligger i hans självskrifvenhet såsom ordförande. Det kyrkliga samhällets ekonomiska angelägenheter kunna skötas lika väl, äfven om kyrkostämman har rätt att själf välja sin ordförande.

Med detta kraf, att stämman får själf välja ordförande, har jag lika litet som utskottet velat uttala någon anmärkning mot prästernas sätt att leda dessa stämmor. Men genom en sådan anordning, som föreslagits, skulle säkert ett bättre förhållande i många fall inträda mellan stämмоordföranden och stämman, och framför allt skulle möjlighet finnas för stämman att till ordförande få den som bäst lämpade sig härtill. Dessutom blefve det möjligt för stämman, att, därest valet till ordförande någon gång hade utfallit mindre lyckligt, vid ett kommande tillfälle reparera detta. Och slutligen skulle det väl också kännas såsom en lättnad för äldre kyrkoherdar, som önskade komma i lugn och ro, äfvensom för unga oerfarna prästmän att kunna undandraga sig ett uppdrag, som för dem måste kännas svårt och betungande.

Då den anordning, som innefattas i utskottets förslag, synes mig vara den som bäst tillfredsställer båda parterna, såväl församlingen som församlingsherden, ber jag att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr vice talmannen: Hvad som föreslås i detta betänkande liksom i det, som kommer näst efter, skall väl vara reformer, kan jag tänka. Jag vill då först fråga, om reformen är behöflig. Den föregående talaren sade upprepade gånger, att prästerna hafva på utmärkt sätt i allmänhet skött sitt kall såsom ordförande vid kyrkostämmorna. Det är alldeles säkert, att de gjort det. Här är icke någon af herrarna, som har så stor erfarenhet af den saken som jag. Jag har läst många kyrkostämmoprotokoll, och ytterst sällan har jag funnit, att någon anmärkning kan göras mot dem. Det är klart, att prästerna kanhända icke alltid formulera paragraferna på det bästa sättet, ty det är icke så lätt. Jag känner till riksdagsmotioner och utskottsutlåtanden, som icke varit väl formulerade, och ändå anses riksdagsmännen utgöra eliten af Sveriges intelligens. Detta

gäller emellertid icke alla, ty många anse själfklart, att vi präster måste räknas till intelligens-underklass. Naturligtvis undantager man därvid de präster, som höra till liberalerna eller socialdemokraterna, ty de anses just härigenom bevisa sig stå i en högre klass än vi gamla efterblifna. Men att prästerna i allmänhet skött sitt ordförandeskap på ett utmärkt sätt, har den föregående talaren erkänt, och det lär ingen kunna bestrida. Det finnes alltså ingen anledning att här göra en förändring.

Om upphörande af pastors själfskrifvenhet såsom ordförande vid kyrkostämman.
(Forts.)

Däremot finnas många anledningar att hålla fast vid den nuvarande ordningen. Det är icke sagt, att alltid finnes någon, som är villig att åtaga sig här ifrågavarande uppdrag. Jag minnes, det hände en gång vid en visitation, då jag tillika installerat en kyrkoherde, att denne begärde, att jag skulle ställa så till, att han slapp föra kyrkokassan. Jag tyckte, att detta var förståndigt och lofvade min medverkan till, att någon af kyrkorådets medlemmar blefve kassör. Från kyrkorådets sida gjordes också till mig framställning om önskvärdenheten af, att särskild kassör utsåges. Men när jag så frågade dem, om någon af kyrkorådsledamöterna ville åtaga sig uppdraget, svarade den ene efter den andre nej, och det gick till sist så, att kyrkoherden fick själf sköta kassan. Det kan gå på samma sätt med nu ifrågavarande uppdrag. Kan hända, att icke någon vill hafva det. Då är det bra, att det finnes en, som är skyldig att utöfva det. Herrarna må icke tro, att prästen, om han blir befriad från det, skall alltid vara villig att åtaga sig det frivilligt, isynnerhet om det går så, som den siste talaren antydde, att om prästen väljes det ena året, han kan afsättas det andra.

Vidare kan väl ingen bestrida, att det är en stor fördel att vid en så viktig förrättning som en kyrkostämman hafva till ordförande en person med ämbetsmannansvar, som kan tagas för hufvudet, om han sköter sig på olagligt eller olämpligt sätt.

Det enda som kvarstår är då den välsignade valprincipen, att man skall få välja fritt. Är det fördelaktigt att utvidga området för valen och således ställa till allehanda valagitation och valpartier om sådant? Jag sade i jons, att det kan hända, att ingen vill blifva ordförande. Men det kan också hända, att det finnes många, som vilja blifva det. På åtskilliga håll har det blifvit modernt och fint att få sådana kommunala uppdrag, isynnerhet om det är möjligt att därigenom blifva riksdagsman. Det råder en förfärande lust hos många att i sagda syfte först få allehanda förtroendeuppdrag. Är det till fördel för församlingslifvet att införa valagitation och partistrider i onödig utsträckning.

Då jag är öfvertygad om, att intet behof förefinnes af denna förändring, och att den medför icke gagn utan skada, yrkar jag afslag å utskottets hemställan.

*Om upphö-
rande af pas-
tors själf-
skrifvenhet
såsom ordfö-
rande vid
kyrkostäm-
ma.*
(Forts.)

Herr Hellberg: Herr vice talmannen har sitt särskilda sätt att argumentera. Han säger, att det är ett känt faktum, att prästerna sköta sig utmärkt såsom stämмоordförande. Detta är hvad man kallar att generalisera. Han tänker bara på de, jag erkänner villigt, många fall, där detta är händelsen, men icke på de icke så få fall, där det icke är händelsen, och det är för dessa senare, som motionen kommit till. Ty det lär icke herr vice talmannen kunna förneka, att många fall förekommit, där prästerna varit olämpliga som kyrkostämмоordförande. — — Åjo, de äro rätt många. Prästerna kunna vara olämpliga som ordförande på olika sätt. De kunna sakna naturlig fallenhet och begåfning. Utskottets ordförande har t. ex. berättat, att han såsom patronus tillsatt en rad af präster, och att bland dessa — de voro icke så många — funnits åtskilliga, för öfrigt hyggliga män och duktiga i sin prästerliga gärning, men omöjliga som ordförande. De kunna också vara omöjliga på annat sätt, de äro nämligen ibland benägna att drifva igenom sin egen vilja mot församlingens. Då skriva de sina protokoll icke såsom det beslutats utan mer eller mindre efter sin önskan. Det är icke obekant, att på sina ställen råder en beklaglig fiendskap mellan församlingen och prästen — jag känner från mitt län tre eller fyra sådana fall — kanske herr vice talmannen gör det också? I sådana fall är det uppenbarligen icke lyckligt, att prästen ovillkorligen skall sitta som ordförande, då striderna upprepas söndag efter söndag — ty kyrkostämmor hållas ofta på söndag. Detta räcker icke blott ett eller annat år, utan kanske nästan prästens hela lifstid, ty det kan hända, att han stannar största delen af sitt lif på ett ställe.

Sedan anmärkte herr vice talmannen, att det kunde hända, att ingen ville bli ordförande. Det hade han upplefvat en gång och däraf slöt han, att det skulle bli vanligt. Jag tror icke, att det i praktiken blir så svårt. Om prästen är lämplig, blir han nog vald. Men i de fall, då han icke är lämplig, behöfver icke detta tvångsförhållande mellan honom och församlingen inträda. När man sedermera som vice talmannen målar ut konsekvenserna af att icke hafva en ordförande med ämbetsmannans ansvar, så frågar jag: huru kan det då gå på kommunalstämma? Där kunde väl precis lika väl behöfvas en person med ämbetsmannans ansvar. För öfrigt, om detta ämbetsmannans ansvar någonsin utkräfvcs, så är det åtminstone rätt sällsynt; det står mer som en dekoration.

Jag tror icke, att det blir till nackdel för församlingslivet, om tvångsförhållandet mellan prästen och församlingen blir upplöst, utan att det verkligen skulle bli till gagn för församlingen, och därför ber jag att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Efter det öfverläggningen förklarats härmed slutad, gjorde

herr talmannen jämlikt därunder förekomna yrkanden propositioner, först på bifall till hvad utskottet i föreliggande utlåtande hemställt samt vidare på afslag därå, och förklarade sig finna den senare propositionen vara med öfvervägande ja besvarad.

Votering begärdes, i anledning hvaraf uppsattes, justerades och anslogs en så lydande omröstningsproposition:

Den, som afslår hvad konstitutionsutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 11, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, bifalles utskottets hemställan.

Omröstningen företogs, och vid dess slut befunnos rösterna hafva utfallit sålunda:

Ja — 56
Nej — 44.

Föredrogs ånyo konstitutionsutskottets den 17 och 18 i denna månad bordlagda utlåtande nr 12, i anledning af väckta motioner om ändrad lydelse af § 9 i förordningen om kyrkostämman samt kyrkoråd och skolråd och om skrifvelse till Kungl. Maj:t angående rätt för kyrkostämman att själf besluta om plats och tid för dess hållande.

Om ändrade bestämmelser i fråga om kyrkostämmans hållande.

Till konstitutionsutskottets handläggning hade hänvisats två inom Andra kammaren väckta motioner, nr 105 och 113, hvilka afsågo ändringar i gällande bestämmelser i § 9 i förordningen om kyrkostämman samt kyrkoråd och skolråd i fråga om kyrkostämmans hållande.

I den ena af dessa motioner, nr 105, hade herrar *Bärg* i Katrineholm och *Carlsson* i Frosterud hemställt, »att Riksdagen behagade i skrifvelse till Kungl. Maj:t hemställa om utarbetandet och framläggande för Riksdagen af förslag till förändrad lydelse af kungl. förordningen af den 21 mars 1862 om kyrkostämman m. m. i syfte, att kyrkostämman måtte tillerkännas rätt att själf besluta angående plats och tid för dess hållande».

I den andra af dessa motioner, nr 113, hade herr *Bäckström* hemställt, »det Riksdagen ville besluta, att § 9 i förordningen om kyrkostämman m. m. måtte erhålla följande ändrade lydelse:

Tre ordinarie kyrkostämmor skola årligen hållas: — — — val af revisorer.

De ordinarie stämmorna äfvensom de extra stämmor, vid hvilka val till befattningar i kyrka och skola förrättas, utsättas till sön- eller helgdag å tid, då allmän gudstjänst icke pågår; dock äger ordinarie kyrkostämman i december att besluta, hu-

Om ändrade
bestämmelser
i fråga om
kyrkostämmas
hållande.
(Forts.)

ruvida de ordinarie kyrkostämmorna eller vissa af dem samt de extra kyrkostämmor, vid hvilka val till befattningar i kyrka och skola förrättas, skola under det nästföljande året utsättas till annan dag än sön- eller helgdag.

Den, hvilken såsom ledamot — — — af sagda förvaltning.»

Utskottet hade i föreliggande utlåtande på anförda skäl hemställt, att Riksdagen ville, i anledning af motionerna i Andra kammaren nr 105 af herrar Bärge i Katrineholm och Carlsson i Frosterud och nr 113 af herr Bäckström, besluta, att i skrifvelse till Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t måtte låta utarbета och för Riksdagen framlägga förslag till sådan ändring i förordningen om kyrkostämma samt kyrkoråd och skolråd, att ordinarie kyrkostämman i december skulle äga dels bestämma platsen för kyrkostämmornas hållande nästföljande år, dels ock beträffande tiden bestämma, att de ordinarie kyrkostämmorna samt, för visst fall där så kunde anses erforderligt, de extra kyrkostämmorna skulle utsättas till sön- eller helgdag, och att därvid de små röstägarnes intresse tillgodosåges i lika mån som de stora röstägarnes.

Reservation hade afgifvits af, bland andra, herrar *Bellinder* och *Kjellén* samt grefve *Hamilton*, hvilka ansett, att ifrågavarande motioner icke borde till någon Riksdagens åtgärd föranleda-

Herr *Bellinder*: Herr talman! Det kan ju synas nå got egendomligt, att jag och mina medreservanter i denna fråga, i afseende å tid för hållande af kyrkostämma intaga en annan ståndpunkt, än den vi intaga i afseende å tid för hållande af kommunalstämma, då vi nämligen i sistnämnda fall hafva varit med om att låta stämman besluta om dagarna för de ordinarie sammanträdena, men hafva yrkat afslag å den här föreliggande motionen. Därvid vill jag dock erinra om, att då det är fråga om tid och plats för kyrkostämmas hållande, så är läget ett helt annat, än då det gäller kommunalstämma, så till vida som pastor å ämbetets vägnar är själfskrifven ordförande i kyrkostämma och det således måste anses vara ännu mer skäligt, än när ordföranden är vald, att vid stämmas utsättande hänsyn toges till hans personliga förhållanden. Så länge denna pastors själfskrifvenhet att vara ordförande i kyrkostämma kvarstår, synes oss alltså ingen ändring i nuvarande bestämmelse böra komma i fråga, och i öfverensstämmelse med vår i ett föregående betänkande uttryckta uppfattning, att pastor bör vara själfskrifven ordförande i kyrkostämma, hafva vi följaktligen ansett, att ifrågavarande motion icke måtte till någon Riksdagens åtgärd föranleda.

Jag ber alltså, herr talman, att få yrka afslag å utskottets hemställan och bifall till den af mig och några andra utskotts-

ledamöter af denna kammare vid förevarande utlåtande fogade reservation.

Om ändrade bestämmelser i fråga om kyrkostämmas hållande. (Forts)

Herr Hellberg: Jag antar, att kammaren är mig tacksam, om jag vid denna tid på dagen inskränker mig till att utan all motivering yrka bifall till utskottets hemställan, tilläggande också den upplysningen, att jag icke ämnar begära vötering, då jag anser, att denna fråga väsentligen är af samma innebörd som den förra, och att det därför icke tjänar någonting till.

Efter härmed slutad öfverläggning gjordes i enlighet med föreliggande yrkanden propositioner, först på bifall till hvad utskottet i förevarande utlåtande hemställt samt vidare därpå att kammaren skulle afslå såväl utskottets hemställan som de i ämnet väckta motionerna; och förklarades den senare propositionen vara med öfvervägande ja besvarad.

Föredrogs ånyo konstitutionsutskottets den 17 och 18 innevarande april bordlagda utlåtande nr 13, i anledning af väckt motion om skrifvelse till Kungl. Maj:t angående upphörande af pastors själfskrifvenhet som skolrådsordförande.

Om upphörande af pastors själfskrifvenhet som skolrådsordförande.

I en inom Andra kammaren väckt, till konstitutionsutskottet hänvisad motion nr 107, hade herr *Hallén*, med instämmande i motionens syfte af sex af kammarens ledamöter, föreslagit, »att Riksdagen ville i skrifvelse till Kungl. Maj:t anhålla det Kungl. Maj:t täcktes låta utarbета och för Riksdagen framlägga förslag till lagändringar i syfte att skolrådets ordförande må af församlingen å kyrkostämma väljas.»

Utskottet hade i detta utlåtande på åberopade grunder hemställt, att Riksdagen måtte i anledning af herr *Halléns* motion nr 107 i Andra kammaren besluta att i skrifvelse till Kungl. Maj:t anhålla, det täcktes Kungl. Maj:t låta utarbета och för Riksdagen framlägga förslag till lagändringar i syfte, att skolrådets ordförande måtte af församlingen å kyrkostämma väljas.

Reservation hade afgifvits af herrar *Trygger*, *Clason*, *Belinder*, *Kjellén* och *von Mentzer*, greve *Hamilton* samt herrar *Jansson* i Djursåtra, *Magnusson* i Tumhult och *Jönsson* i Slätåker, hvilka likväl ej framlagt sin åsigt.

Herr Bergqvist: Herr talman! Jag anhåller att, utan att ingå på något resonemang om den föreliggande framställningen, få yrka afslag å utskottets hemställan.

Herr Selin: Jag ber att få yrka bifall till utskottets hemställan; och jag ber också att få angifva några skäl för detta

*Om upphöran-
de af pastors
själfskrifven-
het som skol-
rådsordfö-
rande.
(Forts.)*

mitt yrkande, därför att jag är öfvertygad om, att den här ifrågasatta reformen är af långt större betydelse, och att behovet af densamma är vida större, än hvad förhållandet är, när det gäller pastors själfskrifvenhet såsom ordförande i kyrkostämman.

Denna fråga är, kan man säga, årsbarn med den lagstadgade folkskolan i vårt land. Det var, när den kom till, alls icke meningen, att prästen skulle blifva själfskrifven ordförande i skolrådet. I det statsråd, som behandlade den folkskoleproposition, hvilken framlades för 1840 års Riksdag, voro kronprinsen och sju af statsrådets medlemmar ense om, att ordföranden i skoldirektionen skulle väljas å allmän sockenstuga, men dåvarande statssekreteraren, domprosten Heurlin, satte sig bestämdt däremot och sade, att han aldrig skulle skriva under en sådan proposition. För att icke riskera frågans fall på grund af Heurlins stora inflytande i prästeståndet var det som statsrådet efter en dags funderande frångick sitt förslag och gaf propositionen den formulering, som han önskade.

Så gick det till, när förslaget om prästens själfskrifvenhet såsom ordförande i skolrådet kom till. På den tiden hade man bland de män, som förde fram folkskoletanken, ingen så stark känsla af att den folkskola, som man ville hafva fram, stod i sådant organiskt samband med kyrkan, att prästen skulle vara själfskrifven ordförande i skolrådet. Men sedan dess har ofta i diskussionen talats om att skolan är kyrkans dotter, och att man därför icke heller skulle skilja barnet ifrån modern. Detta kan vara sant i fråga om skolväsendet före år 1842, ty det var en organisation af kyrkan och inom kyrkan för att meddela kristendomskunskap. Men den skola, som kom till genom statsmakternas, Riksdagens och regeringens beslut år 1842, den är en borgerlig institution. Det var också detta vederbörande betonade, när de sade, att den hade till uppgift »att bibringa den medborgerliga bildning, hvilken kräves för ett gagneligt deltagande i det samhällliga lifvet.»

Af detta synes mig framgå, att man åtminstone då ansåg, att det icke fanns principiella skäl för att prästen skulle vara själfskrifven ordförande i skolrådet. Första kammaren har också gifvit rätt åt den uppfattningen, då den två gånger förut velat något lossa på prästs själfskrifvenhet i detta fall. Så gjorde kammaren redan år 1867, när den beslöt att framlägga förslag om att stiftsstyrelsen skulle äga rätt då den därtill finner skäl, efter vederbörande skolinspektörs eller församlings hörande, förordna såsom skolrådsordförande annan person än prästman; och detta upprepades år 1873. För öfrigt har kammaren själf gått med på den nya lagen af år 1909 rörande skolväsendet i vissa städer, där som bekant prästen

icke är själfskrifven ordförande i skolstyrelsen, men däremot själfskrifven ledamot af densamma.

Det synes mig för öfrigt icke vara någon konsekvens att hålla på bestämmelsen om att präst skall vara själfskrifven ordförande i skolrådet på landsbygden, när han icke längre behöfver vara det i städerna. Att t. ex. prästen i Trosa skall befrias från det arbete, som åligger honom såsom skolrådsordförande, under det att prästen, kyrkoherden, i de stora norrländska församlingarna, med det stora, kräfvande arbete han där har, nödvändigt måste åtaga sig detta uppdrag, synes mig icke rimligt.

Det är gifvetvis af praktiska skäl, man bibehållit detta men äfven de praktiska skäl, som funnits och delvis kanske också på sina håll ännu finnas, synas mig mer och mer hafva förlorat sin bärkraft. Det är obestridligt, att det gifves fall, där det är direkt olämpligt, att prästen är själfskrifven ordförande i skolrådet. Det kan bero på många orsaker. Det kan bero på skäl af personlig beskaffenhet: det kan bero på att prästen är för gammal och icke orkar med arbetsbördan; men det kan också i många fall bero på, att prästen är för ung och därför icke är inne i en församlings skolväsen. Detta kan också medföra, att det icke blir sammanhang i arbetet inom skolväsendet i en församling.

Jag kan också i detta sammanhang påpeka det faktum, att det nu råder stark prästbrist, och att den hotar att blifva ännu starkare. Man ser, hurusom teologernas antal vid våra universitet i regel ständigt minskas, och äfven om det någon gång skulle ökas, är det icke därför sagdt, att de blifva präster. Det råder prästbrist nästan öfverallt i vårt land. Följden blir, att orkeslösa kyrkoherdar icke kunna få hjälppräst. En annan följd däraf är, att en präst får uppehålla tjänsten i en hel del församlingar, och att han då också skall blifva ordförande i skolrådet i den församling, där han tillfälligtvis uppehåller en befattning. Äfven om ett sådant förordnande sträcker sig öfver hela år, blir prästen naturligtvis på det hela taget en främling för skolväsendet i den församling, där han tillfälligtvis uppehåller en annans tjänst, och att en dylik provisorisk regim kan icke annat än leda till skolans nackdel, det är uppenbart.

I en församling i Jämtlands län har kyrkoherden på grund af sjukdom varit tjänstledig i ett 30-tal år. Under tiden hafva där tjänstgjort bortåt 25 vice pastorer, d. v. s. nästan en pastor om året. Hvar och en af dem har naturligtvis kommit som en främling gentemot lärarkåren och skolväsendet, och därför hafva de icke heller kunnat vidare gripa in i ledningen af skolväsendet.

Det är också ostridigt, att om prästen är lämplig för

*Om upphöran-
de af pastors-
själfskrifven-
het som skol-
rådsordfö-
rande.
(Forts.)*

*Om upphöran-
de af pastors
själfskrifven-
het som skol-
rådsordfö-
rande.
(Forts.)*

uppdraget, om han har tid och intresse för det, så kommer han också att väljas. Det framgår också, synes det mig, däraf att i de 47 städer, som redan nu skyndat att begagna sig af tillåtelsen i lagen 1909 eller särskild bestämmelse att öfverföra folkskoleväsendet från kyrkostämman till stadsfullmäktige, hafva i icke mindre än 36 präster valts till ordförande i skolstyrelsen, under det att man i endast 11 af dessa städer valt en annan person. I dessa fall är det företrädesvis skolmän, som blifvit utsedda; och de hafva gifvetvis stor kompetens för uppdraget.

Det är gifvet, att det kan ställa sig något annorlunda på landsbygden, men äfven där är det på många håll visst icke omöjligt att finna en person, som kan åtaga sig det uppdrag, skolrådsordföranden har att utföra.

Jag tror således icke, att det för skolans vidkommande skulle blifva någon stor olägenhet, om ifrågavarande själfskrifvenhet upphörde, men däremot är jag fullt öfvertygad om, att dess upphäfvande är till gagn för prästernas verksamhet och därmed också för kyrkan. Det är just af den anledningen jag framför allt önskar framgång åt denna reform. Jag kan härvid instämma i hvad som står i motionen å sidan 2, där motionären skrifver: »Särskildt i våra dagar, då så många nya verksamhetsfält af kyrkan börjat upptagas, borde prästerskapet själfvt vara intresserad af att kunna befrias från sådant arbete, som till stor del har så expeditiousartad och äfven rent kommunal karaktär som skolrådsordförandeposten.»

Det är just för att prästerna mera skola kunna ägna sig åt sin hufvudsakliga uppgift, hvilken är af religiös art, som jag finner det vara nödvändigt, att de beredas möjlighet att lämna detta uppdrag. Liksom en enskild person kan få för många uppdrag, så att han måste lämna något, fastän han är kompetent att sköta det, så kan det också gå med en institution, och så synes det mig faktiskt hafva gått med kyrkan. Genom växande statistik och växande utredningar af alla slag har också arbetet med att afgifva redogörelser och lämna uppgifter ständigt vuxit. Samtidigt har skolväsendets utveckling gjort, att arbetet såsom skolrådsordförande vuxit. Samtidigt med allt detta minskas ständigt prästernas antal i förhållande till arbetsbördan. Följden af detta har blifvit, att på många håll har prästen icke så, som han bort, kunnat sköta sin egentliga uppgift, som väl är att tjäna de sedliga och religiösa krafterna i folklivet. De stora folkrörelserna, där han skulle hafva sökt gripa in och genomsyra med kristendomens ande, hafva till stor del gått prästerna förbi, under det att de suttit på sin expedition och skrifvit protokoll och skött andra expeditiousgöromål. Den föreslagna reformen skulle göra det

möjligt, att gamla orkeslösa präster finge lämna denna arbetsbörda, men den skulle också möjliggöra, att unga präster, som vilja på allvar taga itu med sin hufvuduppgift, den sedliga och religiösa, finge mera helt ägna sig däråt.

*Om upplösn-
de af pastors
sjül/skri/ven-
het som skol-
rådsordjö-
rande.
(Forts.)*

Därmed är visst icke sagdt, att prästen skulle bli helt afstängd från inflyande på folkskolan. Enligt nu gällande bestämmelser äga alla präster icke blott rätt utan rent af skyldighet att öfvervaka kristendomsundervisningen i skolan. Såsom vi se af utskottets utlåtande, har utskottet uttalat önskvärdheten af att prästen fortfarande skulle få vara medlem af skolstyrelsen, såsom förhållandet är i skolstyrelserna i de städer, hvilka ordnat sitt skolväsen efter den nya lagen af år 1909. På så sätt skulle prästen kunna, om han verkligen vill, bevaka kyrkans och kristendomens intressen i skolrådet; men han skulle komma undan de betungande expeditionsgöromålen, som följa med ordförandeskapet. Jag tror, att icke blott arbetsbördan skulle lättas därigenom, utan att det också skulle bidra till att bana väg för arbete på andra håll. Jag tror, att prästens verksamhet som själasörjare och präst i egentlig mening mången gång motarbetas af hans ställning såsom ordförande i skolrådet. Såsom sådan har han t. ex. att som en polis drifva barnen i skolan. Han skall såsom sådan handlägga en del ekonomiska spörsmål, som höra dit. Allt detta gör, att han måste taga ställning till vissa rent ekonomiska frågor, att han med eller mot sin vilja drages in i kommunala strider så, att hans arbete såsom själasörjare och präst försvåras. Jag känner fall, där prästens skolstrider vändt hjärtan från honom och på betänkligt sätt tömt kyrkan på åhörare.

Jag har här ingen rätt att tala å prästernas vägnar, men vill man säga, att det är bara radikala och socialistiska präster, som sträfva efter denna reform, vågar jag påstå, att detta icke är sant. Jag har för några dagar sedan talat med en kontraktsprost, som var här på det kristligt-sociala mötet, och han sade mig, att det skulle vara en sannskyldig lättnad, om vi kunde blifva fria från ifrågavarande uppdrag. Han sade också, att han för sin del skulle ägna den tid, han kunde vinna genom den föreslagna reformens eventuella genomförande till att gifva sig ut på det sociala området och försöka arbeta där.

Såsom exempel på att många af prästerna helt visst äro för och verkligen önska denna reform för kyrkans egen skull, kan jag nämna, att vid ett länsskolmöte i Östersund icke mindre än fem präster uttalade sig för denna reform — af ett fåtal, som yttrade sig i frågan — och bland dessa två kyrkoherdar och en folkskoleinspektör.

Då jag således, herr talman, är viss om att denna reform

Om upphöran-
de af pastors
själfskrifven-
het som skol-
rådsordfö-
rande

(Forts.)

skulle lända kyrkan och prästernas verksamhet till godo, samt då jag tror, att den icke länder skolan till någon verklig skada ber jag att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr Bellinder: Jag och mina medreservanter hafva icke, då frågan förevar i utskottet, kunnat blifva öfvertygade om nyttan och nödvändigheten af den här föreslagna reformen. Icke heller har den föregående talarens många ord nu kunnat öfvertyga mig därom. Hvad han sagt, har tvärtom bidragit till att i mycket befästa min åsikt, att prästerna fortfarande äro lämpligast att vara ordförande i skolrådet, t. ex. då han nämnde, att i de städer, där man infört en annan ordning, man dock fortfarande har i de flesta fall valt präster till ordförande. Om det möter betänkligheter att rubba det bestående i städerna, där många andra än pastor naturligtvis kunna vara skickade att vara ordförande i skolrådet, hur skulle det då gå på landet, om man där ville genomföra den påyrkade reformen? Jag tror, att det där skulle visa sig råda en ganska stor brist på lämpliga kandidater till ordförande i skolrådet. I de flesta fall skulle man nog vara tacksam att få välja pastor till ordförande, äfven om han icke längre vore själfskrifven. Då han i alla fall behöfs där, om han icke rent af är oumbärlig, vet jag icke, hvarför man skulle ändra hit-tillsvarande ordning, och detta så mycket mindre som man icke — och det har icke heller föregående talare gjort — kunnat påpeka, att pastorerna såsom ordförande i skolrådet ha skött sig illa. Tvärtom kan man säga, att de på ett utmärkt sätt ha fullgjort sina åligganden i det fallet, liksom man förut vitsordat, att förhållandet varit i fråga om pastorerna såsom själfskrifna ordförande i kyrkostämman.

Jag undrar, hur det skulle gå med folkundervisningen på många ställen, i synnerhet på landet, om pastor icke vore ordförande i skolrådet. Det är i alla fall prästerna, som främjat folkundervisningen och folkbildningen så, att de kommit till den ståndpunkt, där de nu befinna sig. Det nämndes något om, att pastor såsom ordförande i skolrådet ofta kommer i delo med sina församlingsbor. Men då torde det hafva berott på, att han varit en nitisk, för folkundervisningens befrämjande ifrande man, som själf velat göra hvad han kunnat för den goda saken.

Det nämndes, att pastor kanske måste tjänstgöra som polisman och drifva barnen i skolan. Ja, hvad skall en nitisk skolrådsordförande taga sig till, då kanske de öfriga ledamöterna i skolrådet äro så likgiltiga, att de, när barnen anmälas för försumlighet i sin skolgång, icke gå och söka upp barnen, utan öfverlåta åt pastorn-ordföranden att göra det. Detta är ganska besvärligt och otacksamt. Därför tror jag

nog, såsom den föregående talaren sade, att många pastorer skulle vara tacksamma, om de blefve befriade från uppdraget att vara ordförande. Men jag tror likväl, att de flesta, af dem så mycket hellre fortfarande vilja påtaga sig plikten att sköta silt värf såsom ordförande i skolrådet, som de i alla fall böra infinna sig där och deltaga i förhandlingarna och lämna upplysningar.

*Om upphöran-
de af pastors
själfskrifven-
het som skol-
rådsordfö-
rande.
(Forts)*

Det är icke heller så lätt för en landtman, om han blir vald, att sköta de besvärliga åligganden, som äro förenade med ordförandeskapet, synnerligast som därför kräfves rätt stor författningskunskap, hvilken de flesta landtmän vanligen icke äro i besittning af, utan blott pastor sitter inne med. Jag tror, att om också en och annan anmärkning kan göras mot pastorerna såsom skolrådsordförande, så skulle det bli ännu mera sådana anmärkningar, ifall förhållandet ändras, så att pastor icke längre blefve själfskrifven ordförande i skolrådet.

Jag anser mig, mina herrar, icke böra förlänga diskussionen, utan jag vill sluta med att yrka afslag på utskottets hemställan i denna punkt.

Herr Bergqvist: Då nu i alla händelser en diskussion i frågan är väckt, finner jag mig uppfordrad att med några ord ytterligare motivera mitt afslagsyrkande.

Jag vill då först och framst fästa mig vid hvad herr Sehlin i sitt anförande yttrade. Därvid vill jag konstatera, att han i själfva utgångspunkten för detta yttrande står i uppenbar strid med konstitutionsutskottet i dess uttalande. Herr Sehlin uppgifver, att det icke alls var meningen, att pastor eller den hans ämbete förestår skulle blifva ordförande i skolrådet, men att en framskjuten persons bestämda önskan och vilja ändock fällde utslaget i denna riktning. Utskottet har en helt annan uppfattning; det säger så här sidan 8:

»Den pastor i detta hänseende tillkommande ställning torde hafva varit en naturlig följd af att den svenska folkskolan vid sin uppkomst uppfattades hufvudsakligen som en religions-skola. Sedan dess har emellertid folkskoleväsendet oafbrutet utvecklats sig så, att numera vid sidan af de rent religiösa ämnena ett flertal andra intaga en betydande plats.»

Det är gifvet, att detta uttalande af konstitutionsutskottet icke harmonierar med de uppgifter, som herr Sehlin framlagt. Men det kan vara tu tal om, huruvida ens konstitutionsutskottets resonemang håller streck. Det beror på hvad man menar med svenska folkskolans uppkomst. Man räknar ju i själfva verket den svenska folkskolan ifrån år 1842, när folkskolestadgan kom till. Om man tager denna terminus a quo, så är det icke berättigadt att, såsom utskottet gör, påstå, att folk-

*Om upphöran-
de af pastors
själfskrifven-
het som skol-
rådsordfö-
rande.
(Forts.)*

skolan då betraktades hufvudsakligen såsom en religionsskola, ty de ämnen, som enligt 1842 års folkskolestadga skulle förekomma i undervisningen voro: katekes, biblisk historia, fysisk och politisk geografi, fäderneslandets historia och hufvudragen af allmänna historien, räknekonsten, såväl teoretisk som praktisk, till och med sammansatt regula de tri i hela och brutna tal, allmänna begreppen om geometri och liniarteckning samt naturlära. Om man jämför detta med § 12 i nuvarande folkskolestadga, är skillnaden icke så väsentlig. Men det är sant, att kristendomen enligt 1842 års folkskolestadga intog främsta rummet i folkskolan, och det gör kristendomen än i denna dag.

Skulle det nu vara meningen, att man genom att afskaffa pastors själfskrifvenhet såsom ordförande i skolrådet ville inleda en anna aera, hvarigenom kristendomsämnet skulle sättas tillbaka på schemat eller måhända alldeles afföras därifrån, får jag säga, att jag för min del och — jag är viss därom — många med mig icke kunna gifva vårt bifall till en sådan reform. Jag lämnar nu därhän, huruvida detta är fallet, men läser man uppmärksamt utskottets motivering och resonemang här, kan man icke undgå att åtminstone vidröra denna tanke.

Är nu den reform, som är föreslagen, nödvändig, och är den nyttig? Därpå svarar motionären: Ja, den är nödvändig, och utskottet svarar: Den är nödvändig. Den är nödvändig med hänsyn till prästerskapet själf och dess verksamhet, och den är nödvändig äfven med hänsyn till folkskoleväsendets eget bästa.

Hvad beträffar det första vill jag fästa uppmärksamheten på att, änskönt prästerskapet är betungadt på många håll med en massa göromål, man dock icke förnummit någon klagan från kyrkoherdarnas sida öfver att de hafva detta uppdrag, och i själfva verket — är det någon egentlig lättnad man vill erbjuda prästerskapet i detta stycke? Knappast. Ty för det första anser man sig ju böra bibehålla pastors själfskrifvenhet såsom ledamot af skolrådet, och så säger man dessutom, att det är tämligen säkert, att han i de allra flesta fall blir vald till ordförande. Då vill jag fråga: Är det för en pastors göromål någon väsentlig skillnad mellan, om han sitter som själfskrifven eller som vald ordförande?

Ser man frågan från skolans synpunkt, säger man: Det är icke lämpligt, att prästen sitter såsom själfskrifven ordförande i skolrådet, ty antingen kan han vara för gammal, så att han icke orkar sköta befattningen, eller ock kan han vara för ung, så att han fördenskull icke duger att sköta den. Nu torde man först och främst med afseende på äldre prästmän böra lägga märke till, att de hafva den utvägen att öfverlämna uppdraget såsom ordförande åt vice ordföran-

den, som väljes af skolrådet. Hvad de unga prästmännen be-
träffar, äro de väl i allmänhet så pass bildbara, att de på
en lämpligen kort tid kunna sätta sig in i de frågor, som
höra till skolrådets angelägenheter. Och när det gäller reul
ekonomiska frågor, hafva de tillgång till församlingsledamö-
terna, som hafva större erfarenhet och som kunna biträda dem
med råd och upplysningar.

*Om upphöran-
de af pastors
själfskrifven-
het som skol-
rådsordfö-
rande.
(Forts.)*

Jag finner därför, att denna reform icke är nödvändig,
men den är icke heller, så vidt jag kan se, nyttig. Herr
Sehlin frågade: När själfskrifvenheten är afskaffad i stä-
derna, hvarför skall den bibehållas på landsbygden? Jo, det
finnes verkligen skäl, hvarför den bör bibehållas på landet,
och det är, att det på landet icke öfverallt finnes så god
tillgång på personer, som äro lämpliga för detta uppdrag. I
en stad kunna sådana krafter vara att tillgå, men på landet
kan det vara mera vanskligt. Kyrkoherden är i regeln på
landsbygden den lämpligaste att föra ordet i skolrådet. Jag
vill fästa uppmärksamheten på, att han ock är den, som bäst
känner de lokala förhållandena i olika delar af församlingen,
därför att han gör sina resor och därvid lär känna både
personer och förhållanden, och det är naturligt, att detta är
ytterst viktigt för ordföranden i skolrådet. Det är ock prästen-
skolrådsordföranden, som i regeln drifver fram skolväsendet
i våra församlingar. Läser man folkskoleinspektörernas års-
berättelser, skall man finna, att det nästan undantagslöst är
skolrådets ordförande, som enligt deras mening göra det mesta
för folkskoleväsendet. Det ligger ock för prästen en sporre
däri, att han är ordförande, ty om han icke det är, har han
icke samma ansvar på sig att verka till fromma för skolväsen-
det, som han såsom ordförande har.

Den reform, som här är ifrågasatt, skulle ock komma att
medföra ekonomiska utgifter för skoldistriktet, ty det är icke
tänkbart, att det arbete, som af prästen utföres på grund
af hans ämbete utan någon särskild ersättning, skulle kunna
af en vald person utföras utan ersättning. Och om prästen
skulle väljas, är det gifvet, att han också måste sättas i pre-
cis samma förmån som andra, som eventuellt väljas till skol-
rådsordförande med arfvode.

Jag vill ock slutligen fästa uppmärksamheten på en annan
sak. Det är nu så, att frågan om folkskoleväsendets omorga-
nisation står på dagordningen, och i de förslag, som komma
att framläggas härutinnan, kommer man förmodligen att fästa
sig vid, icke blott den inre organisationen af skolan, utan äfven
den yttre och således vid frågan om skolans styrelse med
mera sådant. Det synes mig lämpligt, att en sådan fråga
som denna upptages i samband med hela denna organisa-
tionsfråga. Därvid må det gå så, att själfskrifvenheten bibe-

Om upphöran- hålles eller afskaffas, men när man har en så stor organisa-
 de af pastors tionsfråga nära förestående, synes mig alla skäl tala för att
 själfskrifven- spara detta, tills det stora förslaget kommer fram.
 het som skol-
 rådsordfö- Jag ber fortfarande att få yrka afslag på utskottets hem-
 rande. ställan.

(Forts.)

Herr Sehlin: Herr talman! Jag ber att med ett par ord få bemöta herr Bergqvist. Han säger, att mitt yttrande står i strid med konstitutionsutskottets utlåtande, och däri har han fullkomligt rätt. Jag är honom tacksam för att han i detta fall rättar utskottets betänkande. Hade jag varit med där, hade jag bestämdt yrkat, att denna formulering icke gifvits, ty det är icke så, att skolan, när den kom till, uteslutande betraktades såsom religiös skola. Tvärtom, de allmogemän och den del af adeln, som dref fram folkskolan, häfdade den uppfattningen, att den icke skulle vara blott en religiös och kyrklig, utan en kommunal angelägenhet. Därför är utskottets motivering i det fallet felaktig.

Vidare är det en annan sak, som jag kanske ock borde beröra. Herr Bergqvist undrade, om det vore meningen att syfta åt kristendomsundervisningen i skolan. Men det förmodar jag, att herr Bergqvist såsom biskop vet, att ordföranden icke bestämmer kristendomens vara eller icke vara i skolan. Det är statsmakterna, ytterst Kungl. Maj:t, som utfärdar bestämmelser därom genom stadgar om skolväsendet och genom normalplan. För öfrigt godkännes reglementet för skoldistriktet af domkapitlet med biskopen i spetsen. Det kan således icke i någon mån inverka på kristendomsundervisningen i skolan, om prästen befrias från uppdraget att vara ordförande, för så vidt han fortfarande får vara själfskrifven medlem af skolstyrelsen.

Vidare nämnde herr Bergqvist, att denna fråga lämpligen kunde uppskjutas, till dess den stora frågan om skolväsendets omorganisation kommer före. Jag tror mig veta, att denna fråga knappast beröres af den kommitté, som har den saken om hand, men då vi här i kammaren hafva en medlem af denna kommitté, kunde det vara af intresse att höra, huruvida denna fråga ligger inom kommitténs uppgift.

Herr Stadener: Jag har ingalunda begärt ordet för att gifva herr vice talmannen prof på den intelligens hos radikala och socialistiska präster, som han för en stund sedan, till synes tämligen oombedd, gaf betyg åt, utan för att bruka den insikt i saken, som jag möjligen äger, och vill jag därvid mera än hvad herr vice talmannen synes mig nyss hafva gjort, tala »mjukt i tonen, men starkt i saken».

Den största svårigheten för att få denna reform igenom, synes mig ligga däri, att denna fråga har rätt ofta varit före

i riksdagen förut och då ibland presenterats i en viss form af agitation och demonstration. Man har tillbragt tiden med att berätta om ett eller flera fall af öfvergrepp från skolrådsordförande och mera beflitat sig om att väcka ett visst mått af uppseende, än att komma fram med positiva förslag. Jag förstår mycket väl, att en rättsinnig lagstiftare kan hafva lärt sig att betrakta denna fråga såsom ett radikalt agitationsnummer, mot hvilket han utan betänkande kan inlägga sitt veto. Nu förefaller det emellertid som om detta sätt att framställa ärendet vore öfvergifvet. Man kan icke i motionen och allra minst i utskottets behandling finna spår af angrepp eller något misskännande af den rätt stora insats, som prästerskapet i Sverige gjort för vår folkundervisning och som det, så vidt jag vet, fortsätter med att göra. Då frågan ligger på detta förståndiga sätt, menar jag, att det är lämpligt, att lagstiftaren verkligen undersöker den och tar position till den på realskäl.

Spörsmålet blir då, såsom ett par talare här redan antydt: Är denna reform nödvändig och nyttig? Finns det samma skäl nu som för femtio år sedan att hafva den prästerliga själfskrifvenheten vid ordförandeposten? På tal om den prästerliga själfskrifvenheten, kan det i förbigående anmärkas, att det uttrycket kanske icke är alltigenom riktigt, ty i regeln är det så, att församlingen får den präst till kyrkoherde, som församlingen själf valt, och alltså är i själfva verket skolrådsordföranden vald en gång, låt vara icke på vissa år, utan på tjänstetid.

Det finns ett uttryck i motionen, som citerades af en föregående talare för en stund sedan, och från hvilket jag nästan skulle vilja taga litet afstånd. Motionären har sagt: »Särskildt i våra dagar, då så många nya verksamhetsfält af kyrkan börjat upptagas, borde prästerskapet själfvt vara intresserad af att kunna befrias från sådant arbete, som till stor del har så expeditionsartad och rent kommunal karaktär som skolrådsordförandeposten.» En föregående talare såg i dessa ord en önskan, att prästerna måtte kunna mera obehindradt ägna sig åt de religiösa uppgifterna. Men uttalandet kan också fattas som ett påstående, att prästerskapet saknar intresse för de rent sociala uppgifterna. Därför får jag för min del säga, att jag skulle icke hafva skrivit så. Jag tror nämligen, att prästerna i våra dagar hafva ett rätt lifligt intresse för sociala frågor, och dit höra skolfrågorna. Jag tror, att särskildt den grupp af yngre präster, som motionären tillhör, har rätt liflig känning af religionens kallelse till inverkan på samhällsfrågor och samhällsuppgifter, och jag misstager mig säkerligen icke, då jag antager, att motivet till hans motion har till stor del varit hans förståelse för den sociala omgifningen.

Men därmed är jag också inne på det sakliga samförstånd,

Om upphörande af pastore själfskrifvenheten som skolrådsordförande.
Forts.)

Om upphöran-
de af pastors
själfskrifven-
het som skol-
rådsordfö-
rande.
(Forts.)

som jag känner för motionen. Det är uppenbart, att förhållan-
dena inom folkundervisningen i Sverige ändrat sig betydligt
på dessa femtio år. Jag skall icke gå in på detaljer. Vi veta,
huru staten utvecklat inspektörsväsendet till en verksam arbe-
tande faktor och huru lärarpersonalen blifvit bättre och bättre
utbildad för sin gärning. Allmogen har blifvit mer och mer
intresserad för kommunala göromål, och vi hafva redan en
eller annan generation, som vuxit upp i folkskolans hägn och
öfvat sig med kommunala göromål. Kort sagdt, läget är ett
helt annat, än för femtio år sedan. Det kan knappt längre
från skolans synpunkt vara samma behof af den prästerliga
själfskrifvenheten på ordförandeplatsen som för femtio år
sedan.

Herr Bergqvist har begagnat sig af denna sak på det egen-
domliga sätt, att han säger, att trots detta finns det i allmän-
het på det hela ingen, som kan sköta ordförandeskapet i skol-
rådet utom prästen. Jag delar ingalunda denna mening, men
om jag antager, att den är riktig, då följer ju af densamma, att
vi mycket väl kunna upphäfva själfskrifvenheten. Ty så länge
prästen är den ende till ordförandeskap kompetente, så länge
är han genom sak, om icke genom lag, själfskrifven.

Icke heller kan jag se, att från kyrkans synpunkt det
förefinnes någon nödvändighet för prästen att vara ordförande.
Jag befinner mig här i en mycket märklig ställning tillsam-
mans med en annan talare, som nyss yttrade sig. Vi äga
båda två en viss erfarenhet inom folkundervisningsväsendet.
Vi äro emellertid äfven prästmän och vi befinna oss i dag
i opposition mot en af svenska kyrkans biskopar. Vi yrka
hos den lagstiftande församlingen, att vi präster måtte få så
långt som möjligt ägna oss åt kyrkliga intressen och åt till-
fredsställandet af andliga behof hos folket. Det synes mig
vara en rimlig begäran från prästerlig sida. Men denna fram-
ställning bekämpas från nyss antydda håll. Och dock kom-
mer, om utskottsutlåtandet bifalles, församlingsprästen i alla
fall att förblifva ledamot och till och med själfskrifven ledamot
af skolrådet. Han är således alltjämt garanterad tillfälle att
deltaga i ledningen af skolväsendet, särskildt i fråga om
kristendomsundervisningen. Men han är icke längre nödsakad
— och det är den stora förtjänsten med detta förslag —
han är icke längre nödsakad att åtaga sig uppdraget an-
tingen han vill eller icke, antingen han kan sköta det eller
icke, uppdraget med de många yttre bestyr för folkskole-
väsendets behof, hvilkas ombesörjande åligga en skolråds-
ordförandeplats. Möjligheten för församlingsprästen att få en
sådan fri ställning till skolväsendet synes mig vara en alldeles
gifven fördel, i synnerhet om arbetet med skolan är så vidt-
omfattande, som på många ställen är fallet, eller ock om,

hvilket ock kan inträffa, trots att herr Bergqvist gjorde in- *Om upphörande af pastora*
vändning äfven mot ett dylikt anlagande, prästens krafter *själ/skrifven*
genom ålder eller sjukdom blifva nedsatta. *het som skol-*
rådsordfö-
rande.
(Forts.)

Hvad beträffar herr Bergqvists förmodan, att detta förslag skulle vara en konspiration mot kristendomsämnet i skolan, har redan en föregående talare tillbakavisat denna, så vidt jag förstår, alldeles oberättigade insinuation, och jag tror icke, att det finns något spår af maskeradt angrepp mot kristendomsämnet, som kan skönjas, vare sig i motionen eller utskottets betänkande.

Nu kan man invända, såsom redan har skett i kväll i ett annat sammanhang, att det är en gifven fördel för skolan, att ordföranden är en tjänsteman, som handlar under ämbetsmannansvar. Denna term har man hört många gånger, och jag har försökt att förstå den, men jag tror icke, att man kan tillmäta den mera värde än det som ett ofta upprepadt ordasätt till sist erhåller. Det får sken af värde genom att ofta upprepas. Man skulle eljest komma till den slutsatsen, att det moraliska ansvar, som åtföljer de kommunala befattningarna i allmänhet, har visat sig vara alltför klen, alltför ringa för att garantera nit och intresse i tjänstens skötande. Men hvem vill göra ett sådant påstående? Icke har frånvaron af tjänstemannaställning varit någon olägenhet för andra kommunala uppdrag, exempelvis ordförandeskapet i kommunalstämma eller i stadsfullmäktige. Hvem har märkt någon olägenhet af att dessa platser innehafts såsom förtroendeplatser, tillsatta genom val? Tvärtom är det säkerligen en stor fördel att kunna stödja sin auktoritet icke på en lagparagraf, utan i stället på det förtroende, som församlingen visat. I våra dagar kommer man mycket längre i inflytande genom att stödja sig på val af omgifningen än genom själfskrifvenhet.

För öfrigt utgör denna motion knappt något annat än en konsekvens af det Riksdagens beslut, som lagen af 1909 angående folkskoleväsendet i vissa städer innehåller. Det har redan anmärkts af en talare, att erfarenheten visar, att i de fall, där man väljer ordförande i skolstyrelse eller skolråd i städerna, har man i 36 af 47 fall, tror jag det var, frivilligt utsett församlingsprästen till ordförande, under det att man i 11 fall tagit en lekman. Detta visar, att så snart en prästman är intresserad för skolan och något så när kunnig i skolans angelägenheter och villig att handhafva dessa, har han de allra största utsikter, för att icke säga afgjord säkerhet, att blifva vald till ordförande. Å andra sidan, där han af någon anledning är förhindrad, eller af allvarligt skäl önskar slippa denna befattning, står möjligheten till befrielse honom

*Om upphöran-
de af pastors
själfskrifven-
het som skol-
rådsordfö-
rande.
(Forts.)*

öppen. Jag kan för min del icke se annat än att en sådan anordning af saken är ganska förnuftig för alla parterna. Därmed är naturligtvis icke sagdt, att den går igenom i kamraren, men jag föreställer mig ändå, trots den snabba behandling, som ärendet måste få vid denna timme på natten, att herrarna skulle kunna tänka sig in i fördelarna af en sådan anordning.

Det är trettonde gången detta ärende förekommer i riksdagen, och det är ett olyckstal, det veta vi nogsammt. Till på köpet har ärendet fått nummer 13 af konstitutionsutskottets utlåtanden. Men trots dessa ogynnsamma omständigheter, tar jag mig, herr talman, friheten att tillstyrka utskottets förslag.

Herr Bruce: Då jag blifvit uppfordrad därtill, skall jag bc att få säga ett par ord. Gentemot det skäl, som herr Bergqvist anförde sist, nämligen att vi stå inför en omorganisation af hela vårt folkundervisningsväsen och därför kunna vänta oss förslag i den riktning, hvarom här är fråga, vill jag, om detta gällde den sittande folkundervisningskommittén, nämna, att den icke har fått något uppdrag eller för öfrigt har någon anledning att komma fram med något förslag, som afser förändring i de lokala distriktsskolestyrelsernas sammansättning, så att den saken kan icke vara något skäl att för närvarande icke upptaga frågan till saklig behandling.

Just därför att jag intresserar mig för den svenska folkskolans utveckling i god riktning, kan jag biträda det förslag, utskottet kommit till, och jag tror närmast, att de skäl, hvarpå man stöder afslagsyrkandet, hufvudsakligen äro af historisk art och icke så mycket sakskäl. Om vi stode inför det faktum, att vi skulle från början bestämma, huru skolstyrelserna i de olika skoldistriktet skola vara sammansatta, tror jag icke, att man nu skulle satt in pastor som själfskrifven ordförande där. Däruti styrkes jag däraf, att man förra året i riksdagen enhälligt bestämde, huru styrelserna i en annan art af kommunala skolor, nämligen de kommunala mellanskolorna, skulle vara sammansatta. Det må vara en skillnad mellan folkskolorna och dessa skolor, men i båda fallen ha vi kommunala skolor och dock höjdes ingen röst i någon af kamrarna för att i de kommunala mellanskolornas styrelse insätta pastor såsom själfskrifven ledamot, långt mindre som själfskrifven ordförande. Man satte som själfskrifven ledamot den gången skolans föreståndare eller föreståndarinna. Skulle man nu för första gången på sakliga grunder pröfva den fråga, som nu ligger före, tror jag, att ingen röst skulle höjas för själfskrifvenheten i detta fall.

Jag yrkar bifall till utskottets hemställan.

Sedan öfverläggningen ansetts härmed slutad, gjorde herr talmannen i enlighet med de yrkanden, som därunder förekommit, propositioner, först på bifall till hvad utskottet i nu föredragna utlåtande hemställt samt vidare på afslag därå; och förklarade herr talmannen sig anse den senare propositionen vara med öfvervägande ja besvarad.

*Om upphöran-
de af pastors
själfskrifven-
het som skol-
rådsordfö-
rande.
(Forts.)*

Votering begärdes, i anledning hvaraf uppsattes, justerades och anslogs en omröstningsproposition af följande lydelse:

Den, som afslår hvad konstitutionsutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 13, röstar

Ja;

Den det ej vill, röstar

Nej.

Vinner Nej, bifalles utskottets hemställan.

Vid slutet af den häröfver anställda omröstningen befunnos rösterna hafva utfallit sålunda:

Ja — 52;
Nej — 49.

Föredrogs ånyo konstitutionsutskottets den 17 och 18 i denna månad bordlagda utlåtande nr 14, i anledning af väckt motion om skrifvelse till Kungl. Maj:t angående sådan lagändring, att ordinarie allmänna val till Riksdagens Andra kammare ej må kunna förrättas å sön- eller helgdagar.

*Om lagänd-
ring i syfte
att val till
Andra kam-
maren ej må
förrättas å
sön- eller
helgdag.*

I en inom Andra kammaren väckt, till konstitutionsutskottet hänvisad motion, nr 7, hade herr Räf hemställt, »att Riksdagen behagade i skrifvelse till Kungl. Maj:t hemställa, det Kungl. Maj:t täcktes låta utarbета och för Riksdagen framlägga förslag till sådan lagändring, som icke tillåter, att ordinarie val till Riksdagens Andra kammare förrättas på sön- eller helgdag».

Utskottet hade i föreliggande utlåtande på anförda grunder hemställt, att herr Räfs ifrågavarande motion icke måtte till någon Riksdagens åtgärd föranleda.

Reservation hade afgifvits af herrar *Clason* och *von Mentzer*, hvilka inom utskottet yrkat:

»att utskottet måtte i anledning af den förevarande motionen föreslå, att Riksdagen i skrifvelse till Kungl. Maj:t ville anhålla, att Kungl. Maj:t täcktes låta utreda, huruvida och på hvad sätt för ordinarie riksdagsmannaval till Andra kammaren må kunna i vårt land införas arbetsfria söcken-dagar, motsvarande de engelska s. k. bank holidays».

Herr *Clason*: Efter utgången af voteringen beträffande konstitutionsutskottets betänkande nr 10 afstår jag från att yrka bifall till reservationen vid föreliggande betänkande.

Om lagändring i syfte att val till Andra kammaren ej må förrättas d söm- eller helgdag.
(Forts.)

Herr von Mentzer: Med hänsyn till denna sena timme, hvori vi befinna oss, och på grund af utgången af kammarens beslut beträffande ett föregående konstitutionsutskottsärende, skall jag icke begära någon votering och icke göra något yrkande; men då jag är öfvertygad, att ärendet återkommer och det synes mig viktigt, att man icke under tiden lägger öfver det den stämpeln, att detta ärende är en obetydlighet, så vill jag till protokollet anteckna, att det här gäller samtliga landskommuner. Det finnes 2,327 landskommuner, och inom dessa skall det tillsättas en valnämnd af fem personer inom hvarje landskommun. Sålunda gäller det nära 12,000 personer. Dessa ha icke rättighet att afsäga sig uppdraget att tillhöra valnämnden och kunna sålunda blifva försatta i en belägenhet, hvilken det torde vara skäl att tillse, att de icke komma i och som reservationen afser att råda bot för.

Öfverläggningen ansågs härmed slutad, hvarefter kammaren biföll hvad utskottet i förevarande utlåtande hemställt.

Vid förnyad föredragning af lagutskottets den 17 och 18 innevarande april bordlagda memorial nr 36, med föranledande af kamrarnas skiljaktiga beslut beträffande lagutskottets utlåtande nr 26 i anledning af Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändrad lydelse af 1 och 3 §§ i lagen angående förbud i vissa fall för bolag och förening att förvärfva fast egendom den 4 maj 1906, lag om utsträckt tillämpning af lagen angående uppsikt å vissa jordbruk i Norrland och Dalarne den 25 juni 1909 samt lag om utsträckt tillämpning af lagen om arrende af viss jord å landet inom Norrland och Dalarne den 25 juni 1909, bifölls hvad utskottet hemställt, så vidt det afsåg Första kammaren.

Ang. utsträckning af giltighetsområdet för lagen om fosterbarns vård.

Föredrogs ånyo lagutskottets den 17 och 18 i denna månad bordlagda utlåtande nr 37, i anledning af väckt motion om åvägabringande af utredning och förslag angående utsträckning af giltighetsområdet för lagen om fosterbarns vård den 6 juni 1902.

Uti en inom Första kammaren väckt, till lagutskottet hänvisad motion nr 51, hade herr *Hallberg* hemställt, att Riksdagen måtte i skrifvelse till Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t efter undersökning och utredning ville taga under öfvervägande, huruvida icke giltighetsområdet för lagen om fosterbarns vård den 6 juni 1902 borde utsträckas att omfatta alla barn, som fostras hos andra än föräldrar, styfföräldrar, far- eller morföräldrar eller laga förmyndare och icke fyllt 7 år,

dock så att tillsynsmyndigheten måtte kunna fritaga fosterföräldrar från skyldigheten att underkasta sig lagens bestämmelser, om särskilda omständigheter därtill förelåge, samt att Kungl. Maj:t därefter ville för Riksdagen framlägga det förslag, hvartill utredningen kunde föranleda.

Utskottet hade i nu föredragna utlåtande på anförda skäl hemställt, att förevarande motion ej måtte till någon Riksdagens åtgärd föranleda.

Ang. utsträckning af giltighetsområdet för lagen om fosterbarns vård.
(Forts.)

Herr Hallberg: Uti den föreliggande motionen har jag ifrågasatt en ändring i lagen om fosterbarns vård i syfte att fylla den luckan, att lagen icke omfattar fosterbarn, hvilka vårdas utan ersättning. Lagutskottet har afvisat denna motion, med åberopande af att denna fråga redan är under öfvervägande af fattigvårdskommittén. Jag var icke alldeles okunnig om, att så var förhållandet, men jag föreställde mig, att denna fråga vore af den art, att den lämpligen kunde utbrytas från lagbyggnaden för att särskildt behandlas. Detta så mycket hellre, som den afser ett alldeles bestämdt afgränsadt område, och några lagtekniska svårigheter alldeles icke möta för att åstadkomma detta fullständigande. Jag förmenade också, att frågan vore af pressant natur, ity att de föregående årens erfarenhet tydligt gifvit vid handen, att en brist härutinnan förefinnes. Nu vill jag naturligtvis icke ifrågasätta något, stående i strid med lagutskottets betänkande, utan jag nödgas inskränka mig till den förhoppningen, att lagutskottets antagande, därom att ett lagförslag i ämnet snart är att förvänta, icke måtte gäckas, äfvensom att ett sådant lagförslag verkligen måtte finnas ömma för de lidande små, för hvilka jag vågat fälla ett bevekande ord.

Efter härmed slutad öfverläggning biföll kammaren hvad utskottet i föreliggande utlåtande hemställt.

Föredrogs ånyo lagutskottets den 17 och 18 innevarande månad bordlagda utlåtande nr 39, i anledning af väckt motion om utarbetande af förslag till lag i syfte att jord, som förvärfvats enligt bestämmelserna i 76 § af lagen den 20 juni 1879 om dikning och annan afledning af vatten, må göras gravationsfri.

Om meddelande af lagbestämmelse att jord, som förvärfvats enligt 76 § dikningslagen, må göras gravationsfri.

Uti en inom Första kammaren väckt motion, nr 45, hvilken blifvit hänvisad till lagutskottet, hade herr August Bellinder hemställt, att Riksdagen ville hos Kungl. Maj:t begära utarbetande af förslag till lag i syfte, att jord, som förvärfvats enligt bestämmelserna i 76 § af lagen om dikning och annan afledning af vatten den 20 juni 1879, måtte göras gravationsfri.

*Om meddelan-
de af lag-
bestämmelse
att jord, som
förvärfvats
enligt 76 §
dikningslagen,
må göras
gravationsfri.
(Forts)*

Utskottet hade i detta utlåtande på åberopade grunder hemställt, att förevarande motion icke måtte till någon Riksdagens åtgärd föranleda.

Herr Bellinder: Herr talman! Enligt 76 § i gällande dikningslag äger jordägare rätt att fritaga sig från delaktighet i kostnader för vattenafledningsföretag genom att till de öfriga delägarna i företaget afstå jord, som i värde motsvarar den jordförbättring, han vunnit genom företaget.

Tydligt är, att ändamålet med nämnda bestämmelse vinnes endast, om den jord, som tillfaller öfriga delägare i företaget, blir fri från inteckningar, som besvärå den fastighet, hvarifrån jorden utbrutits. Lagens mening torde äfven ha varit denna, då utbrytningen i själfva verket är ett slags ägoutbyte och icke någon afsöndring af den beskaffenhet, som afses i lagen om jordafsöndring.

Icke förty har bland domare, som utfärda gravationsbevis, en olika praxis gjort sig gällande, så att många låtit den afsöndrade lägenheten få del uti inteckningarna i det stamhemman, från hvilket utbrytningen skett. Detta har gjort, att redan år 1894 motion ingafs till Riksdagen om förtydligande af 76 § i dikningslagen, men lagutskottet svarade då, att något förtydligande icke behöfdes, enär det vore klart, att sådan jord skulle vara gravationsfri. Jag har emellertid helt nyligen haft erfarenhet af, att en domare fortfarande låtit sådan jord vara behäftad med inteckningar, och därför har jag tilllåtit mig att väcka en motion med begäran om tydliga föreskrifter, att sådan jord skall anses gravationsfri. Lagutskottet har i år i likhet med 1894 års utskott emellertid ansett, att något förtydligande icke är af nöden, eftersom saken redan skulle vara klar, men det måtte den väl icke vara, då icke alla domhafvande så tolka dikningslagen. Dock har lagutskottet nu påpekat en omständighet, som jag tror skall kunna åstadkomma den åsyftade effekten, och det är, att de kommitterade, som afgifvit yttrande i afseende på vattenrätten och dikningslagen den 17 december 1910, föreslagit, att mark, som i den ordning ofvan säges, är utbruten, skall vara fri från ansvar för inteckningar och andra gravationer i den fastighet, hvarifrån utbrytningen skett. Blir detta förslag lag, är saken klar. Det kan emellertid hända, att det kommer att dröja årtal, innan lagen kommer till stånd, men jag hoppas, att hädanefter vid utfärdande af gravationsbevis vederbörande skola fästa tillbörligt afseende vid detta uttalande af vattenlagskommittén, och jag har därför, herr talman, icke något annat yrkande att göra än om bifall till utskottets hemställan.

Öfverläggningen ansågs härmed slutad, hvarefter kammaren biföll hvad utskottet i nu föredragna utlåtande hemställt.

På hemställan af herr talmannen beslöt kammaren att till ett annat sammanträde uppskjuta behandlingen af återstående ärenden på föredragningslistan.

Herr *Lindley* afgaf en motion, nr 104, i anledning af Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om arbetarskydd. Denna motion blef på begäran bordlagd.

Justerades tretton protokollsutdrag för denna dag, hvar-
efter kammaren åtskildes kl. 12,13 på natten.

In fidem

A. v. Krusenstjerna.
